

RS Global

INTERNATIONAL

SCIENTIFIC AND PRACTICAL CONFERENCE

**SOCIAL AND ECONOMIC
ASPECTS OF EDUCATION
in Modern Society**

**Proceedings of the
XI International Scientific and
Practical Conference**

**Social and Economic Aspects
of Education in Modern
Society**

**Vol.2, March 22, 2019,
Warsaw, Poland**

Copies may be made only from legally acquired originals.
A single copy of one article per issue may be downloaded for personal use (non-commercial research or private study). Downloading or printing multiple copies is not permitted. Electronic Storage or Usage Permission of the Publisher is required to store or use electronically any material contained in this work, including any chapter or part of a chapter. Permission of the Publisher is required for all other derivative works, including compilations and translations. Except as outlined above, no part of this work may be reproduced, stored in a retrieval system or transmitted in any form or by any means without prior written permission of the Publisher.

ISBN 978-83-952507-7-4

© RS Global Sp. z O.O.;
© The Authors

**RS Global Sp. z O.O.
Warsaw, Poland
2019**

Founder:
RS Global Sp. z O.O.,

Research and Scientific
Group
Warsaw, Poland

**Publisher Office's
address:**

Dolna 17, lok. A_02
Warsaw, Poland,
00-773

E-mail:
rsglobal.poland@gmail.com

The authors are fully responsible for the facts mentioned in the articles. The opinions of the authors may not always coincide with the editorial boards point of view and impose no obligations on it.

CONTENTS

PEDAGOGY

Baltabayeva Zh., Abibulayeva A. STRATEGIC MANAGEMENT AS A KEY FACTOR TO IMPROVE THE QUALITY OF EDUCATION: KAZAKHSTANI CASE STUDY.....	3
Dubyna S. O., Khapchenkova D. S., Bondarenko S. V., Samoilenko O. V. FACTORS OF EDUCATIONAL STRESS DEVELOPMENT DURING THE HUMAN ANATOMY STUDYING.....	8
Grigoryan Nana, Harutyunyan Yeranuhi, Melanya Avagyan ON ELECTRONIC EDUCATIONAL RESOURCES FOR STUDYING INFORMATICS.....	11
Исабаева Даража Нагашыбаевна, Изимова Гульнара Акимжановна ПРИМЕНЕНИЕ МУЛЬТИМЕДИА НА УРОКАХ ИНФОРМАТИКИ.....	16
Maria Lupu EDUCAȚIA PĂRINȚILOR ÎN FAMILILE MONOPARENTALE.....	19
V. Pokaliuk, A. Maiboroda, D. Zhurbinskiy BUSINESS GAME AS A METHOD OF PROFESSIONAL TRAINING OF FUTURE SPECIALISTS OF UNITS OF THE OPERATIONAL AND RESCUE SERVICE OF CIVIL PROTECTION OF UKRAINE.....	22
Maria Lupu EVOLUȚIA EDUCAȚIEI PARENTALE.....	27
I. Sheremet, K. Vasylenko THE MODEL OF TRAINING OF THE FUTURE TEACHERS FOR PREVENTION OF PUPILS' VISION DISORDERS.....	29
Șorodoc Oana Gabriela «DIN STRĂMOȘI SE ZICE...» PRELUAREA ÎN TRADIȚIA POPULARĂ A NORMELE DE EDUCAȚIE ECONOMICĂ DIN VECHILE PRAVILE ROMÂNEȘTI – MOȘTENIRE A NOMOCANOANELOR BIZANTINE	35
Usmanova Muhayhon Sobirjon qizi FORMATION OF METHODOLOGICAL COMPETENCE OF STUDENTS OF PEDAGOGICAL UNIVERSITY.....	39
Vita Zubko ESSENCE AND STRUCTURE OF READINESS OF FUTURE PSYCHOLOGISTS TO PROFESSIONAL MOBILITY.....	41
Земліна Ю. В., Ліфіренко О. С. ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ ВИЩОЇ ОСВІТИ В УКРАЇНІ: СУЧАСНИЙ ПОГЛЯД НА КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОГО ФАХІВЦЯ З ГОТЕЛЬНО-РЕСТОРАННОЇ СПРАВИ.....	45
Н. В. Іовхімчук, Н. П. Гайволя ВИХОВАННЯ ЕСТЕТИЧНИХ ЦІННОСТЕЙ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ ЗАСОБАМИ ДИТЯЧОЇ ЛІТЕРАТУРИ.....	48
Ш. К. Мардонов, М. Х. Бекмирзаев ЦЕЛИ И ЗАДАЧИ ЗООЛОГИИ В ОБЩЕОБРАЗОВАТЕЛЬНОЙ ШКОЛЕ.....	54
Пісняк В. С. ОСВІТНЯ ІНКЛЮЗІЯ ЯК СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНИЙ ФЕНОМЕН.....	57
Г. И. Салгараева, А. Б. Халык, Н. М. Алмабаева ПРЕПОДАВАНІЕ ПРЕДМЕТА ЕСТЕСТВОЗНАНИЯ ДЕТЯМ С ОГРАНИЧЕННЫМИ ВОЗМОЖНОСТЯМИ С ПОМОЩЬЮ ПАЗЛОВ.....	61
Чан Т. М., Коваль А. О., Криськів О. С., Антоненко О. В. ТЕХНОЛОГІЇ МОДЕРАЦІЇ ЯК СОЦІАЛЬНА СКЛАДОВА У ВИКЛАДАННІ ДИСТАНЦІЙНОГО КУРСУ «ЗАГАЛЬНА ТА НЕОРГАНІЧНА ХІМІЯ».....	66

STRATEGIC MANAGEMENT AS A KEY FACTOR TO IMPROVE THE QUALITY OF EDUCATION: KAZAKHSTANI CASE STUDY

PhD student *Baltabayeva Zh.*,

professor *Abibulayeva A.*,

Kazakhstan, Astana, L.N. Gumilyov Eurasian National University, Faculty of Social Sciences,

Department of Social pedagogy and self-knowledge

Abstract. During the last two decades Kazakhstani education system has been reorganized from educational management to a strategic management which is directed for the future. In integrated dynamic global market place we need educational transformations and changes. Education is a key factor of economic growth which contains a major investment into human capital. We need to pay great attention to interacting elements of the system (for example assessment, curriculum and teacher training) as they are developed and integrated throughout the education system. This study aims to make a significant contribution in this area. Firstly, we review the impact of the strategic management on the education system. Secondly, we describe the distinctive features and the main elements of the management in education. Strategic management in education influences on planning, predicting changes and managing. Strategic thinking provides an opportunity for educational institutions to face and adapt their management to future conditions and prevent errors in managing. Nowadays a lot of amount of universities supply their organizations (resources) from external sources. They attract top students and created a competitive environment for these educational institutions. In the contemporary knowledge based economy higher education institutions as development center for human resources play a significant role in the economic growth and development of countries. Desire to survive in this competitive environment transforms these educational institutions to strategic management and planning in order to enhance their capacity to adapt for challenges in a fast changing environment and their ability to meet clients' expectations and satisfy their needs to complete a high quality education. Strategic planning is a tool that we should use in comprehensive quality educational institutions to provide a better understanding needs of universities (students, teachers and etc.) and society. The article includes several suggestions for improving educational institutions. In particular some basic competencies for the professionalization of educational management are described in details. These competencies can be regarded as a core to training managers in educational institutions (Concha, 2007). Also they are able to be considered as institutional indicators of improvement in education management and quality. The higher education institutions need such management systems which are able to lead strategic outcomes effectively and efficiently. As in a business sector the education field should use structured methods for ensuring strategic support. The current educational management in different countries requires undergoing series of changes. We need new management model which based on leadership which is not only concentrated on single leader but also has been shared among whole educational institution. Educational managers should have the capacity to motivate students and teachers, to have authority, build the team and productive relationships which support the improvement of education. Strategic management needs to be considered as a driving force for innovation programs in education. In general, the most important strategic management success factor in any educational complex is its human resources which make it possible to achieve a successful school.

Keywords: Management, Strategic management, Education, Improvement, Quality of education.

1. Introduction. Strategic priorities for socio-economic growth of the Republic of Kazakhstan are connected with the industrial and innovative development. For that reason Kazakhstan make education an important resource for the new economy of country.

The Constitution of the Republic of Kazakhstan (1995) is a main document of the state policy in the field of higher education in the Republic of Kazakhstan. In accordance with paragraph 2, Article 30 of the Constitution "All citizens shall have the right to receive free general secondary, technical and vocational education, and on a competitive basis a free post-secondary, higher and post-higher education provided that the education at these levels is received for the first time".

Throughout the history all the types of educational organizations have spent much time and effort to define goals and to design strategies to help them achieve their objectives. Sometimes the strategies often fail and organizations such as school, college or university realize the strategies at a detail and tactical level to achieve the goals. Nowadays we move away from innovation which tied to sweeping institutional reform and a move towards the professional development of teaching staff, the learning processes of students and innovation. In other words if innovation does not influence on the quality of students, learning can be hardly considered to be a success.

At the present time, when the universities, like other educational organizations, are facing serious problems in the field of management, the strategic system of management should play an important role in helping to meet these challenges.

2. Literature Review. Problems of strategic management, its role and the results were studied by many foreign and Kazakh scientists. Issues in the field of strategic management in education are considered by scholars, such as Ch. Cheng, M. Cheung, Maria-Jose Latorre-Medina, P. Pozner, J.J. Rendon, and Kazakh scholars E. Kozybayev, G. Minzhayeva, Zh. Umirbekova. At the same time the problems of strategic management education and its contribution to the Republic of Kazakhstan are studied insufficiently and require further focused attention.

A review of academic literature related to management in education reveals that quality plays an important role in modern education. As said by (Cheng and Cheung, 2003), educational reforms that have been implemented throughout the world since 1990s are all aimed at improving educational quality. Nowadays a lot of educational organizations not only in Kazakhstan but also European countries are faced with big problems related to the quality of their educational services. We should have to become more customer-oriented to stay competitive. To work out an effective strategic plan to improve the education quality we should identify who the customers are and what they actually need. After we identify the valuable information, we can transform this feedback into strategies aimed at customer's satisfaction by the quality of education.

3. The impact of the strategic management on the education system of Kazakhstan. After independence and the pre-transition period to a democratic society and a market economy, in education system of Kazakhstan took place a significant progress in reforming of the quality of education. Also has been achieved a change in the principles and content of higher education. The supportive environment was created for the education market formation in Kazakhstan. The higher education institutions play a significant role in the economic growth and development of countries.

An important development in higher and postgraduate education of the Republic of Kazakhstan is its approach to international standards by joining of domestic undergraduate and postgraduate education to the Bologna Process.

In the Strategy "Kazakhstan 2030" and "Kazakhstan 2050" as in policy documents, the Concept of Lifelong Learning is identified as one of the key priorities of the Republic of Kazakhstan. The documents underscore the need of country to modernize the education system from preschool to high education, increase the better understanding needs of the economy, society and individuals, in this competitive environment.

The Strategic Development Plan of Kazakhstan defines the national education strategy and key objectives of Kazakhstan till 2020. It will be held radical modernisation of all levels of education started from kindergartens and high education. The Strategic Development Plan will create conditions for obtaining new knowledge, skills and professional development throughout life. The key objective of the strategy is prepare high qualified specialists which can play a significant role in the economic growth and development of the country. In Technical and Vocational Education and higher education there will be a transition to a system that meets the requirements of the modern labour market, and educational programmes will be formed based on professional standards through the national qualifications system (Sh.Tasbulatova, D.Akhmed-Zaki, S.Omirbayev, A.Nurmagambetov, N.Asmatullayeva, 2017). In secondary, technical and vocational, and higher education an e-learning system will be introduced. Higher education institutions will have the academic freedom with the implementation of the corporate governance principles (Sh.Tasbulatova, D.Akhmed-Zaki, S.Omirbayev, A.Nurmagambetov, N.Asmatullayeva, 2017).

To clarify definition "strategy" we need to identify four determining elements:

1. Adaptation to the external conditions - a system-forming element of any strategy which provides all actions that can ensure an effective adaptation of an organization for changing

environmental conditions, taking into account its strengths and weaknesses, as well as the opportunities and threats caused by these conditions.

2. Internal coordination is an integral part of the strategy and a leading mechanism of adaptation to the external condition, which provides an orientation to ensure the actions and internal structure of the organization optimally match to the external conditions.

3. The allocation of resources is the process of distributing limited organizational resources to those activities, the realization of which ensures adaptation to the external environment.

4. Creating sustainable competitive advantage is the core and main goal of the strategy. The essence of this element of the strategy is to identify a unique opportunity for an organization to create and bring to market a product or service (in our case high-quality education) that exceeds the product or service of competitors in consumer value.

If we consider the category "strategic management", we note that in modern management theory there are many approaches to the definition of this term. These definitions do not contradict each other, and focus on various aspects of strategic management, which are connected in general form with semantic lines reflecting the specificity of the four defining elements of the strategy that we considered above:

- Analysis of the situation and tendency, significant challenges for the organization of the external environment;
- Defining the organization's goals related to fundamental changes in its activities and positioning in a competitive environment, and ways to achieve them, aimed at resolving issues of long-term survival and prosperity of the organization (in our example Education Institutions);
- Activity approach, emphasizing on the implementation of the strategy with a focus on the interests of the consumer;
- Reliance on the human factor as the main one;
- Flexibility, readiness to make optimal choose based on a comparison of various alternatives.

Table 1. Key elements of strategic management.

The essence of the strategic management
Management of development of the organization. The focus of consideration - the search for opportunities to create a competitive benefit. The main purpose of strategy is to face and adapt their management to future conditions and prevent errors in managing.
Focused in the goal-oriented component to potential development and long-term perspective.
Deals with the repetitive problems.
Nowadays a lot of universities transform their education system to strategic management and planning in order to enhance their capacity to adapt for challenges in a fast changing environment and their ability to meet clients' expectations and satisfy their needs to complete a high quality education.
Key Components of strategic management: Prediction, the development of Innovation, Change Management

Discussing the advantages of strategic planning in the higher education management makes it possible to identify a number of motivating factors:

- Strategic planning creates a system for determining the desired future of the educational institution;
- Strategic planning creates a system to achieve competitive advantage;
- Successfully organized strategic planning allows all departments of the educational institution to unite and work together to fulfill their goals;
- Strategic planning strengthens the role of all key participants and stimulates them to creative expression in the main direction of the University;
- Strategic planning provides a dialogue between the participants for a better understanding of the organization's mission, creating a sense of belonging to the strategic plan, membership in the organization;
- Strategic planning aligns the University with the external environment;
- Strategic planning allows the educational institution to establish priorities.

The educational improvement ultimately rests on the educational institution and its teaching staff to manage make decisions and generate innovations that meet the needs of their consumer. Consequently, the strategic management is a key factor of the quality of education.

According to Pozner (2000), if we need successful educational transformation we should pay attention to strategic management. Only profound change in educational processes will bring the education system up to the optimum level for progress. Nowadays the strategic management faces challenges like: quality; equality; fitness-for-purpose of the curriculum; and greater professionalism in teaching.

4. Characterizing features and the main elements of the strategic management in education. The State Programme for Education and Science Development 2016-2019 (SPESD), recently ratified by the decree of the President of the Republic of Kazakhstan, has formulated a number of strategic objectives for higher education and science. The overall strategic objective for higher education for the 2016-2019 is:

"to improve the competitiveness of higher education and science as well as the development of human capital for sustainable economic growth".

This strategic priority has to be achieved by pursuing two main objectives and a number of more detailed ambitions as formulated in The State Programme for Education and Science Development:

- Providing industry with professional highly trained and quality personnel
- Increasing the proportion of higher education graduates – who studied with State Grants – that are being employed in the first year after graduation
- Increasing the number of universities in the higher ranges of the QS-WUR global university rankings
- Providing high quality and competitive specialists
- Modernization of the content of higher and postgraduate education
- Creating conditions for the commercialization of research and technology
- Strengthen spiritual and moral values
- Enhancing management and monitoring of the developments in higher and postgraduate education.

Strategic educational management covered many aspects of the educational system. Rendon (2009) identifies several components and a series of factors and fundamental competencies that support strategic educational management.

First of all it is useful to look at the basic characteristics and components of this strategic management. With regard to its characterizing features, the specialist literature reflects the following:

a. The core nature of pedagogy. The educational institution itself is the organizational cornerstone of the education system and as such it is within the institution that pedagogical issues need to be addressed (Maria-Jose Latorre-Medina, 2013).

b. Skills for solving difficult issues. The University staff should work effectively with management team and administration in order to generate shared projects which are a key factor to improve the quality of education.

c. Teamwork. The educational institution provides teaching staff with tools which could help to their teaching practice and help keep motivation on high level. Collaboration of teaching staff and administration should be based on mutual understanding which will lead to further planning, action and reflection on what should be done in future.

d. Open-mindedness to learning and innovation. The mission of management in educational institutions is to build an "intelligent" organization that is open to learning new things and to introduce new innovations and experiments of other countries in the pursuit of its objectives. The main goal removing barriers such as fear and inactivity and we should realize that our education system needs to emphasize the necessity of change and improvement.

e. Advice and guidance. We should focus on support for teaching staff, identify and solve issues and identify specific solutions to challenges that faced in the teaching process administration and staff.

f. The educational institution should have a clear vision of the future. The main goal of the organization is to look to the future and identify the issues and aims with a view to achieving a spirit of entrepreneurship and creativity. And also provide better understanding needs of educational community and renewed with thirst for learning and work around the current climate of change in the sector of education.

Having considered the basic characteristics and components of this strategic management we can identify three elements: systemic strategic thinking, organizational learning and pedagogical leadership.

The role and coverage of effective educational leadership is recognized as being indispensable and a decisive factor in educational improvement (Maria-Jose Latorre-Medina, 2013). Evidence-based research on this question clearly identifies the positive role played by this type of leadership in harnessing the efforts of all those involved in educational improvement at every level (Maria-Jose Latorre-Medina, 2013).

The Administration of the University and the team of management have an increasingly important role in the management of the University and at the results. For effective management at the educational institution professionals (management team) commit to broadening their competences in order to develop new actions and innovations in order to improve the quality of education. The fundamental competences in the professionalization of education management are:

- The ability to respect other people and to help for effective co-working in the education system. Effective co-working should base on building cooperative, productive relationships which can be a key factor to improve education.
- Competencies should be focused on high-quality results, such as continuing development for teaching staff. This ensures that the capacity of the institution in matters of curricular management and pedagogy is adequately developed (Maria-Jose Latorre-Medina, 2013).
- The leadership capacity is forming a strategic vision of the educational institution. And this kind of capacity provides effective launch and manage new projects.

These core competences can be addressed as a basic to the training future managers (management team) in educational institutions. They also can be considered as fundamental elements to improve the quality of education.

5. Conclusions. The success of an educational organization depends on senior manager's abilities like communication, relationship and negotiation skills. The management team should become more flexible and better communicate with teaching staff, parents, and students and with all persons they get in touch with for improvement the quality of education.

Generally, educational institutions need management systems for controlling the strategies effectively and efficiently. As in a business sector the education field should use structured methods for ensuring strategic support. We need new management model which based on leadership which is not only concentrated on single leader but also has been shared among whole educational institution. Educational managers should have the capacity to motivate students and teachers, to have authority, build the team and productive relationships which support the improvement of education. Strategic management needs to be considered as a driving force for innovation programs in education.

REFERENCES

1. Concha, C. (2007). Claves para la formacion de directives de instituciones escolares. *Revista Electronica Iberoamericana sobre Calidad, Eficacia y Cambio en Educacion*, 5 (5),133-138.
2. Constitution of the Republic of Kazakhstan <http://www.parlam.kz/en/constitution>
3. Cheng, Ch. Y., Cheung, M. W. (2003). Profiles of multi-level self-management in schools. *International Journal of Educational Management*, 17 (3), 100-115.
4. Pozner, P. (2000). *Gestion educativa estrategica*. Buenos Aires: IIPE.
5. Rendon, J.J. (2009). *Modelo de Gestion Educativa Estrategica*. Mexico, DF: Secretaria de Education Publica.
6. Maria-Jose Latorre-Medina, Francisco Javier Blanco-Encomienda (2012). Strategic Management as Key to improve the Quality of Education. *Procedia - Social and Behavioral Sciences* 81 (2013) 270 – 274.
7. Sh.Tasbulatova, D.Akhmed-Zaki, S.Omirbayev, A.Nurmagambetov, N.Asmatullayeva, M.Skiba, G.Yeligbayeva; G.Zakirova (2017). Overview of Higher Education of Kazakhstan. *Education, Audiovisual and Culture Executive Agency (EACEA)*. 1-15.

FACTORS OF EDUCATIONAL STRESS DEVELOPMENT DURING THE HUMAN ANATOMY STUDYING

*Dubyna S. O., PhD, Head of the Department of Human Anatomy, assistant of professor,
Khapchenkova D. S., assistant of the Department of Human Anatomy,
Bondarenko S. V., assistant of the Department of Human Anatomy,
Samoilenko O. V., PhD, teacher of the Department of Language and Humanitarian Disciplines 1,
Ukraine, Liman, Donetsk National Medical University*

Abstract. *One of the most important preconditions for successful studying at medical universities is the state and dynamics of physical, psychological and psychological characteristics of students while mastering one or another discipline. Particular attention should be paid to the factors that influence development of educational stress and, in turn, the success of learning material while teaching the subject "Human Anatomy" taking into consideration volume, structural and content specificity, as well as the fact that it is that very discipline which begins to adapt students to the requirements of high education. The purpose of the work was to find out the factors influencing development of educational stress while studying the subject "Human Anatomy" and success in mastering this discipline. In the result of processing the responses to the anonymous survey of 163 first- and second-year students, the most significant factors of development of educational stress, and as a consequence, bad results in the discipline "Human Anatomy" were revealed. The obtained results reflect the significant influence of objective factors on development of educational stress (a great amount of educational material with descriptive information, the impossibility of facilitating studying this material with the help of logical deductions, etc). The most important subjective factors were: dissatisfaction with the form of material presentation, exacerbation of chronic diseases, dissatisfaction with the teacher's personal traits of character, irrational time-management, and psychological problems in the family and group. In general, the survey shows that the students are in the state of chronic stress.*

Keywords: *students; educational stress; factors; progress; Human Anatomy.*

*A doctor who is not an anatomist isn't useless, but harmful.
E. Muhin*

Introduction. The studying process is an important part of the entire process of education for the all-around development of a personality, which is required by the modern society. There are many preconditions for successful studying at medical universities in particular, and in the system of high education in general. One of the most significant among them is the state and dynamics of physical, psychological and psychological characteristics of students while mastering one or another discipline, both in the classroom and during self-study work. A large amount of new information, increased demands for physical and psychological readiness for studying, individual peculiarities of the mental state all together often lead to constant tension, anxiety and, as a consequence, chronic stress. However, the factors that influence development of educational stress and, in turn, the success of studying process, are varied both in content and in significance.

One of the most common types of contemporary affections is stress. According to the World Health Organization, 45% of all the diseases are connected with excessive and prolonged psychological tension that occurs in humans or with stress. In psychology and medicine, this term is used to denote a wide range of human conditions that arise in response to various extreme influences. Stress is a nonspecific reaction of an organism to physical or psychological influence with violation of its normal functioning, as well as the corresponding state of the nervous system of the organism [1, 5].

Psychological stress is a state of excessive psychological tension and disorganization of behavior that develops as a result of the threat or the real impact of excessive factors of social, psychological, environmental, and professional aspects. The analysis of psychological stress requires the consideration of both the significance of the situation for the subject and individual characteristics. In a great extend stress is a product of the way of thinking and assessing a situation, understanding of your own capabilities, degree of management, and behavioral strategies in extreme situations. Psychological stress is, above all, a state of anxiety for life, health, success, well-being. Consequently, there are many factors that cause stress, and one of these is educational activity. The most stressful period is the first years of studying. It is difficult for a student to adapt their mode and way of life to

new “student” conditions. But this very period is the most significant for accumulating essential fundamental medical knowledge [1, 4].

Academic stress in students develops because of a great amount of information a student should learn, the lack of systematic work in the term, stress during the test-period, quarrels, failures and other events in life, which are referred to as mental injuries [3, 6].

There are a lot of proves that academic stress is an integral part of students’ life. Stress felt by students may affect learning (acquisition, application and processing of knowledge), which influences academic achievements in a negative way. Difficulties with academic performance, in turn, also create discomfort, resulting in aggravation of general stress [6].

For a modern student, stress is not a supernatural phenomenon, but rather a reaction to the accumulation of problems, to the factors connected with work and organizational activities or some events in their personal lives, endless process of dealing with everyday difficulties. In most cases a student of any high educational establishment may have problems and difficulties because of the following factors: lack of sleep; works which have not been handed in on time; tasks done in the wrong way or not in time; a large number of skipping classes; bad knowledge of a certain discipline; poor performance in a certain discipline; great educational demands; irregular meals; lack of textbooks; strict teachers; the inability to organize daily routine in the proper way; living far from parents; very serious attitude towards studying; fear of the future [2].

Consequently, academic stress is an absolutely normal reaction of the organism connected with the everyday life of each student, an integral part of the way of life. It depends on the student, how often and how long he or she will be in this condition.

For university teachers it is a bare necessity to determine the key factors affecting the success of students, for further improvement of studying process and effective teaching. Special attention should be paid to creating pedagogical strategies and tactics while teaching the subject “Human Anatomy”, taking into consideration the amount of information, structural and content specificity, as well as the fact that the adaptation of students to the requirements of high education begins with this subject. The problems of health and healthy lifestyles of children and young people, as well as the conditions for their optimization, became the subject of the study of philosophers, doctors, psychologists, and educators.

The analysis of psychological and pedagogical literature has shown that the problem of preparing medical students for future professional activity is one of the most important in pedagogical science, as evidenced by numerous and multi-dimensional studies.

All the qualities of the personality of a doctor, which determine his readiness for the preservation of personal health, are integrated as a combination of the dominant motives of professional behavior and activities.

The purpose of the article: to determine the factors influencing development of academic stress while studying the discipline “Human Anatomy” and positive results in its learning.

The main material of the study. The anonymous survey of the 1st-2nd students of the medical, dental, and pharmaceutical faculties by gender was conducted. Students took part in the poll voluntarily. They were offered to figure out the reasons for unsatisfactory results for the discipline “Human Anatomy”. 163 students took part in the survey: 65 boys, 98 girls. The age of students varied from 17 to 21 years.

Basing on the results of the survey, the majority of students (97 students – 59.51%) point out the large amount of information that should be learned for a short period of time, as the main factor for stress development while studying the discipline. At the same time, among the characteristics that specify the content of this factor, most students (144 or 88.34%) point out the necessity to memorize a large number of anatomical organs and their structures, Ukrainian and Latin terms which denote these structures, and the impossibility to study this discipline by using only logics. The significant importance of mnemonic techniques in learning material compared to logical strategies leads to frustration due to failure in achieving educational goals, provokes lack of self-confidence. It is interesting that the number of boys and girls who mentioned this factor as a barrier for studying the discipline “Human Anatomy” is practically the same.

Taking into account the “ribbon” (band) system of training (different subjects every day), 75 respondents (46.01%) complain of a significant number of different subjects each week, long periods of time between classes in the same discipline, which makes learning new material more difficult. Under this pretext they try to avoid responsibility for unsatisfactory results in studying.

The result of the survey, which reflects the heterogeneity of students on the psychological characteristics of information perception is also quite interesting. Among the respondents, the majority of students think that visualization is the most effective method of learning new material (46.63%), the

second place is occupied by the mechanical type of getting new knowledge, or a combination of schematic notes and work with anatomical models (36.20%), and only 17.17% preferred audio perception. At the same time, 52.76% of respondents were dissatisfied with the presentation of the material (a combination of the presentation with oral explanations of a teacher as the dominating form of presentation of new educational material).

The importance of passing topics or modules in time was emphasized by 65 students (39.88%). This factor leads to “arrears” or “debts” for the subject and, as a result, students are in the state of constant academic stress and chronic nervous tension, which reduces perception of information.

64 students (39.26%) are sure that exacerbation of chronic diseases, poor health during training are those factors which result in bad academic performance, the majority of these respondents are girls (48-75%).

Dissatisfaction with the teacher’s personal traits of character, his or her personal skills and tactics, the conflict with the teacher are considered to be the causes of academic stress by 23.31% of the interviewed students.

Long duration of practical classes, even with breaks, which, from students’ point of view, impedes adequate learning of new material, and is one of the reasons for unsatisfactory performance of 26 students (15.95%).

20 students (12.27%) mentioned employment, work, inconvenient time-table, unplanned changes of work and training schedule as the reasons for poor preparation for practical classes, most of them were boys (17-85%). Problems in the family, quarrels between students in the group influenced the academic performance of 13 respondents (7.97%) (8 girls, 5 boys).

Conclusions and prospects for further researches of directions. Taking into account the obtained data, the essential factors for development of educational stress and the related subjective failure of mastering the discipline “Human Anatomy”, are objective reasons, first of all. Among them, the students mentioned a great amount of educational material with descriptive information including names of anatomical formations in the Ukrainian language and Latin, the impossibility of facilitating studying of this material with the help of logical deductions, inductive thinking, etc. Other factors that are located in the order of decreasing their significance are: the disadvantages of a “tape” (“ribbon”) system of training with long practical classes and a large amount of new material, difficulties in catching up with the material and taking control points. The most important subjective factors were: dissatisfaction with the form of presentation of the material, exacerbation of chronic diseases, dissatisfaction with the teacher’s personal traits of character, his communication tactics, conflict with the teacher, irrational time-management for students’ personal activities (work, studies), psychological problems in the family and group. In general, the investigation has shown that students are in condition of chronic stress, both educational and psychological, which requires attention not only from teachers of institutes and universities, but also from parents and doctors. In addition, the results of the survey have revealed the need for a more differentiated approach to teaching and the need to diversify the forms of teaching material in methodological and laboratory support.

No conflict of interest.

REFERENCES

1. Grinberg, Dzh. (2002) *Upravlinnya stresom [Stress management]*. SPb.: Piter. 496 s. [in Russian].
2. Kupry`yanov, R.V., Kuz`my`na, Yu.M (2012). *Psy`xodiagnosty`ka stresu: prakty`kum [Psychodiagnosis of stress: a workshop]*. M-vo osvity` i nauky` RF, Kazan. derzh. texnol. un-t. – Ministry of Education and Science of the Russian Federation, Kazan. state techno un Kazan`: KNY`TU. 212 s. [in Russian].
3. Loktyeva, S.A. (2009) *Rozvy`tok osoby`stosti i adaptaciya v students`komu seredovy`shhi [The development of personality and adaptation in the student environment]*. *Naukove opy`sannya NPU imeni M.P. Dragomanova. Psy`xologichni nauky` : Zb. naukovy`x prac` – Scientific description of NPU named after MP Drahomanova. Psychological sciences: Coll. scientific works. K.: NPU imeni M.P. Dragomanova. № 24. S. 78–82.* [in Ukrainian].
4. Naugol`ny`k, L.B. (2015). *Psy`xologiya stresu: pidruchny`k [Psychology of stress: a textbook]*. L`viv: L`vivs`ky`j derzhavny`j universy`tet. – Lviv: Lviv State University. 324 s. [in Ukrainian].
5. Smyrnov, B.A., Dovgoplova, Ye.V. (2007). *Psy`xologiya diyal`nosti v ekstremal`ny`x sy`tuacijax [Psychology of activity in extreme situations]*. X.: Vy`davny`cztvo Gumanitarny`j Centr. 276 s. [in Russian].
6. Shherbaty`x, Yu.V. (2005). *Psy`xologiya stresu [Psychology of stress]*. M.: EKSMO. 304 s. [in Russian].

ON ELECTRONIC EDUCATIONAL RESOURCES FOR STUDYING INFORMATICS

¹*Grigoryan Nana, PhD in Pedagogical Sciences, Associate Professor*

²*Harutyunyan Yeranuhi*

³*Melanya Avagyan*

¹*Armenia, Yerevan, Associate Professor of the Department of Informatics and its Teaching Methods;*

²*Armenia, Yerevan, Laboratory Assistant of the Department of Informatics and its Teaching Methods;*

³*Armenia, Yerevan, Journalist of the Department of the Media and Public Relations;*

Armenian State Pedagogical University after Kh. Abovyan.

Abstract. *It is represented in the article the e-learning resources developed by us, intended for the study of Informatics. Electronic resources are developed by using web technologies. All e-learning resources have been applied within the learning process, and such application in practice has demonstrated the fact that they activate students' cognitive activities, allow them to learn at convenient time and take into account the individual rates of perception, as well as the use of multimedia technologies in the development of electronic resources has made the materials visual, easily digestible and interesting.*

Keywords: *Informatics, information technology, electronic resources, electronic textbooks, e-learning, multimedia, web technologies.*

Introduction. Nowadays, the development level of information technology enables to develop various electronic resources: different automated systems, electronic textbooks, trainings in various fields of human activity, particularly in education. This is extremely important for the development of the education sector, as e-learning resources provide a wide range of opportunities to support educational modernization and learning process. In the usual textbook, all information is represented in the form of text and graphs. A variety of multimedia technologies can be used in e-learning resources. You can use sound alert when referring to the information, the picture structure, and the control button. It is possible to import video clips in autonomous and interactive modes, use animation, animate images, texts and other textbook objects.

Research results. The e-learning resource should include structured material within the relevant field of knowledge. The e-learning resources should be different in terms of the highest level of performance and artistic design, with unique quality, demonstrative, logic and sequence of methodological tools.

The use of multimedia technologies in educational process facilitates the process of communication, makes the lesson be more interesting, and creates the illusion of presence, the illusion of helping to create a dimensional and vivid understanding of the subject.

By using web technologies /HTML, CSS, JavaScript, PHP/, we have developed various e-learning resources, designed for teaching Informatics.

Several thereof are represented below:

- "Informatics" electronic platform, intended for learning the subject "Informatics" of secondary school,

- Autodesk 3ds Max electronic textbook for studying Autodesk 3ds Max software,

- Electronic textbook "Graphic editors Adobe Photoshop and CorelDRAW" for studying Adobe Photoshop and CorelDRAW programs.

1. "Informatics" e-learning platform, consisting of the following sections: General, 6th Grade, 7th Grade, 8th Grade, 9th Grade, Contact Information. Each section is comprised of respective subdivisions.

Fig. 1. Main page of "Informatics" e-learning platform

In the Electronic Textbooks section of the main page, it is located the "Informatics" textbooks for 6-9th Grades, in an electronic form, developed with the FLIPHTML5 software.

Fig. 2. Electronic textbooks' part of Main page of "Informatics" e-learning platform

The aforesaid software has provided an opportunity to observe each handbook in a format of a scrollable-book.

The button called Detailed is displayed under textbook of each grade. By clicking, it shifts to the specific textbook, with highlighted topics, lab works, video-lessons, and related tests.

The video-lessons have been developed with FastStone Capture software, and the tests have been developed with iSpring Quiz Maker software. The use of video-lessons and tests can increase the productivity of the learning process, and strengthen knowledge.

The theoretical part of material, lab works, video-lessons and tests are overall in compliance with all topics included in Informatics textbook for 6-9th grades.

The e-learning platform also includes the **Contact us** section where you can fill in the fields, name and email address, write an opinion as a message, and attach any file with the **Select** button, and then click the **Send** button.

2. The Autodesk 3ds Max electronic textbook for learning the Autodesk 3ds Max software, overall look of which is presented below.

Fig. 3. Main page of “Autodesk 3ds Max” electronic textbook

The aforesaid electronic textbook fulfills the following requirements:

- ✓ Both theoretical training material and practical exercises included in the Autodesk 3ds Max electronic textbook are structured and considered as complete sections,
- ✓ The text section includes multiple links for quick search of information;
- ✓ The electronic textbook is full of both visual and audio information and animation. The electronic textbook has a section designed to demonstrate three dimensional animations in Max 3D in a practical manner. The electronic textbook also represents the design processes with three-dimensional animation and visualizations (note that the maximum duration of the video-lessons is four hours);
- ✓ Following each topic of the electronic textbook, there are questions to increase the perception level,
- ✓ Packages of practical exercises contain methodological recommendations, that guide a learner to successfully perform the exercises,
- ✓ In the electronic textbook there is an **Online Assistant** section through which it is possible to contact the authors of the textbook.

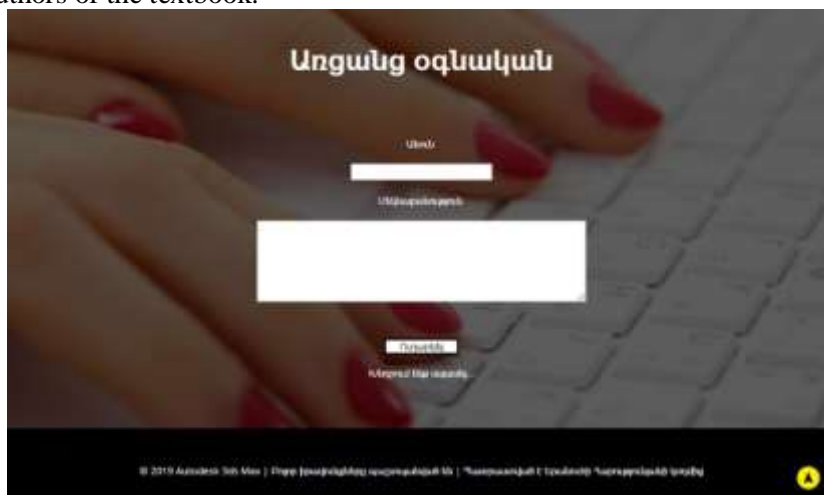

Fig. 4. Online Assistant window of Autodesk 3ds Max electronic textbook

The button at the bottom of the right-hand corner of the e-textbook is one that switches from any part of the page to the beginning of the page. Functionality of **Section** button and **Online assistant** button are supported by jQuery library from the programming language JavaScript /part of the JavaScript code for the button functionality is listed below/.

```

<script type="text/javascript" src="js/move-top.js"></script>
<script type="text/javascript" src="js/easing.js"></script>
<script type="text/javascript">
    jQuery(document).ready(function ($) {
        $(".scroll").click(function (event) {
            event.preventDefault();
            $('html,body').animate({ scrollTop: $(this.hash).offset().top }, 900);
        });
    });
</script>

<script type="text/javascript">
    $(document).ready(function () {

        var defaults = {
            containerID: 'toTop',
            containerHoverID: 'toTopHover',
            scrollSpeed: 1200,
            easingType: 'linear'
        };

        $.UIToTop({ easingType: 'easeOutQuart' });

    });
</script>

```

Fig. 5. Part of the JavaScript code for the button functionality

✓ The textbook also includes a section designed for representing the work in detail with modifiers of 3ds Max program. The textbook has been developed with ActionScript programming language in the Flash environment [3].

3. Electronic textbook "Graphic editors Adobe Photoshop and CorelDRAW" for studying Adobe Photoshop and CorelDRAW programs.

"Adobe Photoshop and CorelDRAW graphic editors" electronic textbook has been developed by us, with using web technologies.

As soon as the required software logo is activated, the respective section of the e-textbook is being displayed.

Fig. 6. Main page of electronic textbook "Graphic editors Adobe Photoshop and CorelDRAW"

In the e-textbook "Graphic editors Adobe Photoshop and CorelDRAW" it is represented:

- Basic concepts of computer graphics, areas of application, key areas, software tools,
- Capabilities of Adobe Photoshop and CorelDRAW graphic editors, working principles, tools functions, color reproduction mechanisms,
- Working principles with layers, filters, and text, collage creation features, basic filter groups, object coloration and layout, gradient fill creation, cloning, image creation and other interesting features of Adobe Photoshop software,
- CorelDRAW features, such as object layout and segment filling, step-by-step transitions, work principles of shadow and transparency, and other widely used features,
- Features for creating business cards, invitations, puzzles, books and magazines with CorelDRAW software.

Note that the electronic textbook of "Graphic editors Adobe Photoshop and CorelDRAW" in part of practical exercises of Adobe Photoshop is comprehensively represented in educational methodical guide "Adobe Photoshop: Practical Tasks". The "Autodesk 3ds Max" electronic textbook

is an electronic version of educational methodical guide “Autodesk 3ds Max software package”. Both of these books have been designed by us [2], [1].

Fig. 7. “Adobe Photoshop: Practical Tasks” and “Autodesk 3ds Max software package” educational methodical guides

All of the abovementioned educational resources have been used in the educational process. "Informatics" e-learning platform, designed for learning of Informatics in secondary school, was used in a number of schools in Armenia. "Autodesk 3ds Max" and "Graphic editors Adobe Photoshop and CorelDRAW" as well as their printed editions /"Autodesk 3ds Max software package", "Adobe Photoshop. Practical Tasks"/ passed testings to the third-year-students of the Department of Informatics and Teaching Methods of ASPU, while teaching “Three-dimensional graphics, 3ds Max” and “Computer Graphics” subjects.

The use of these e-learning resources has proven that such educational resources are important and up-to-date, as they do activate the cognitive activities of learners, and are interesting for learners with different capacities.

Conclusions. To sum up, the solution to the problems facing the education system is impossible without the use of modern methods and tools of informatization, which, being the prospective and highly effective tools, provide the lecturer with much more opportunities to make the learning process more interesting, and the material - easier.

REFERENCES

1. Grigoryan N. D. Three-dimensional graphics, software package Autodesk 3ds Max, educational methodical guide, Yerevan, 2017, 225 p.
2. Avagyan M., Grigoryan N., Adobe Photoshop. practical tasks, educational methodical guide, Yerevan, 2017, 185 p.
3. Grigoryan N., Harutyunyan Ye., About technologies used for the development of electronic multimedia textbooks and their application in the educational process, First international conference of the European Academy of Sciences international collection of conference materials, Germany, Bonn, 2018, pp. 61-62.

ПРИМЕНЕНИЕ МУЛЬТИМЕДИА НА УРОКАХ ИНФОРМАТИКИ

*Исабаева Даража Нагашыбаевна, ассоциированный профессор,
Изимова Гульнара Акимжановна,
Казахский национальный педагогический университет,
Физико-математический факультет, Казахстан*

Abstract. *This article describes the new technologies for multimedia use at the lessons of information and communication technologies in elementary school. This article is devoted to the first pedagogical developments in the discipline Information and Communication Technologies in Primary School.*

Keywords: *multimedia technologies, primary school, information and communication technologies.*

Введение. В современном мире, на этапе становления компьютерных информационных систем, когда даже ученики начальной школы не обходятся без компьютерных технологий, очень важно правильно обучить младшего школьника пользоваться информационно – коммуникативными технологиями, научить их работать и помочь понять предназначение компьютерных программ, интернет ресурсами, мультимедийными технологиями. С помощью различных мультимедийных технологий педагогу по ИКТ необходимо научить младшего школьника использовать базовые знания для работы с компьютером. В данной статье рассказывается о применении мультимедийных технологий на уроках ИКТ в начальной школе.

Мультимедиа технологии.

Мультимедиа – это взаимодействие визуальных и аудиоэффектов под управлением интерактивного программного обеспечения с использованием современных технических и программных средств, они объединяют текст, звук, графику, фото, видео в одном цифровом представлении. Использование мультимедийных технологий обязано своей эффективностью всестороннему влиянию на системы восприятия человека. Интерактивные системы мультимедийного типа одновременно передают: звук; видео; анимацию; графику; тексты. Особо результативны виды уроков с использованием такого подхода, когда школьнику отводится не пассивная роль наблюдателя, а главного участника, непосредственно влияющего на ход событий. Специалисты выяснили, что ускоренное получение и обработка новой информации в детстве имеет первопричиной не только повышенную продуктивность работы мозга, но и качественно иной подход к подаче материала. Чем интереснее и веселее процесс обучения, тем лучше будет результат.

Информационно - коммуникационные технологии в начальной школе.

Мультимедийными являются те занятия, в которых учитель использует, как минимум, проектор с презентацией или аудиозапись важной информации. Почти все школы на уроках ИКТ сочетают практические лабораторные пары с компьютеризированными уроками, эффективность которых при меньших затратах остается на том же уровне.

Отдельно стоит выделить активное развитие совершенно нового подхода к образованию, в котором полностью используются возможности мультимедийных технологий. Понятие «edutainment» объединяет в себе одновременно обучение и развлечение. Методы мультимедийного обучения, технологии которого активно внедряются повсеместно, изменили и модель преподавания. У ученика больше нет шансов отвлечься от материала, как в случае стандартного урока. Теперь именно он решает задачи, напрямую содействуя с техникой, а учитель только поддерживает его в случае необходимости. Соответственно с этим возрастает и эффективность оценивания: компьютер сложнее «обмануть», а методы для этого требуют гораздо более глубокого знания предмета, что уже само по себе результат. Кроме того, техника не проявляет личных симпатий. Особенно важно отметить, что сегодня уже не так важно много знать, гораздо важнее понимать, где это «много» можно найти и как им воспользоваться. Раньше именно так обучали инженеров, а сегодня такая система применяется с дошкольного возраста.

Мультимедийные образовательные технологии – это, как минимум, активное использование Интернет-ресурсов, которыми уже никого не удивишь, а, как максимум, возможность создания индивидуализированного, занимательного, эффективного и дистанционного процесса обучения, которое позволит активно развиваться общему интеллектуальному потенциалу человечества. При использовании мультимедийных учебных материалов следует учитывать, что такой вид информации приводит к умственным и эмоциональным перегрузкам обучающихся, и достаточно резко сокращает время, необходимое на усвоение материала.

Мультимедийные презентации прочно вошли в школьную жизнь. Практически каждый учитель, имеющий практические навыки владения информационными технологиями, использует их в своей повседневной работе. Презентация может иметь различные формы, применение которых зависит от знаний, подготовленности, как учителя, так и ученика, а также предполагаемой аудитории. Современные средства обучения на основе медиатехнологий могут обладать уникальными свойствами и функциями наглядности, которые способны изменить весь процесс обучения. Цифровые образовательные ресурсы позволяют объединять огромное количество изобразительных, звуковых, условно-графических, видео и анимационных материалов. Наглядные материалы должны отвечать общедидактическим, эргономическим и методическим требованиям, от соблюдения которых может зависеть скорость восприятия учебной информации, ее понимание, усвоение и закрепление полученных знаний. Так, наглядные средства обучения должны быть:

- ориентированы на мотивацию обучения, вызывать интерес и увлекать познавательной деятельностью.
- доступны, то есть соответствовать возрастным особенностям учащихся. Каждому учителю хорошо известно, что школьникам можно давать только такой материал, который они готовы воспринимать.
- содержательны с позиций современной науки и для передачи смысловой полноты теоретического материала. Теоретическое изложение наглядного материала позволяет обеспечивать системность, последовательность и прочность усвоения изучаемой темы;
- интерактивными, способными организовывать коммуникативные ситуации. В компьютерных средствах обучения, в технологию которых изначально заложен принцип интерактивности (то есть обратной связи), это требование часто используется на самом простом уровне. Цифровые технологии позволяют создавать и более интересные обучающие ситуации с помощью визуальных тестов, проблемных вопросов, и иных коммуникативных ситуаций;
- иллюстративны, когда используется разного вида наглядность в трудном для понимания материале. Но здесь надо очень осторожно использовать образность наглядного материала, так как чрезмерное увлечение представлением информации может увести учащихся от основной идеи автора наглядного пособия;
- дозированных с оптимальным использованием наглядности. Наверное, каждый педагог может привести пример использования готовых средств обучения, в которых огромное количество информации. С одной стороны, это хорошо, но с другой – переизбыток информации может привести и к обратному эффекту. Внимание обучающихся будет отвлекаться на посторонние детали, а учителю сложно выстроить занятие.

Мультимедийные презентации прочно вошли в школьную жизнь. Практически каждый учитель, имеющий практические навыки владения информационными технологиями, использует их в своей повседневной работе. Презентация может иметь различные формы, применение которых зависит от знаний, подготовленности, как учителя, так и ученика, а также предполагаемой аудитории. Наиболее эффективно использовать презентации при проведении лекции, практического занятия, самостоятельной работы, тестирования.

Современные средства обучения на основе медиатехнологий могут обладать уникальными свойствами и функциями наглядности, которые способны изменить весь процесс обучения. Цифровые образовательные ресурсы позволяют объединять огромное количество изобразительных, звуковых, условно-графических, видео и анимационных материалов. Наглядные материалы должны отвечать общедидактическим, эргономическим и методическим требованиям, от соблюдения которых может зависеть скорость восприятия учебной информации, ее понимание, усвоение и закрепление полученных знаний. Так, наглядные средства обучения должны быть:

- ориентированы на мотивацию обучения, вызывать интерес и увлекать познавательной деятельностью.
- доступны, то есть соответствовать возрастным особенностям учащихся. Каждому учителю хорошо известно, что школьникам можно давать только такой материал, который они готовы воспринимать.
- содержательны с позиций современной науки и для передачи смысловой полноты теоретического материала. Теоретическое изложение наглядного материала позволяет обеспечивать системность, последовательность и прочность усвоения изучаемой темы;
- интерактивными, способными организовывать коммуникативные ситуации. В компьютерных средствах обучения, в технологию которых изначально заложен принцип интерактивности (то есть обратной связи), это требование часто используется на самом простом уровне. Цифровые технологии позволяют создавать и более интересные обучающие ситуации с помощью визуальных тестов, проблемных вопросов, и иных коммуникативных ситуаций;

- иллюстративны, когда используется разного вида наглядность в трудном для понимания материале. Но здесь надо очень осторожно использовать образность наглядного материала, так как чрезмерное увлечение представлением информации может увести учащихся от основной идеи автора наглядного пособия;

- дозированными с оптимальным использованием наглядности. Наверное, каждый педагог может привести пример использования готовых средств обучения, в которых огромное количество информации. С одной стороны, это хорошо, но с другой – переизбыток информации может привести и к обратному эффекту. Внимание обучающихся будет отвлекаться на посторонние детали, а учителю сложно выстроить занятие.

Мультимедийные презентации прочно вошли в школьную жизнь. Практически каждый учитель, имеющий практические навыки владения информационными технологиями, использует их в своей повседневной работе. Презентация может иметь различные формы, применение которых зависит от знаний, подготовленности как учителя, так и ученика, а также предполагаемой аудитории. Наиболее эффективно использовать презентации при проведении лекции, практического занятия, самостоятельной работы, тестирования.

Современные средства обучения на основе медиатехнологий могут обладать уникальными свойствами и функциями наглядности, которые способны изменить весь процесс обучения. Цифровые образовательные ресурсы позволяют объединять огромное количество изобразительных, звуковых, условно-графических, видео и анимационных материалов. Наглядные материалы должны отвечать общедидактическим, эргономическим и методическим требованиям, от соблюдения которых может зависеть скорость восприятия учебной информации, ее понимание, усвоение и закрепление полученных знаний. Так, наглядные средства обучения должны быть:

- ориентированы на мотивацию обучения, вызывать интерес и увлекать познавательной деятельностью.

- доступны, то есть соответствовать возрастным особенностям учащихся. Каждому учителю хорошо известно, что школьникам можно давать только такой материал, который они готовы воспринимать.

- содержательны с позиций современной науки и для передачи смысловой полноты теоретического материала. Теоретическое изложение наглядного материала позволяет обеспечивать системность, последовательность и прочность усвоения изучаемой темы;

- интерактивными, способными организовывать коммуникативные ситуации. В компьютерных средствах обучения, в технологию которых изначально заложен принцип интерактивности (то есть обратной связи), это требование часто используется на самом простом уровне. Цифровые технологии позволяют создавать и более интересные обучающие ситуации с помощью визуальных тестов, проблемных вопросов, и иных коммуникативных ситуаций;

- иллюстративны, когда используется разного вида наглядность в трудном для понимания материале. Но здесь надо очень осторожно использовать образность наглядного материала, так как чрезмерное увлечение представлением информации может увести учащихся от основной идеи автора наглядного пособия;

- дозированными с оптимальным использованием наглядности. Наверное, каждый педагог может привести пример использования готовых средств обучения, в которых огромное количество информации. С одной стороны, это хорошо, но с другой – переизбыток информации может привести и к обратному эффекту. Внимание обучающихся будет отвлекаться на посторонние детали, а учителю сложно выстроить занятие.

Таким образом, использование мультимедийных технологий в учебном процессе позволяет перейти от пассивного к активному способу реализации образовательной деятельности, при котором обучающийся является главным участником процесса обучения.

В заключение хотелось бы сказать, что современный педагог просто обязан уметь работать с современными средствами обучения хотя бы ради того, чтобы обеспечить одно из главнейших прав – право на качественное образование. Сегодня учитель, действующий в рамках привычной “меловой технологии”, существенно уступает своим коллегам, ведущим занятия с использованием мультимедиа проектора, электронной доски и компьютера, обеспечивающего выход в Интернет.

ЛИТЕРАТУРА

1. Красночуб Е.К. Микрокриогенные системы охлаждения космических летательных аппаратов инфракрасного наблюдения на основе микрокриогенных систем [Текст] / Е.К. Красночуб // Полет. - Самара, 2004. - №11. - С. 41-48.

EDUCAȚIA PĂRINȚILOR ÎN FAMILIILE MONOPARENTALE

prof.înv.primar **Maria Lupu**

Școala Gimnazială "Mihail Sadoveanu" Fălticeni
Suceava, România

Abstract. Parental education is a dimension of adult education, and today it is given great importance because it requires parents to be accountable for family life and the mental and moral health of their children.

We live in a bloated world of information and contact with too many truths, of which you do not know to choose. Even so, the child has its parents as the main models of life.

Particular attention should be paid to single-parent families, where the child has day by day, only one parent. The parent who grows up the baby is not always the model to follow. That is why they need to be educated and helped to manage their children as well as possible.

Keywords: Single-parent family, divorce, difficulties, material problems, society.

Introducere. Educarea copiilor în familiile contemporane au lansat noi provocări științelor socio-umane, începând cu deceniul al nouălea al secolului XX.

Sunt tot mai des întâlnite familiile monoparentale, familii formate în urma divorțurilor sau femei, bărbați care au hotărât să crească singuri copii.

Familiile monoparentale

Termenul a fost folosit, pentru prima dată, în literatura anglo-saxonă, sub denumirea *one(single) parent family* începând cu anul 1960, iar mai apoi preluat de literatura franceză cu denumirea de *familie monoparentală*. Termenul a înlocuit pe alții similari, cum ar fi: «părinți izolați», «manaje conduse de femei», «mame singure în dificultate», «mame necăsătorite», «menaje monoparentale». Familiile monoparentale se definesc ca unități sociale formate dintr-un părinte și unul sau mai mulți copii.

Conceptul are la bază cel puțin două cauze:

a) modificările demografice din anii 1990-2000: diminuarea semnificativă a ratei nupțialității și multiplicarea coabitărilor, creșterea numărului de copii născuți în afara căsătoriei, explozia ratei divorțialității.

b) normalizarea unui fenomen considerat până atunci ca anormal, marginal sau deviant, familia formată din copil (copii) și un părinte (nu părinți). Familia monoparentală devine o alternativă a familiei clasice, pe măsură ce înregistrează o frecvență mai mare și ea devine ceva obișnuit pentru membrii societății.

Familie parentală sau familie conjugal-parentală

Noul concept are menirea de a defini familia prin relația parentală, care era secundară relației conjugale în familia clasică, iar acum devine primordială. Acest concept surprinde evoluția transformărilor înregistrate în ultimele trei decenii în domeniul familiei: posibilitatea ca cele două tipuri de raporturi familiale – conjugal și parental – să apară și să funcționeze separat unul de celălalt. Familia parentală poate rezulta ca urmare a unor experiențe diferite (Stănciulescu, 1997):

a) nașterea unui copil în urma unei experiențe sexuale juvenile, care nu se concretizează într-o „căsătorie de reparație”;

b) decizia, prin opțiune liberă, a unor femei celibatate de a avea copii în afara unei căsătorii legale sau a unei uniuni libere (parentalitate celibatară);

c) divorțul unor cupluri cu copii necăsătoriți,

d) decesul unuia dintre parteneri.

Divorțul contemporan intervine după o durată mediană a căsătoriei de aproximativ 10 ani, respectiv la o vârstă medie a partenerilor de 36 de ani bărbații și 34 de ani femeile (Bawin-Legros, 1988, apud. Stănciulescu, 1997). În S.U.A. aproape un sfert din familiile americane cu copii erau în 1986 familii monoparentale, cifra reprezentând dublul celei din 1960 (Saxton, 1990). În Europa, amploarea fenomenului este ceva mai mică (nedepășind 15% din totalul familiilor nucleare), iar ratele de creștere ceva mai scăzute (Lefaucheur, 1987). În marea majoritate a cazurilor de divorț (90%) copiii rezultați în urma căsătoriei sunt încredințați mamei. De aceea, întâlnim mai des familii monoparentale materne, cărora li s-au dedicat un număr mai mare de studii.

Cuprins

Conform sintezei realizate de B. Bawin- Legros (1988), studiile asupra familiilor monoparentale arată că, în cadrul acestei categorii de populație, sunt specifice următoarele fenomene:

- o frecvență mai mare a nașterilor ilegite;
- un număr mai mare al copiilor abandonati;
- apariția cazurilor de retard în dezvoltarea psiho-afectivă;
- cazuri de eșec sau abandon școlar;
- adaptare mai greoie la modelul cultural „consumerist”, căzând victime „noii sărăcii”;
- tendința de a se autoreproduce (copiii proveniți din asemenea familii au „șanse” mari de a repete ca adulți experiența părinților);
- monoparentalitatea, și în special cea rezultată din divorț, este corelată cu o diminuare a activității educative;
- suprasolicitarea rolului matern (material, emoțional, relațional), care conduce la un dezinteres relativ față de educația copilului sau/și prezența unui conflict de rol (dominate de propriile stări afective, mamele sunt mai puțin disponibile pentru copil, exact în momentele în care acesta de atenție și eforturi sporite);

- rolul patern se caracterizează de obicei prin absență, deprivare sau deresponsabilizare.

Copiii aflați sub incidența divorțului sunt marcați de numeroase probleme psihologice și relaționale. Reacția lor este diferită în funcție de vârstă, sex sau timpul trecut de la separarea părinților.

-Copiii de vârstă mică (sub 6 ani) sunt cei mai afectați pe termen scurt. Par a deveni mai dependenți, mai neascultători, mai agresivi, mai puțin afectuoși decât cei care rămân în familii complete. Întreaga dezvoltare generală a lor este bulversată.

-Copiii de 6-8 ani sunt marcați de tristețe, frustrare, confuzie și anxietate. Căutarea contactului cu părintele absent, îi duce la conflicte de loialitate față de părintele cu care au rămas. Băieții la aceste vârste sunt mai vulnerabili. Ei înregistrează frecvent eșec școlar și dificultăți de integrare socială, se restabilesc mai greu.

-Copiii între 9-12 ani percep ruptura între părinți mult mai clar. Manifestările lor sunt mai sobre și sunt capabili să pună în funcțiune diferite mecanisme de protecție, pentru a-și stăpâni propriile stări psihologice. Mulți dintre ei reușesc cu greu să-și controleze anxietatea, rușinea, sau sentimentul neputinței descărcându-și furia asupra ambilor părinți sau asupra unuia.

Nici la adolescență copiii nu sunt scutiți de probleme. La această vârstă se constată apariția tristeții, neliniștii sau furiei, a sentimentului de amenințare în legătură cu viitorul. De asemenea, sunt prezente decepția, indignarea morală sau chiar disprețul.

În timp, se pot depista mai multe reacții (conform cercetărilor lui Wallerstein și Blakeslee, 1989). Astfel, la 5 ani după divorț 34% dintre copii sunt complet restabiliți. Un alt procent de 29% dintre copiii cu părinți divorțați au o dezvoltare medie și un comportament comparabil cu cel al copiilor din familiile biparentale, dar încearcă, uneori, sentimente de tristețe. A treia categorie continuă să manifeste insatisfacție, depresie, solitudine, retard în dezvoltare.

La 10 - 15 ani după divorț se constată probleme de relaționare la copiii de ambele sexe. Aceștia au sentimente de anxietate și vinovăție, așteaptă atitudini de respingere din partea partenerului și rup frecvent relațiile cu persoanele de sex opus. Există chiar o mare probabilitate ca mariajul lor să se încheie printr-un divorț timpuriu.

În alte studii se vorbește de problemele materiale ale familiilor monoparentale, victime ale unui nou tip de sărăcie. De asemenea, se amintește frecvent conflictul de rol pe care îl trăiește mama care crește copilul și de supraîncărcarea ei, cu sarcina aducătorului principal de venit. Femeia singură, cu copilul, se confruntă cu o criză de exercitare a autorității în familie.

«Copiii care trăiesc în familii de acest tip sunt considerați populație cu risc, condamnată la a îngroșa rândurile celor care trăiesc la limita subzistenței, a celor care eșuează școlar, ori a devianților și delincvenților» (Stănciulescu, 1997).

În ultimii zece ani, perspectiva „neagră” asupra familiilor monoparentale, a fost supusă unor critici severe atât din perspectivă teoretică, cât și datorită metodologiilor utilizate. Din punct de vedere teoretic, este condamnată această perspectivă, deoarece se bazează pe postulatul că familiile biparentale asigură dezvoltarea psiho – afectivă și integrarea socială cea mai bună. Orice altă formă de familie este considerată o piedică în dezvoltare. Cercetarea empirică are și ea lacune, deoarece

eșantioanele folosite erau formate din copiii cu eșec școlar sau delincvenți. Cei mai mulți dintre ei, proveneau din familii monoparentale și de aici concluzia carenței educative a acestui tip de familie.

Cauze ale eșecului educativ în familiile monoparentale

– dificultățile de investire ale mamei singure, copleșită de probleme emoționale, profesionale, relaționale, de sănătate;

– situația economică a familiei monoparentale dependentă de statutul socio-profesional al mamei, care se depreciază sensibil în urma divorțului; situație economică instabilă;

– nivelul cultural scăzut al mamei cauzat și de nivelul scăzut al studiilor acesteia;

– condițiile în care se instalează monoparentalitatea - cei mai afectați fiind cei ai căror părinți se separă într-o atmosferă puternic conflictuală;

– rețele de sociabilitate (rudele, prietenii) pot stimula sau atenua conflictele între foștii parteneri și pot, de asemenea, construi un statut aparte al copilului, printr-un lanț de „etichetări”.

– modul angajării foștilor soți în relația parentală după divorț influențează situația copiilor.

Cei care la 5 ani după divorț au depășit în mare măsură șocul inițial sunt beneficiarii unei atitudini de angajare din partea ambilor părinți. Dimpotrivă, situația celor care „eșuează” reflectă un „eșec al divorțului”, copiii sunt utilizați „frecvent” ca „paratrăsnet” al conflictelor care nu încetează între părinți.

Anumite studii dezvăluie faptul că cele mai multe dintre femeile care divorțează au un statut socio-profesional și un nivel educațional scăzute. Aceasta face să accepte divorțul din culpă, cu importante costuri psihologice și sociale. Deși fără suport, incriminează conduite de rupere a căsătoriei, culpabilizează adultul și victimizează copilul, întreținând un climat conflictual. Sunt obligate să-și schimbe repede domiciliul, schimbând prin aceasta frecvent anturajul școlar și social al copilului, care are nevoie de stabilitate.

Rolul tatălui care trăiește separat de copilul său se limitează, în majoritatea covârșitoare a cazurilor, la plata unei pensii alimentare, sau la dreptul de a vizita periodic copilul.

Despre costurile psihologice și sociale masculine se vorbește foarte puțin.

Opinia comună consideră bărbatul, dacă nu întotdeauna vinovat de stresul separării și insensibil la el, măcar mai puțin vulnerabil și capabil de a „nu privi în urmă” și de a se „consola” repede într-o nouă relație.

Cercetările echipei californiene conduse de Wallestern.

Cei mai mulți bărbați, mai ales cei sub 40 de ani se recăsătoresc, unii în primii ani, majoritatea în primii trei ani după divorț, evaluând noua parteneră mai sexy, mai înțelegătoare etc.

– Pe termen scurt și mediu, bărbații divorțați par a fi „scuțiți” de tulburările psihologice și fiziologice pe care le prezintă frecvent femeile aflate în aceeași situație.

Anchetele evidențiază o mare variabilitate a situațiilor:

– jumătate dintre bărbații care au, în momentul divorțului, mai mult de 40 ani sunt necăsătoriți după 10 ani; mulți dintre ei nu au altă viață socială în afară de cea profesională și trăiesc acut sentimentul însingurării;

– la 10 ani după primul divorț, mai puțin de jumătate dintre bărbații recăsătoriți au un al doilea mariaj care rezistă, ceilalți trăind experiența unui nou divorț;

Evident numărul celor care au probleme psihice sau sociale este mult mai mare decât ne-am fi putut închipui.

Concluzii. Relația școală-familie trebuie privită de părinți ca fiind un factor al dezvoltării copilului. Prima zi de școală este cea mai importantă sărbătoare din viața copilului și a familiei. Trecerea de la joacă la lecție cere concentrare, eforturi de voință și de răbdare din partea copilului. De aceea este bine ca părintele să-i fixeze un program zilnic cu o siestă recreativă sau somn, teme și activități care-i plac. Cel mai bun îndemn pentru lecție este climatul familial, unde părinții muncesc cu voie bună.

BIBLIOGRAFIE

1. Filipescu, P., Calmuschi, O., 1985, *Raporturile juridice dintre părinți și copii*, Editura Academiei Române, București.
2. Gutiérrez, F., P., D., L., 2005, *Què piensan los adolescentes de sus padres*, Editorial, Grijalbo, Barcelona.
3. Mihăilescu, I., 2003, *Sociologie generală*, Editura Polirom, Iași.
4. Mitrofan, I., Ciupearcă, C., 2002, *Psihologia vieții de cuplu*, Editura Sper, București.

BUSINESS GAME AS A METHOD OF PROFESSIONAL TRAINING OF FUTURE SPECIALISTS OF UNITS OF THE OPERATIONAL AND RESCUE SERVICE OF CIVIL PROTECTION OF UKRAINE

Phd in Pedagogical Sciences V. Pokaliuk,

Phd in Pedagogical Sciences A. Maiboroda,

Phd in Technical Sciences D. Zhurbinskiy,

Ukraine, Cherkasy, Cherkasy Institute of Fire Safety named after Chernobyl Heroes of National University of Civil Defence of Ukraine

Abstract. *The peculiarities of the use of the active method of teaching - business game in the process of professional training of future specialists of the Operations and Rescue Service of Civil Protection of Ukraine are described. The experience of using the business game during the planned team-based exercises at the facility is given. The structure of the business game, its stages, initial data, composition of participants, the method of conducting and necessary operational documents are considered. The business game included the following stages: preparation of the game, its conducting, summing up and evaluation of the results. During the conducting of the business game a complex tactical situation, as close as possible to the emergency situation, which requires to make independent grounded decisions is created. The introduction of business games in the educational process of institutions of higher education with specific conditions of training contributes to the development of professional skills of higher education applicants for the implementation of operational actions for the elimination of emergencies and their consequences on the objects of the economy, the formation of a high level of personal and professional qualities of future rescue specialists.*

Keywords: *business game, educational process, command-staff training, future specialists of the units of the Operative and Rescue Service of Civil Protection, professional training, emergency situation.*

Introduction. Serving in units of Operational and Rescue Service of Ukraine requires a specialist to perform a wide range of work, not limited to its duties. This requirement is characteristic for all persons of rescue units. In this regard, the occupationally important qualities of an employee, which ensure the coordination of actions during the period of implementation of operational tasks, becomes of increasing importance. The specifics of the personnel involved in performing of operational activities is characterized by a high degree of risk and responsibility. This means that the issues of ensuring the safety of citizens should be carried out by highly skilled professionals who have a high degree of mobility and high level of professional qualities.

Effective personnel of the operational crew of the units of the Operations and Rescue Service of Civil Protection in emergency situations is possible only under condition of full readiness for this, and actions in such situations for them should be the usual norm.

Increasing the level of professional preparedness of graduates of higher educational institutions of civil protection requires a qualitative change in teaching methods, the diversification of forms and methods of educational process, the introduction of modern teaching technologies, progressive forms of teaching disciplines.

Research results. Teaching (tactical-special, command-staff) - the highest form of practical training that helps to verify, refine and consolidate the theoretical knowledge and to instill to students and cadets skills in performing operational and service tasks in conditions that are as close as possible to real activities. The training is intended for the practical development of issues of various disciplines in the complex. They are conducted in the form and by the method of business games, according to a specially developed plan, which defines the topic, training purpose, participants, place and time of conducting, as well as organizational and methodical instructions.

Command and staff training is one of the main forms of practical training of the leadership and specialists of executive bodies, local authorities, whose activities are related to the organization and implementation of civil protection measures, heads of units (services, formations), civil protection forces and their units.

Sharing the opinion of Z. N. Courland that "a full-scale business game is an imitation of real professional activities with all real positions, functions, documents, with forecasting and calculations

of decisions that are taken, only reduced in time" [9] we applied a business game during scheduled command-and-field exercises at the facility.

Business game includes the following stages: preparation of the game, its conducting, summing up and evaluation of the results.

Participants in the business game: business game executives, intermediaries, implementation team.

The management consists of the head of the business game, the assistants and the headquarters of the leadership (scientific and pedagogical staff who organize and conduct the game).

Headquarters is a management body dedicated to quality training and effective conducting of business games. It is created to provide organizational and methodological guidance and management of the game participants.

Scientific and pedagogical staff, most trained cadets are appointed to be intermediaries who carry out monitoring and evaluate the actions of other participants in the game.

Implementation team - managers and personnel of operational teams of units (services, formations) of civil protection forces.

Preparation for a business game includes: definition and refinement of output data; game planning (development of educational and methodical documentation); preparation of participants of the business game; preparation of the area of the game.

During the conducting of a business game, a complex tactical situation that is as close as possible to the emergency situation that has arisen or may arise, and requires players to take independent, well-founded decisions must be created. In addition, the most difficult conditions for the organization of management should be created.

The starting data is:

1. Topic. The topic of the business game is usually complex and includes: performing the main tasks for the purpose, working out the issues of interaction, management and all types of security. An example of forming the topic of the business game: "Elimination of the consequences of an explosion on a chemically hazardous facility and the destruction of a multistory dwelling house, evacuation and accommodating of victims, organization and implementation of life support, assistance to the victims".

2. Educational goals. Learning objectives are defined for each category of participants separately.

3. Stages of the business game and training questions. Stage is a part of the game that is allocated by operational and astronomical time, during which one or several goals are achieved. During each phase, there are usually several training issues that are being worked out. They represent a series of consistent, logical, tasks which are most characteristic for this stage. The calculation of the time spent on each training phase is carried out simultaneously with the definition of the content and duration of all stages. The number and content of the stages is determined by the game leader.

Astronomical time is the time taken to work out educational issues in real time. Operational time - is the time allocated for the development of training issues in a conventional time scale, taking into account the duration of operational jumps. It includes astronomical time and time interval of operational jumps.

An operational jump is announced for the introduction of game participants into a new operational environment created for the development of training questions at the current or next stages and represents the difference between operational and astronomical time. Its content includes the development of the operational environment for the time interval of the jump, which can not be shown in real time. The performance and content of the jump should match the environment created for the game, the time required for the task to be performed.

In the first stage, the issues of bringing civil protection authorities and civil protection forces into different modes of operation are carried out, the notification and assembling of management and personnel are carried out, the collection of operational data, its assessment and analysis, task setting for subordinate authorities and forces are carried out, issues of functional readiness to the actions of the appointment of the formations involved in the business game are checked. In this case, game managers must pay particular attention to the issues of deployment and efficiency of management systems, organization of practical civil protection measures, increase of the stability of economic objects, reduction of stocks of hazardous chemicals used in production processes, readiness of civil protection units, readiness of protective structures to shelter the population, etc.

At the second stage, the issues of management of the subordinated forces and means in the elimination of the consequences of emergencies, the implementation of civil protection measures, and practical measures to protect the population and territories are worked out.

To organize and conduct business games, the following documents are developed: the idea of conducting a business game; organizational instructions to the management bodies to prepare for the game;

business game plan; tactical task; inputs for increasing the situation; simulation plan; a plan of practical events (for each educational question); partial plans for game management and intermediaries.

The idea of conducting a business game includes: initial data (subject, goal, time (period and duration) of the business game, venue); composition of management and participants of the game; tactical plan: the initial situation (the nature of the emergency, the situation, the composition of forces and their actions); operational situation at the time of training issues; the stages of the game and their names, duration, training questions and the time for their work.

Organizational guidelines for the preparation and conducting the business game are developed in accordance with the tactical plan. Organizational instructions indicate: the topic of the business game and the time of its conduct; composition of management and civil defense forces; measures of logistics; organization and security measures.

The plan for conducting a business game is the main document defining the course of its conduct and the general tactical background. The plan of holding a business game includes: the topic of the game; educational goals; time (period, duration) of the game; venue; composition of participants; tactical plan.

The tactical plan contains a text or graphic (on a map or diagram) part depending on the subject of the game and the training questions. The tactical plan includes: the nature and origin of the emergency, the extent of spreading, the size of possible losses, the number of injured people, the nature of destruction and damage to buildings and structures, and other consequences; the area of control and civil protection forces involved in liquidation; the task of the authorities and civil protection forces; the quantitative composition of the involved civil protection forces; the structure of management and intermediaries; time and place of the analysis.

The tactical task is developed on the basis of the idea of the business game and is the source document for the introduction of the participants of the game (the involved forces of civil defense) to the environment. The tactical task is usually presented in writing (with the addition of the map (circuit) of the initial situation, if necessary) and includes sections: general environment, partial situation and reference data.

Partial plans for game managers and intermediaries are developed by the deputy, assistant managers, and also intermediaries. They indicate: the initial data: the topic, training goals, time (duration) and the district (place) of the conduct of the business game, the composition of its participants; tactical plan in necessary amount; stages and their duration; training questions at each stage, the order and time of their work; the procedure for the work of the relevant officials (mediators) on increasing the situation and organizing control over the actions of the participants of the game.

The simulation plan is developed on a map (scheme) under the leadership of the Head of Staff. The plan specifies: areas, zones of simulation of the area contaminated with the recipe of simulation of poisonous substances, as well as hazardous chemicals; fields of imitation, areas of destruction, fires and flooding; calculation of forces and means for imitation, the order and sequence of their implementation; communication management scheme for imitation management; security measures.

At the request of the head of the business game, before the start of the game, all participants can conduct methodical classes and briefings on security measures.

During the preparation of the participants of the business game, special attention is paid to working out fast and clear actions on bringing the authorities and forces of civil protection into a state of readiness, increasing their efficiency in collecting and summarizing the data on the situation, its evaluation and the organization of interaction.

The nature of the area and size of the district of the business game should allow to place and transfer control points, allow the forces involved in civil protection, complete all training questions or simulate them, and ensure achievement of the goals.

The preparation of the area of the game includes: equipment of the control points, emergency management centers, communication organization, ways of safe movement of equipment, preparation of simulation, necessary sanitary and hygienic and anti-epidemic measures, establishment of boundaries of crops, forest plantations and other objects.

At the first stage of training, measures can be developed to bring about readiness for intended actions or mobilization readiness. In this case, the manager personally and through the assistant, headquarters and intermediaries checks the organization of the notification, speed and organizing the collection of participants of the game and other activities in accordance with the plan of conduct.

After the tasks and instructions are given to the participants of the game, the necessary time is provided for the clarification of the tasks, the timing of the calculations, the preparation of the data and proposals for the decision, the assessment of the situation and the development of other issues on the organization and conducting of work on the elimination of the consequences of the emergency.

At this time, the headquarters and intermediaries study the work of participants in the business game, verify the accuracy of the data that is being prepared, calculations and proposals. At this stage, special attention is paid to the methods and organization of the work of the authorities, the correctness and ability to find out the tasks, to assess the situation, to make a reasoned decision, to prepare the relevant documents.

At the appointed time, the manager, intermediaries hear the conclusions of the assessment of the situation and the decision of the heads of civil protection authorities.

After approval of the adopted decisions, the authorities begin planning for the implementation of measures to protect the population and territories, rescue and other urgent work, management, interaction and comprehensive provision.

According to the results of the game, the deputy, the assistant managers and intermediaries report to the headquarters of the leadership.

Conducting the increase in the situation and the drawing of actions involves the systematic bringing to the participants of new data on the operational environment, the response to changes in it, the adoption (refinement) of decisions, statement of tasks, as well as control of the actual actions of participants in the business game.

The development of the situation and the drawing of actions is carried out by a closed circuit: the intermediaries give the participants of the game information on changes in the situation and report to the headquarters on the decisions and actions taken by the participants of the game; the headquarters of the management summarizes the decisions of the participants of the game, analyzes their actions and reports to the head of his proposals for further enhancement of the situation; the leader gives directions to the organization of further increase of the situation and drawing of actions; the headquarters of the leadership proves these instructions to intermediaries who continue to build up the situation. At the same time, the data of the situation on the control points, centers of management in emergency situations of the participants of the game should proceed in the order, volume and those channels and means of communication, as in real conditions.

To focus the efforts of management and participants on solving the main issues in the environment operational jumps lasting from one to several hours can be made.

The head, his deputy, assistants and intermediaries are together with the executors, carry out the control and evaluate their actions during the build-up of the situation and performing of actions.

At the same time, the main attention is paid to the coherence of the work of all officials, the control points and the centers of emergency management, the ability to quickly collect and analyze the situation, summarize its conclusions and quickly develop the documents, clearly assign the task to subordinates and monitor their implementation.

The contribution to the situation of elements of tension and suddenness is advisable to conduct during the period of greatest intensity in the work of participants of the game.

After working out all training questions, the head of the business game announces a partial retreat, gives instructions on preparation for the analysis of the game and the order of return to the points of permanent placement.

Preparation of the analysis of the conduct of the business game starts before it begins and continues during the conduct. Before the beginning of the game, materials that characterize the degree of readiness of the participants to the game, the theoretical positions on the most important or new issues of tactics of action, requirements of guidance documents, examples from the experience of conducting works on the elimination of the consequences of an emergency are prepared.

The assistant of the game leader and mediators, on the basis of continuous and comprehensive study of the work and actions of the participants, prepare materials for general analysis in the form of short conclusions and proposals, submit them to the headquarters of the management in due time. Headquarters summarizes these materials and includes them to a general analysis.

The material for general analysis is provided for each stage, and the final one - at the end of the game. Simultaneously with the preparation of materials for general analysis, the deputy (assistant) of the manager and intermediaries are preparing for partial analysis. During the analysis, the cards, diagrams, documents, graphics, technical decisions worked out by participants, are displayed. Individual episodes of the game, taken in a photo (video) can also be demonstrated.

After analysis, the head of the business game tells the participants general conclusions, which defines the degree of achievement of educational goals, the ability to perform the tasks, new issues of the tactics of the actions of the units.

Conclusions The use of business games in the educational process of institutions of higher education with specific conditions of training contributes to the development of professional skills of higher education applicants for the implementation of operational actions for the elimination of

emergency situations and their consequences on the objects of the economy, formation of a high level of personal and professional qualities of future specialists of rescue units. This teaching method successfully compensates for the gap between pedagogical theory and practical activity.

REFERENCES

1. Verbitskiy A.A. (1993). Aktivnoye obucheniye v vysshey shkole: Kontekstnyy analiz. Moscow, M.
2. Vygotskiy L.S. (1991). Pedagogicheskaya psikhologiya. Moscow, M.: Pedagogika.
3. Davydov V. V. (1996). Teoriya razvivayushchego obucheniya. Moscow, M.: Intor.
4. Lozova V.I. (2000). Tsilisniy pidkhdid do formyrovanye piznaval'noyi aktivnosti shkolyariv. Kharkiv: "RTSNIT", KHDPU.
5. Parubok O. M. (2003). Dydaktychni umovy zastosovannya dilovykh ihor u profesyniy pidhotovtsi fakhivtsiv pozhezhnoyi bezpeky: Avtoref. dys. na zdobuttya nauk. stupenya kand. ped. nauk: 13.00.04 / O. M. Parubok — Khmel'nyts'kyy.
6. Pidkasistyy P. I. & L. M. Fridman, M. G. Garunov. (1999). Psikhologo-didakticheskiy spravochnik prepodavatelya vysshey shkoly / P. I. Pidkasistyy. Moscow, M.
7. Poltorak S. T. (2003). Pedahohichni umovy formuvannya umin' komandyra pidrozdilu u maybutnikh ofitseriv MVS Ukrayiny: avtoref. dys. na zdobuttya nauk. stupenya kand. ped. nauk: spets. 13.00.04 «Teoriya i metodyka profesynoyi osvity» / S. T. Poltorak. – Khmel'nyts'kyy.
8. Smolkin A.M. (1991). Metody aktivnogo obucheniya. Moscow, M.: Vysshaya shkola.
9. Z. N. Kurlyand (Ed), T. Yu. Osypova, R. S. Hurin et al. (2012). Teoriya i metodyka profesynoyi osvity: navch. Posib. Kiev, K.: Znannya.

EVOLUȚIA EDUCAȚIEI PARENTALE

Prof.înv.primar Maria Lupu

*Școala gimnazială "Mihail Sadoveanu" Fălticeni,
Suceava, România*

Abstract. *Accelerating the social, democratic transformation, women's empowerment, changing the status of the child, family dispersal, trying to restore the prestige of family education, the progress of sociology and psychology, and other causes have led to the understanding that any education system remains powerless if it struggles with indifference or by parents' opposition.*

An adult education system is well organized, functional when it is based on motivation and centered on objectives that solve the problems of individuals or groups of adults. We can not stimulate their motivation to learn and participate in educational programs without strategies that are based on knowing their real, specific, educational needs.

The relationship between school and family should be regarded by parents as a factor in child development.

Keywords: *educational program, real needs, family, school, model*

La începutul secolului trecut, Kant – urmărind un proiect de emancipare a condiției umane – scria: "Părinții care au primit ei înșiși o educație sunt deja niște modele după care se îndreaptă copiii. Dar pentru a-i face pe aceștia mai buni, este necesar să facem din pedagogie un studiu; altfel nu este nimic de sperat de la dânsa, iar educația este încredințată unor oameni cu pregătire rea" (Kant, Im. 1992, p.15). Din perspectiva istorică, educația părinților - este necesară, atât pentru creșterea și educarea copiilor, cât și ca o cale de emancipare socială, ca un vector al democratizării educației și societății.

Evoluțiile rapide din viața socială generează o continuare a proceselor de reînnoire a cunoștințelor, deprinderilor și valorilor pe durata vieții. Din perspectiva unei analize sistemice, educația părinților apare ca o dimensiune a educației permanente și desigur, a educației adulților.

"Educația permanentă este un proces de perfecționare a dezvoltării personale, sociale și profesionale pe durata întregii vieți a indivizilor în scopul îmbunătățirii calității vieții, atât a indivizilor, cât și a colectivității lor. Aceasta este o idee comprehensivă și unificatoare care include învățarea formală, nonformală și informală pentru dobândirea și îmbogățirea unui orizont de cunoaștere care să permită atingerea celui mai înalt nivel de dezvoltare posibil în diferite stadii și domenii ale vieții" (Dave, R., H., 1991, p.47-48). Din această perspectivă, actualul sistem de învățământ apare ca inflexibil, prea formal și disfuncțional în contextul cerințelor comunității sau al noilor evoluții, el izolează școala de familie și comunitate, având astfel o influență alienantă asupra elevului. Așa cum se precizează în aceeași lucrare, o etapă inițială a oricărei strategii, proiectată să împlinească aspirațiile educației permanente este "construirea unui pod de legătură între o varietate de elemente intereducaționale" (structuri, curriculum, pregătirea profesorilor) și "un număr considerabil de elemente extraeducaționale" (configurații personale, sociale, istorice, culturale ale indivizilor și societăților în medii locale, naționale și globale) (Dave, R.H., 1991, p.37). Conceptul educației permanente este "în mod funcțional, bazat pe ideea că învățarea permanentă poate fi dobândită de către indivizi și societăți în moduri diferite și că aceste modalități alternative sunt în stare să conducă spre atingerea celui mai înalt și celui mai bun nivel al calității vieții de către toți" (Dave, R.,H., 1991. p.48).

Finalitatea educației adulților nu se reduce, așa cum se mai crede, la formarea profesională continuă. Un raport asupra educației adulților și mutațiilor sociale (Bograd, G., 1991, p.18-21), precizează următoarele obiective pedagogice ale educației adulților: identificarea indicatorilor de restructurare personală; a face din acel format centrul acțiunii (trecerea de la o educație centrată pe conținuturi la o educație centrată pe cel ce învață); construirea motivației (individul trebuie să aibă o anumită conștiință a motivației, să o exprime ca o cerere de educație, iar educatorii să poată să o decodifice, să o înțeleagă; noțiunea de proiect pare a fi răspunsul instrumental ce permite transformarea unei cereri fluide, multiforme, într-un obiectiv concret, operațional); a pleca de la practică (adulții se formează pentru a face față problemelor practice; educația comprehensivă a adulților impune favorizarea învățării mijloacelor intelectuale necesare; a ancora acțiunea educativă pe problemele vieții practice implică a ține seama, nu numai de prechizitiile teoretice, ci și de prechizitiile sociale); a privilegia

învățarea mai mult decât învățământul (a învăța adulții să învețe, să-și elaboreze scheme de acțiune pe baza înțelegerii evoluției împrejurărilor); încurajarea unei pedagogii a descoperirii și responsabilității (a reda încrederea în sine, capacitatea de acțiune, conștiința colectivă, dezvoltarea proiectelor sociale); a da timp de învățare (ritmurile proprii sunt esențiale); a stimula valorile grupului (ele operează meditațiile între conținuturi abstracte și situațiile concrete; ele joacă un rol structurant asupra percepțiilor individuale, ordonându-le sub forma unei grile de lectură; ele permit indivizilor să se ajute reciproc). În acest sens, educația apare ca "practică a libertății" (Freire, P., 1971).

Deoarece educația adulților (cu excepția unor programe de promovare profesională) nu poate deveni obligatorie, ea trebuie să fie adaptată nevoilor acestora și să acorde celor ce studiază condiții liberale (de autoeducație și autoevaluare, de alegere a conținuturilor și metodelor, a locului și timpului de învățare).

Educația pentru adulți este bine organizată, funcțional atunci când este întemeiată pe motivații și centrată pe obiective care rezolvă problemele indivizilor sau grupurilor de adulți. Nu putem stimula motivațiile lor de învățare și de participare la programe educaționale fără strategii care să se întemeieze pe cunoașterea nevoilor lor reale, specifice, de educație. Asemenea strategii presupun și un sistem de "auto-purtare" a învățării - specific educației adulților - care să se realizeze atât prin apelul la educatori (formatori) specializați (profesori, medici, juriști etc.), cât și prin apelul la formatori formați dintre adulții cuprinși în programele educaționale și care acționează ca "relee" într-o rețea.

Accelerarea transformărilor sociale, democratice, emanciparea femeii (la preocupările materne și gospodărești adăugându-se preocupările profesionale și de studiu), modificarea statutului copilului, dispersia familiei, încercarea de a restitui prestigiul educației familiale (pe care l-a avut până la introducerea învățământului obligatoriu), progresele sociologiei și psihologiei, precum și alte cauze au dus la înțelegerea faptului că orice sistem de educație rămâne neputincios dacă se izbește de indiferența sau de opoziția părinților. Școala capătă astfel o misiune suplimentară. "Deoarece axa directoare a civilizației occidentale este înaintarea persoanei spre mai multă libertate și fericire, înaintarea societăților spre mai multă înțelegere și justiție... și dat fiind demisia unui număr de părinți și faptului că un număr crescând de copii vin fie din familii destrămate, fie din medii analfabete și o comunicare între părinți și copii nu se face întotdeauna foarte bine (părinți născuți într-o lume aproape imobilă încă, au copii care sunt născuți într-o lume bulversată), pentru toate aceste motive școala are în sarcină o misiune suplimentară" (Domenach, J.M., 1989, p.48).

Programele de educație parentală sunt parte integrantă a politicilor de sprijinire a familiilor și sunt fundamentate pe două principii (Carter, 1996):

- Cel mai bun mijloc pentru a influența favorabil dezvoltarea copiilor și comportamentele acestora este să acționezi asupra convingerilor, atitudinilor și comportamentelor părinților, căci aceștia sunt cei mai timpurii și mai apropiați educatori ai copiilor.

- Modul cum să fii părinte se învață și se exersează și nu este înnăscut sau moștenit.

THE MODEL OF TRAINING OF THE FUTURE TEACHERS FOR PREVENTION OF PUPILS' VISION DISORDERS

I. Sheremet, Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor of the Department of medico-biological and valeologic fundamentals of life and health protection;

K. Vasylenko, Post graduate student;

National Pedagogical Dragomanov University, Kyiv, Ukraine

Abstract. *The article deals with the model of training of the future teachers for prevention of pupils' vision disorders, which is exposed by the complex of its structural components (objective, content-technological and results-estimating). The article is focused on interpretation of the contents and principal points of the structural-functional model, which makes provisions for orientation of the learning process at higher educational institutions to occupational training of the future teachers for prevention of pupils' vision disorders. At the present time of modernization in the field of educational and upbringing system in Ukraine the issues of upgrading the level of professional training of the future teachers have become of vital importance, its key element is preparing a teacher for taking measures aimed at saving the pupils' health, among others prevention of pupils' vision disorders. The objective block of the worked out model contains objectives, tasks and principles for training of the future teachers for prevention of pupils' vision disorders. The content-technological component of the model includes development of informative provisions for professional training of the future teachers for prevention of pupils' vision disorders, preparation stages, pedagogical conditions and organizational-material supplies. The results-estimating component of the model makes provisions for estimation and an opportunity to make correction of the qualification level of the future teachers in the issues of prevention of pupils' vision disorders in due time.*

Keywords: *model of professional training, prevention of pupils' vision disorders, future teachers, training of the future teachers, pedagogical modelling.*

Introduction. The National strategy for development of education in Ukraine for 2012-2021 contains a particular focus on that Ukraine's integration to the world educational space requires continuous enhancement of the national system of education, search for efficient ways of improvement of the quality of educational services, testing and implementation of innovative pedagogical systems, factual affording equal access to education of high-quality for all the citizens, opportunities and freedom in choosing at education, modernization of the educational content and its organization in line with worldwide trends and requirements of the job market. At the present time of modernization in the field of educational and upbringing system in Ukraine the issues of upgrading the level of professional training of the future teachers have become of vital importance, its key element is preparing a teacher for taking measures aimed at saving the pupils' health, among others prevention of pupils' vision disorders.

Objectives of the article involve covering the content and the basic provisions of the structural-functional model, which prescribes the process of studying in higher educational institutions to be focused on professional training of the future teachers for prevention of pupils' vision disorders.

Being based on the analyzed and consolidated works of wide range of scientist sit was established, that the dominant element of modern educational paradigm in worldwide context is in commitment to training of a teacher aimed at preventive care, promotion and development of young generation's health. First of all this affects a teacher, who on the one hand holds basic knowledge about health, healthy lifestyle, and on the other hand – is a party to educational and up-bringing process aimed at preventive care of the pupils' health and control over functional disorders.

Methodology of Research. For working out the model of training of the future teachers for prevention of pupils' vision disorders a complex of research methods was used: *theoretical*: system-oriented analysis of scientific and scientific-methodological literature, content analysis of regulatory documents in the field of higher pedagogical education – in order to establish the degree of development of the problem understudy; comparative analysis and generalization – in order to specify the meaning of the concept of «training of the future teachers for prevention of pupils' vision disorders»; comparison – aimed at theoretical justification of the structure of training of the future teachers for prevention of pupils' vision disorders; modelling – in order to design the model of training of the future teachers for prevention of pupils' vision disorders; *empirical*: on looking, questioning, interviewing, conversation,

testing, studying the student's training, post evaluation of own experience at teaching in the higher pedagogical educational institution.

We think that would be necessary to appeal to the modelling method due to its being a cross-functional research method in science and using this method to work out the model of training of the future teachers.

In *Philosophical dictionary* (2001, p. 82) model is understood to be a materially or visualized object, which replaces the original object in the learning process preserving some features significant for this research, its typical characteristics.

Popularity of the modelling method resulted in appearance of a considerable amount of kinds of models. E. Yakovlev and N. Yakovleva (2006, *Pedagogical conception: methodological aspects of constructing*, p. 117) point out that the most wide-spread of them are: structural-functional, functional-structural, organizational, educational, mathematical, competency and others.

Being backed by the analysis of psychological-pedagogical literature, thesis researches and own teaching experience, we've designed the model of training of the future teachers of health-care fundamentals for prevention of pupils' vision disorders, which consists of objective, theoretical-methodological, content-technological and resultative-practical blocks.

Both native (Gluzman, 2011; Lobashev, 2006; Turkot, 2011; Sheremet & Bilyk, 2018) and foreign (Airhihenbuwa, 2005; Hawes, 2004; Lynch, 2015) scientists paid ample attention to the issue of model development in pedagogics. Some modelling aspects at theoretical and methodological levels are actively used in the field of pedagogical science (Chelnokova, 2017; Bilyk, 2017). Within the framework of developing innovation processes in education the following scientists used modelling: V. Bilyk (2016), V. Lobashev (2006), O. Matvienko (2010), M. Tarasova (2010) and others.

In the opinion of V. Kraevskiy (1994), the main characteristic of a model is that it has the form of clear and fixed coherence between the elements and a certain structure, which in its turn reflects internal essential regard to reality. A. Dahin (2003) provides the definition of the model in a different, more constructive way. To the author's opinion it should be considered as an artificially created object in the form of a scheme, physical constructions, signs and formulae, which is similar to the object of studying (or phenomenon), and reflects the structure simply, characteristic features, correlation and relations between the elements of this object. Such definition allows realizing the main point of this term, which denotes a streamlined mechanism, which functions due to cohesiveness of all its elements.

Results of Research. Taking into account the specified peculiarities of the activity performed by a teacher of health-care fundamentals under the conditions of health-preserving education and upbringing of the pupils (Allegrante, 2006; Gluzman, 2011), and with relying on the theory of activity, one can design a model of training of the future teachers of health-care fundamentals aimed at sustaining and preserving the pupils' health. This model, to our opinion, must involve the following structural components:

- *objective* (the purpose of training; the task of training),
- *theoretical-methodological* (methodological approaches at training of the future specialists: competence, personal-practical, axiological, systematical, technological and the principles – common didactic and specific),
- *organizational-technological* (makes provisions for defining the content of the occupational training of the future teachers for prevention of pupils' vision disorders by using the potential of the selected disciplines for essential studying by the students as well as implementation of the special course "Prevention of vision disorders"; provision of didactic element of the pedagogical process by means of implementation, integration and modernization of the active and interactive forms and methods of teaching and methodological practices in respect of the specific features of the process of training of the future teachers for prevention of pupils' vision disorders) and
- *resultative-practical* (criteria, data, stages and results of training of the future teachers of health-care fundamentals).

So, taking into account scientific perception of modelling and model, we've designed the model of training of the future teachers for prevention of pupils' vision disorders.

The model of training of the future teachers for prevention of pupils' vision disorders, which is schematically reflected at the picture (see pic. 1), was presented by us as a combination of its structural elements (objective, organizational-technological and results-estimating) and has the form of a well-defined mechanism, which works properly with all its elements functioning closely interrelated, that in its turn contributes to achieving the result in line with the stated objective and the objectives of this model.

Objective element of the model includes the objectives, tasks, principles and approaches for training of the future teachers of health-care fundamentals for prevention of pupils' vision disorders.

The task of occupational training of the future teachers for prevention of pupils' vision disorder involves the following:

— to provide the students with a range of theoretical knowledge in the context of teacher's activity aimed at preserving health (Kalesnikienė, 2015; Kassam-Khami, 2006; Schulze, 2006); formation of practical skills (gnostical, projecting, constructive, organizational, communicative) for prevention of pupils' vision disorders in the framework of educational, cognitive and out-of-school activity;

— formation of strong motivation for implementation of the activity for preserving health in the course of educational, extra-curricular and out-of-school activities;

— development of professionally important qualities of a future (see fig. 1).

Determination of the approaches of training of the future teachers for prevention of pupils' vision disorders made provision for analyzing of certain, general approaches of preparing the students for their future professional activity available for today, as well as defining such approaches, which to our opinion are specific in the context of the represented issue.

Let's outline these approaches. So, **systematical approach** gains quite significant importance at development of occupational training as well as in facilitating the training of the future teachers for prevention of pupils' vision disorders. The systematical approach involves observing regular arrangement of all the structural elements of the model with consideration for hierarchic sequence and its integrity as it is.

Axiological approach is well-grounded by the analyzed issues, its specific character in the context of formation of the future teachers' readiness for prevention of pupils' vision disorders. The preparation for execution of this process must make provisions for developing student's caring attitude to health in general and in terms of the explored subject.

Personal-practical approach makes provisions for interaction between the teacher and the students as the subjects of pedagogical process, their close cooperation on equal terms and on an equal footing. That is due to this approach, interrelation between the students and the teachers and, correspondingly, their cooperation should be based not only on taking a student as a future specialist, but as a personality, that is of prime importance.

Technological approach involves continuous looking for the most relevant forms and methods of teaching, improvement of the content for occupational training, organization of individual work and teaching practice with rational variability of time and resources from the mentioned above elements of professional training of the future teachers of health-care fundamentals.

Competence approach makes it possible to consider the demands to a present-day teacher within the framework of his training for prevention of pupils' vision disorders in the whole, involving the most relevant attributes of his professional activity. The most significant competences of a present-day teacher should include not only cognitive and practical (we mean the necessary knowledge and skills) and characteristic features, but also psychological (demand for psychological fortitude, motivation etc.) and spiritual as well (professionally-significant qualities).

Organizational-technological block of the model includes the development of informational support of the process of professional training of the future teachers for prevention of pupils' vision disorders, stages of preparation, pedagogical conditions and organizational-methodological support.

Also we should turn attention to significance of considering the stepping in the process of training of the future teachers for prevention of pupils' vision disorders, each stage of which has its task in accordance with the logic of arranging the process of professional training for the described above activity.

Each of the stages includes certain periods (courses / years) of studying at the higher educational institution. So, the first stage corresponds to the first year of study, which has its peculiarities (including the students' need for customization for the new learning environment and soon); in view of this the task in the context of training them for prevention of pupils' vision disorders should be minimized and be mainly aimed at actualization of the issue, drawing attention to it and formation of the initial idea. Also it is important to take into account the possibilities for training of the students for the process mentioned above. First of all we refer to the availability of the disciplines prescribed by the curriculum of training of the teachers of various pedagogical specialties, as well as the possibility of implementation of the corresponding special courses.

Under the main tasks of the first stage we subsume the following: formation of the students' basic idea of the main point and the content of health-preserving activity of a teacher; development of the students' understanding of the need for health-preserving activity, in particular for prevention of pupils' vision disorders, and arouse their interest in executing this process in future professional activity.

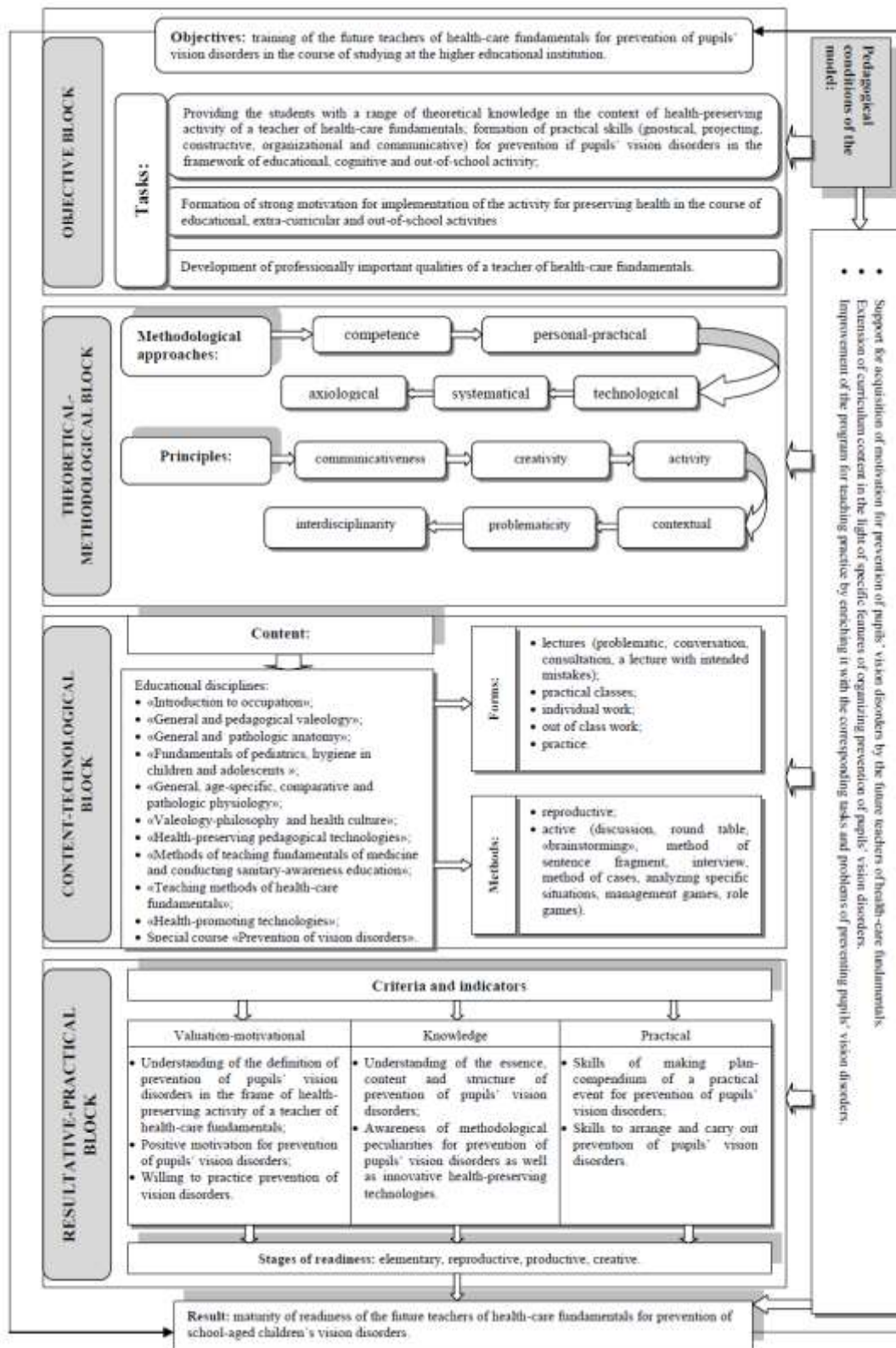

Fig. 1. The model of training of the future teachers for prevention of pupils' vision disorders.

The second stage (2-3 years) deals with the further formation of the future teachers' stable motivation for health-preserving activity, prevention of pupils' vision disorders; arming the students with profound theoretical knowledge and practical skills (mainly gnostical, communicative and project designing) at prevention of pupils' vision disorders; promotion of the professionally significant qualities necessary for the future teachers of health-care fundamentals.

The third stage (4 year) must be focused on strengthening the students' motivation for prevention of pupils' vision disorders, providing them with the knowledge at methodological peculiarities in the context of prevention of pupils' vision disorders and their acquisition of the necessary knowledge (mainly at project designing, constructive, organizational)

Organizational-methodological support: lectures, seminar and practical classes, role games, workshops, discussions, training projects, solving pedagogical task.

Individual work is essential to the structure of training of the future teachers, including the teachers of health-care fundamentals. Nowadays, due to entering the Bologna process, the attention to the students' individual work has increased, also it became more significant in the context of acquisition of the necessary knowledge and skills by the future teachers. Upon that, in particular cases the properly organized individual work may be more effective than other forms of teaching.

Teaching practice is the final stage at training of the future teachers of health-care fundamentals for professional activity, as in the course of teaching practice the acquired knowledge and skills are transferred to the real pedagogical activity, the students' pedagogical orientation and their professionally significant qualities find expression.

Results-estimating block makes provisions for estimation and an opportunity to make correction of the qualification level of the future teachers of health-care fundamentals in the issues of prevention of pupils' vision disorders in due time. It includes the criteria, measures and levels of preparation of the future teachers for the corresponding activity, as well as the logical result. In case of achievement of an unacceptable result, retroaction is provisioned.

Conclusions. Training of the future teachers for prevention of pupils' vision disorders – is a complex and controlled process, successful passing of which depends on all the elements of the model of training of the future teachers of health-care fundamentals for prevention of pupils' vision disorders.

In its turn, the pedagogical conditions for training of the future teachers for prevention of pupils' vision disorders include the following: content specification of professional training of the future teachers of health-care fundamentals in the light of the specific features of the activity for formation and preserving health at school, particularly for prevention of vision disorders; usage of innovative pedagogical technologies in the course of subject-subjective interaction between the teacher and the students; development of creative potential of the future teachers of health-care fundamentals in the course of carrying out the research-scientific work and pedagogical practices.

REFERENCES

1. Airhihenbuwa, C. O. (2005). The National Health Educator Competencies Update Project: Celebrating a milestone and recommending next steps to the profession. *Journal of Health Education*. Vol. 36. No.6. 361-362.
2. Allegrante, J. P. (2006). In search of a new ethic for health promotion. *Health Education and Behavior*. Vol. 33.No. 3. 305. doi: 10.1177/1090198105276222
3. Bhutta, S. (2012). Health Education in Primary Schools in Pakistan. *Health Education in Context*. Sense Publishers.171-182.
4. Bilyk, V. (2016). *Formuvannya gotovnosti maybutnih uchiteliv do zdorov'yaformovalnoyi diyalnosti u pochatkoviy shkoli* [Formation of the future teachers' readiness for health-preserving activity at primary school]. Extendedabstractofcandidate'sthesis: spec. 13.00.04 "Theory and methodology of professional education". Kyiv, Ukraine. 20 p.
5. Bilyk, V. (2017). Realization of synergetic approach in science preparation of future psychologists in higher education institutions. *Journal "World Science"*. 2017. Vol. 3. No.11(27). 8-11.
6. Chelnokova, M. S. (2017). Suchasni pidhodi do virishennya konfliktiv u navchalno-vihovnomu protsesi. [Modern approaches at solving conflicts in the course of educational-upbringing process]. *Journal "World Science"*. Vol. 3. No.11(27). 52-57.
7. Constitution of the World Health Organization. Retrieved from: www.who.int/governance/eb/who_constitution_en.pdf
8. Dahin, A. N. (2003). Pedagogicheskoe modelirovanie: suschnost, effektivnost i neopredelennost. [Pedagogical modelling: the essence, efficiency and uncertainty]. *Pedagogics*, 4.21-26.
9. Filosofskiy slovar [Philosophical dictionary]. (2001): under the editorship of I.T. Frolov. 7-th edition. Moscow, Russia: Respublika.
10. Gluzman, N. A. (2011). *Sistema formuvannya metodiko-matematichnoyi kompetentnosti maybutnih uchiteliv pochatkovih klasiv* [The system of developing methodological-mathematical competence of the future teachers of primary school]. Extendedabstractof the thesis for earning the degree of Doctor of pedagogical sciences: 13.00.04 / GluzmanNelyaAnatoliivna. Yalta, Ukraine.
11. Hawes, H.W.R. (2004). *Skills-based health education: Content and quality in primary schools*. UNESCO Paris. Available at: http://www.portal.unesco.org/education/en/file_download.php

12. *Health Promoting schools: a resource for developing indicators* / V. Barnekow, G. Buijs, S. Clift and all. International Planning Committee (IPC), 2006. Message posted to: www.euro.who.int/__data/assets/pdf_file/0017/240344/E89735.pdf
13. Kalesnikienė, D. (2015). Health Education in Lithuanian Primary Schools: Conceptual Ideas and Main Strategic Directions. *International Journal of Information and Education Technology*. January 2015. Vol. 5. № 1.1-5. doi: 10.7763/IJJET. 2015.V5.465
14. Kassam-Khami, T., & Bhutta, S. M. (2006). *Affecting schools through a health education initiative. Partnerships in Educational Development*. In I. Farah & B. Jaworski Eds. Oxford: Symposium Books. 219-233.
15. Kraevskiy, V. V. (1994). *Problemy nauchnogo obosnovaniya obucheniya: metodologicheskii analiz*. [Problems of scientific evidence of education: methodological analysis]. Moscow, Russia: Pedagogics.
16. Kuzmina, N. V. (1970). *Metody issledovaniya pedagogicheskoy deyatelnosti*. [Research methods of pedagogical activity]. Leningrad, Russia: LGU.
17. Lobashev, V. D. (2006). Strukturniyi pohod k modelirovaniyu veduschih elementov protsessa obucheniya. [Structural approach in modeling the key elements of education process]. *Innovations in education*, 3,99-111.
18. Lynch, T. (2015). Health and physical education (HPE): Implementation in primary schools. *International Journal of Educational Research*, 70, 88-100. doi: 10.1016/j.ijer.2015.02.003
19. Mikhailova, V. V., & Kharzeeva, S. E. (2006). Innovatsionnaya metodika obucheniya ponimaniyu i smyslovomu modelirovaniyu inoyazychnogo nauchnogo teksta. [Innovative method of teaching of understanding and contextual modeling of a foreign-language scientific text]. *Scientific researches in education*, 6, 75-79.
20. Matvienko, O. V. (2010). *Teoretiko-metodichni zasady pidgotovki maybutnih uchiteliv do pedagogichnoyi vzaemodiyi u navchalno-vihovnomu seredovischi shkoli pershogo stupenya* [Theoretical-methodological fundamentals of training of the future teachers for pedagogical interaction in the course of educational-upbringing environment of the first grade school]. Extended abstract of the thesis by a Doctor of pedagogical sciences: 13.00.04. Kyiv, Ukraine. 34 p.
21. *Milestones in Health Promotion: statements from global conferences*. Geneva: WHO, 2009. 42 p.
22. *Natsionalna strategiya rozvitku osviti v Ukrayini na 2012–2021 rr.* [National strategy for development of education in Ukraine for 2012–2021 yy]. Electronic resource. Message posted to: http://www.meduniv.lviv.ua/files/info/nats_strategia.pdf
23. Schulze, A., Polschke-Langer, M., Edler, L., & Mons, U. (2006). Smoke-free Class Competence: a reply to the initiators of the program. *Prev. Med.* 2006, 43(2), 151-153.
24. Sheremet, I. & Bilyk V. A New View of the Nature of Reality and the Teaching Higher-Level Cognitive Strategies. *Philosophy and Cosmology-Filosofiya i Kosmologiya*. Vol. 22, 2018. 92-110.
25. Spirin, L. F. (1976). *Formirovanie professionalnykh pedagogicheskikh ucheniy uchitelya-vospitatelya*. [Formation of professional pedagogical practice of a form teacher]. Yaroslavl, Russia: YGPI.
26. Tarasova, M. S. (2010). Innovatsionno-metodologicheskie tehnologii obucheniya studentov kompyuternomu modelirovaniyu [Innovational-methodological technologies for computerized modeling training of students]. *Bulletin of North (Arctic) federal university. Series: Humanities and social sciences*, 3, 158-162.
27. Yakovlev, E. V. (2006). *Pedagogicheskaya kontseptsiya: metodologicheskie aspekty postroeniya*. [Pedagogical conception: methodological aspects of constructing]. Moscow, Russia. 120 p.

«DIN STRĂMOȘI SE ZICE...»
PRELUAREA ÎN TRADIȚIA POPULARĂ A NORMELE DE
EDUCAȚIE ECONOMICĂ
DIN VECHILE PRAVILE ROMÂNEȘTI – MOȘTENIRE A
NOMOCANOANELOR BIZANTINE

Prof. Șorodoc Oana Gabriela

România, Găinești, Școala Gimnazială Găinești

Abstract. Far from being an "ossuary" of ancient beliefs and practices, customs and rituals that have long disappeared, the Romanian folk culture still presents itself as a living and fascinating reality as a way of life. From the old Byzantine laws, she developed unpredictable educational formulas and extremely strong customs capable of withstanding over 1,000 years of civilization, all in order to ensure the specific pattern of continuity inscribed in the fresco of European history, a proof of our people's concern for the perpetuation of the national being.

Keywords: old Byzantine laws, Romanian, educational formulas, folk culture.

Motto:

„Obiceiurile străbune sunt păstrate de țărâtime.”

Samuil Micu - fruntaș al Școlii Ardelene

Un Tezaur numit folclor.

La români, folclorul, ca modalitate de transmitere a sistemului de valori etico-filosofice și paideice, este una specială, particularizantă, deoarece în conturarea spiritualității noastre arhaice, pentru matricea de păstrare și perpetuare a adevărilor, practicilor și particularităților generatoare de norme comportamentale în plan social, un rol fundamental îl deține tradiția populară. Realizarea cu succes a unei asemenea demers educativ care începea cu vârsta copilăriei, implica un efort considerabil pentru a aduce la lumină din adâncurile tezaurului de obiceiuri și tradiții folclorice, pe cele adecvate situației concrete. Devenite uneori aproape ritualice, prin vechimea lor (să ne amintim călușul ca act apotropaic, sau doar aparent banala bătaie administrată celor mici pe „hatul” proprietății – cu sensul de a memora limitele lor spațiale), conțin detalii care certifică aserțiunea lui Marcel Mauss (1993:27) după care faptul folcloric devine un *fapt social total*, o ilustrare a viziunii utilitariste (economice, religioase, estetice, juridice etc.) a unei comunități tradiționale (Bârlea, 1981:12-14) la un moment dat. Actul folcloric a fost, dintotdeauna, cel mai firesc mod de a comunica trăiri, afecte, de intra pe o cale fără opreliști în lumea spiritualului și de a pune o pecete timpului, mai ales atunci când în acestea fac convergente o serie de valențe educaționale specifice neamului românesc (pot fi subsumate aici reguli morale, sociale, etice, economice, juridice etc.)

Pravilele românești - crestomații juridice ale nomocanoanelor bizantine.

În Țările Române, la începutul secolului al XVI-lea, necesitatea elaborării și tipăririi unor texte cu caracter legislativ devenise stringentă nu doar pentru Biserica implicată în activități juridice derogate de către Domnitori. Pentru că funcționau lipsite de un corp precis de prevederi legale, statul era nevoit să apeleze în practica judiciară la formule arhaice ale ordinii de drept, așa-numitele *cutume*. Ele perpetuau „dreptul nescris” fondat pe *obiceiul pământului* - „*leges agrariae*” - *nomoi gewrgiko* (nomoi gheorghikoi) - în traducere „Legi ale lucrătorilor pământului (țăranilor)” (Carrez; Morel, 1999:66). Acestea, pentru țăranul român, asigurau ideea de ordine: o ordine a lumii materiale și una spirituală, divină, în care „cea dintâi trebuie să meargă după cea de a doua; altfel nu știi când cazi în păcat.” (Bernea, 2005:182) De aceea, în scriptoriile mănăstirilor noastre încă se mai se copiau „Pravile mici” sau „Sbornice”, dar care, prin preponderența lor caracter eclesial, puteau genera doar sancțiuni formale pentru probleme delicate care erau judecate doar sub aspect eclesial, Preoții îndeplinind și rolul de judecători, situație asemănătoare în actualitate cu aceea a Preoților anglicani.

În Valahia, tipografia instalată de Meletie Macedoneanul sub oblăduirea lui Matei Basarab în 1637, scotea de sub teascuri, pe la anul 1640, *Pravila mică* sau *Pravila de la Govora*, lucrare deosebit de importantă pentru Biserică și viața social-economică a așezărilor românești. (Vicovan, 2002: 242) Din pagina de titlu se poate rezuma acest Codex, cel dintâi în limba română, alcătuit anume după legile Sfinților Apostoli și grupat pe teme după tomos-urile Sinoadelor ecumenice. Tradus de Mihail Moxa de la Mănăstirea Bistrița (Vâlcea) după un manuscris slavon al unui nomocanon, în cuprins se

îmbinau dreptul canonic cu cel laic (Valdman, 1974, GB, 3-4 :270), cel civil și penal, fără a fi redactate sistematic, pe instituții funcționale. Juridic, reprezenta un „Îndreptariu” de lege pentru uzul Preotului. Codul de comportament civil prevedea respectarea normelor social-economice și a moralei creștine, a practicilor curente din viața așezărilor rurale, de aceea Pravila poate fi privită și ca un manual de educație economică și socială intracomunitară. Sunt desemnate aici cadrele de comportament, abaterile ce trebuiau sancționate, fixându-se, funcție de gravitatea încălcării legii și pedepse: marginalizarea sau înlăturarea din viața de obște, pedepse corporale sau zile de muncă.

În Moldova, ultima carte importantă ieșită din tipografia ieșeană de la Trei Ierarhi, a fost „Cartea românească de învățătură”, tradusă și elaborată de către logofătul Dragoș Eustratie (Ciobanu,1992:279) din ordinul Domnitorului Vasile Lupu (1634-1654). Este o scriere cu caracter juridic, fiind prima Pravilă laică din istoria Dreptului românesc „apărută în 1646, sub titlul complet: „*Carte românească de învățătură de la pravilele împărătești și de la alte giudețe cu dzisa și cu toată cheltuiala lui Vasile Voivodul și domnul Țării Moldovei den multe scripturi tălmăcită den limba ilenească pre limba româniască*”. Tehnic, este tot un nomocanon, fiind o traducere după o culegere de legiuri bizantine de tipul manualelor compilate în a doua jumătate a veacului al XVI-lea de către Emanuel Malaxos. Prima parte este împărțită în 16 „pricine” (capitole) cu 252 „începuturi” (paragrafe), numerotate curent. Cuprinde o serie de legi privitoare la raporturile juridico-economice ale vieții agrare și păstorești, încălcări de teritorii, diferite furturi care se pot ivi în viața câmpenească, infracțiunile păstorilor, pagube aduse pomilor și semănăturilor, condițiile care trebuiesc observate când se construiește pe proprietatea altuia, când se îndiguiesc apele pentru morărit, etc. Această parte a „Pravilei” lui Vasile Lupu a fost tradusă după o compilație de legi bizantine, alcătuită în secolul al VIII-lea de Împărații Leon și Constantin Isaurul din elemente extrase din marile codificări legislative ale lui Justinian, respectiv: „*Institutiones*”, „*Digesta*”, „*Codex*” și din „*Novellæ*”. Partea a doua a „Pravilei”, mai scurtă, se inspiră din literatura juridică a Italiei de la sfârșitul Evului Mediu și cuprinde 78 de capitole privitoare la diferitele delictive de Drept penal, precum: omorul, falsificarea de bani, injuria, amestecarea de sânge (prin care se înțelege căsătoria între rude), toate având un caracter foarte interesant, fiindcă dezvăluie colțuri de viață dispărută, din psihologia vremii, ca de exemplu, la capitolul XXIV: „... pre unii ca aceia cari iau două muieri, poartă-i pre ulițe ... șezând călare pre măgariu, și-i tot bat cu două furci ce torc muierile. Așijderea și pre muieri...” Capitole asemănătoare cu acesta au fost extrase și traduse din opera unui mare jurisconsult italian, Prosper Farinaccius, intitulată „*Praxis et Theorice Criminalis*” (1616), despre care însuși traducătorul „Pravilei” ne spune că era „dascăl mare și tocmitoriu de pravile... , carele au strâns toate pravilele cele împărătești și încă se ispiti și se nevoi cu învățatura ca aceea să cunoască care pravile și obiceiaie se socotesc la oblastiile creștinești în toată lumea.” (Iorga,1908:159) Este posibil ca traducerea să se fi făcut și după un intermediar grecesc, precum spune însuși traducătorul în prefața cărții: „S-au nevoit Măria Sa ... de au găsit oameni ca aceia, dascăli și filosofi, de au scoșii den cărți elinești și latinești toate tocmelele...”; „... a măriei sale rob, Eustratie biv logofetul, de am scos aciaste pravile și le-am tălmăcită din scrisoare grecească pre limbă românească, ce să poată înțelege toți”. În orice caz, Nicolae Cartoian (1980:113-115) subliniază că opera reprezintă cea dintâi carte juridică ce ne-a venit din Occident.

Pravila lui Vasile Lupu cu titlul „*Îndreptarea legii*” a fost retipărită în parte, în Muntenia, după șase ani (1652) la Târgoviște, din inițiativa Mitropolitului Ștefan, cu acordul Domnitorului Matei Basarab și grija călugărului Daniil Andrean. În esență, reprezintă o versiune a *Cărții românești de învățătură*, dar cuprinde în plus și unele traduceri și prelucrări din nomocanoanele bizantine, precum și unele probleme de interes general din domenii precum regulile gramaticale, practica medicală, religie și filosofie. Ambele legiuri au o structură asemănătoare, dispozițiile lor fiind sistematizate în capitole (*pricini*), secțiuni (*glave*) și articole (*zaciace*). Dispozițiile pot fi clasificate în două categorii; prima conține dispoziții referitoare la relațiile din agricultură, reglementând legarea țăranilor de pământ, dreptul boierilor de a-i urmări pe țăranii fugari și de a-i readuce pe moșii, interdicția de a primi țăranii fugari pe domeniile feudale, precum și obligația de a-i preda adevăraților stăpâni, obligațiile țăranilor aserviți față de boieri și consecințele neîndeplinirii acestora, paza bunurilor agricole și pedepsele aplicate celor care distrug sau sustrăgeau asemenea bunuri, precum și normele după care trebuiau să se desfășoare relațiile din agricultură. Dispozițiile de Drept civil, penal și procesual reglementau proprietatea, persoanele, familia, obligațiile și succesiunile. În materia proprietății, bunurile sunt clasificate în bunuri mobile și bunuri imobile, ultimele fiind mai valoroase, ca atare erau protejate cu o atenție sporită. Există și o clasificare a bunurilor în mirenești și sfințite, despre care se precizează că acțiunea în revendicare este imprescriptibilă, ceea ce înseamnă că această acțiune putea fi intentată oricând.

În materia persoanelor, oamenii sunt clasificați pe criteriul situației sociale în liberi și robi. Oamenii liberi se clasificau, la rândul lor, în boieri, țăranii și săraci. Boierii care dețineau anumite

dregătorii se numeau „oameni domnești”, iar boierii care nu dețineau dregătorii erau numiți „rudă bună, aleasă, de folos țării”. Țăranii erau desemnați prin termeni ca „țăranul gros”, „neînțelegător” și „om de gios”. Robii erau asimilați lucrurilor și constituiau elemente ale patrimoniului stăpânilor. Asupra robilor, stăpânii acestora aveau un larg drept de corecție. Robii puteau dobândi libertatea prin dezrobire sau prin denunțarea stăpânului care comitea anumite infracțiuni.

Rolul Bisericii în stat este evidențiat de prevederile care fac trimitere la un adevărat Cod al familiei: majoratul era fixat la vârsta de 25 de ani, iar răspunderea persoanelor pentru faptele proprii (răspunderea penală) era stabilită la vârsta de 18 ani. Reglementările privind organizarea familiei au la baza dispozițiile preluate din Pravilele anterioare. Căsătoria continuă a fi un act religios, Biserica având „competența jurisdicțională” în aceste cazuri. (Stan, 1970, ST, 1-2:5) Logodna producea anumite efecte juridice și economice. Bărbatul exercita puterea părintească asupra descendenților și puterea maritală asupra soției, inclusiv un larg drept de corecție. De asemenea, bărbatul exercita și dreptul de a administra bunurile dotale. Desfacerea căsătoriei se făcea după situațiile concrete enumerate în Pravile, precum: adulterul, vrăjitoria, rudenția și bătaia peste măsură. În ce privește bătaia peste măsură, practica era limitată astfel ca „să nu se rupă bățul.”

În materia obligațiilor, se precizează că datoriile și creanțele pot izvorî din contracte și din delict. Contractele presupun acordul părților. Consimțământul nu trebuie viciat prin silă (violență) sau prin amăgire (dol). Contractele puteau fi antamate prin reprezentanți: așa erau contractele de vânzare-cumpărare, închiriere, împrumut și donație. Sunt menționate, de asemenea, și garanțiile economice personale (chezășia) și garanțiile reale (zalogul). În materia succesiunilor, a fost consacrată atât moștenirea fără testament, cât și moștenirea testamentară. Testamentul în formă scrisă se numea *zapis*. Testamentul încheiat în formă orală se numea *testament cu limbă de moarte*. Se precizează și care sunt cauzele care implicau dezmoștenirea. Astfel, nu puteau veni la moștenire cei condamnați pentru infracțiuni contra moralei, numiți nevolnici, precum și asasinii celor care urmau a fi moșteniți. Moștenitorii legali ai rezervei economice succesoriale puteau fi descendenți naturali dar și rezultați din legături de concubinaj (colaterali).

În prevederile Dreptului Penal, cu legiuri inspirate din Tratatul lui Prosper Farinnacio. (Elian, 1942, Balcan.V, 1:81) clasificau abaterile denumite „vini”: cele grave ca – „vini mari”, iar celelalte – ca „vini mici.” În evaluarea faptei penale erau luate în considerare aspectul intențional, locul și timpul comiterii faptei, caracterul flagrant al infracțiunii. Pentru prima dată sunt utilizate concepte juridice și criminalistice moderne pentru epocă și loc: concursul de infracțiuni, complicitatea, recidivele, tentativele de orice tip, etc. Sunt arătate și faptele care înlăturau răspunderea penală – nebunia, legitima apărare, vârsta sub șapte ani și ordinul superiorului – , precum și faptele ce micșorează răspunderea penală: ignoranța, mânia, pasiunea, somnambulismul și greșeala fără înșelăciune. Pedepsele prevăzute erau *fizice*: decapitarea, spânzurătoarea, tragerea în țepă, arderea în foc și mutilarea, *privative de libertate*: ocnă, temniță și surghiunul la mânăstire, amenzile, *expunerea infractorului oprobriului public*: purtarea prin târg, aplicarea de *pedepse de factură religioasă*: de la posturi, mătăanii și rugăciuni și până la afurisenie (excomunicare). Dintre infracțiunile reglementate, mai amintim: hiclenia, calpuzania (falsificarea de monedă, își are originea într-un termen din limba turcă), omorul, furtul, mărturia mincinoasă, răpirea de fecioară sau de femeie, precum și cele de natură sexuală: adulterul, incestul, bigamia, ierosilia (sfera infracțiunii de ierosilie se lărgeste, fiind acum o faptă pedepsită cu moartea).

Concluzii. Alcătuite din necesitatea armonizării vieții social-economice de obște medievale cu normele morale ale Bisericii (Ghițulescu, 2004: 24), cele dintâi legiuri scrise în românește: „*Pravila de la Govora*” (1640), „*Carte românească de învățătură*” sau „*Pravila lui Vasile Lupu*” (1646) și „*Îndreptarea legii*” (1652) a lui Matei Basarab își au izvoarele în nomocanoanele bizantine, constituind expresia *continuității simfoniei bizantine* pe pământ românesc. Astfel, caracterul lor public, finalitatea lor practică și didactică au responsabilizat conștiința individului asupra modului său de viață, prin raportarea la lume și asupra interrelațiilor din societatea timpului. „*Îndreptarea legii*”, cartea de legi a Domnitorului Matei Basarab a fost deosebit de utilă atât clericilor, cât și mirenilor, Bisericii și Statului, asigurând echilibrul și stabilitatea în domeniul legislativ. *Pravila lui Vasile Lupu* este deosebit de importantă deoarece, în plan juridic a realizat cu două veacuri mai înainte de unirea politică, unitatea legislativă a celor două Principate.

Păstrate în conștiința populară, ele au alcătuit baza jurisdicției atât din Moldova cât și din Muntenia, fapt care se desprinde lămurit și din cuvintele lui Dimitrie Cantemir: „*Vasile Albanzul, domnul Moldovei, în secolul trecut, a poruncit ca toate pravilele și scrise și nescrise să fie adunate la un loc de bărbați vrednici și competenți în legile naționale și din ele a făcut un codice deosebit, care și pînă astăzi este norma de a judeca drept în Moldova.*” (Cantemir, 1967:178) În Pravile, normele de drept civil alternau cu cele de drept penal, economic, al familiei, dar reuneau și credințe populare arhaice legate de obiceiuri de

nuntă, funerare etc aspect care a facilitat transmiterea din generație în generație, pe cale orală, fiind preluate, sublimate în folclor pentru autoritatea de care se bucurau prin componenta lor bisericească, pentru originile lor imperiale sacrosante, căci „Părinții și moșii au cuvânt greu; cuvântul lor pică așa ca o lege că ei vin de la Dumnezeu; e rânduială de la început. Cuvântul lor trebuie ascultat.” (Bernea, 2005 :182)

BIBLIOGRAFIE

1. BÂRLEA, Ovidiu.1981, *Folclorul românesc*, București: Minerva;
2. BERNEA, Ernest.2005, *Spațiu, timp și cauzalitate la poporul român*, ed. a II-a, București: Humanitas;
3. CANTEMIR, Dimitrie.1967, *Descrierea Moldovei*, studiu introd., antologie și note finale Constantin Măciucă, în Colecția Lyceum, București:Tineretului;
4. CARREZ, Maurice și MOREL, François. 1999, *Dicționar grec-român al Noului Testament*, București: Societatea Biblică Interconfesională din România;
5. CARTOJAN, Nicolae. 1980, *Istoria literaturii române vechi*, (2 vol.), vol. II, București: Minerva;
6. CIOBANU, Ștefan.1992, *Istoria literaturii române vechi*, Chișinău: Hyperion;
7. ELIAN, Alexandru.1942, *Contribuția grecească la Mărturisirea Ortodoxă*, în *Balcaniada*, V, 1;
8. GHIȚULESCU, Constanța. 2004, *În șalvari și cu ișlic*, București: Humanitas;
9. IORGA, Nicolae.1908, *Istoria Bisericii Române*, (2 vol.), vol. I, Vălenii de Munte;
10. MAUSS, Marcel.1993, *Eseu despre dar*, trad. Silvia Lupescu, ed. a II-a, Iași: Institutul European;
11. STAN, Pr. Prof. Liviu.1970, *Har și jurisdicție*, în *Studii Teologice*, Seria a II-a, XXII, 1-2;
12. VALDMAN, Traian.1974, *Principalele probleme de drept bisericesc cuprinse în vechile legiuri românești*, în *Glasul Bisericii*, XXX, 3-4;
13. VICOVAN, Pr. Ion.2002, *Istoria Bisericii Ortodoxe Române*, (3 vol.),vol. I, Iași: Trinitas;

FORMATION OF METHODOLOGICAL COMPETENCE OF STUDENTS OF PEDAGOGICAL UNIVERSITY

Usmanova Muhayhon Sobirjon qizi

Uzbekistan, Kakand State Pedagogical Institute, teacher Department of Biology Teaching Methodology

Abstract. *The article is devoted to the analysis of the process of forming the methodological competence of students of a pedagogical university. The author examines various definitions of the methodological competence of the future teacher of biology, specifies the structural components of the phenomenon, and focuses on the possible organizational and technological aspects of the targeted formation of this competence in the university.*

Keywords: *competence, methodical competence, educational, field teaching and pedagogical activities, special competences, professional and methodical training of students.*

At present, more and more demands are being made by society towards students of higher educational institutions, including students - future teachers. In this regard, the concept of "competence" of the future teacher is actualized in pedagogical education. We drew attention to the formation of methodological competence in pedagogical education, which affirmed that the methodological component is included in the structure of the professional competence of the future teacher [1,1].

The concept of methodological competence is directly related to professional excellence and is a means of achieving pedagogical excellence. Formation of methodological competence of students is an important pedagogical problem in education. In the context of the modernization of education, the subject theory and methods of teaching biology are associated with real situations that may arise in practice at school, therefore the solution of educational and methodological tasks ensures the formation of methodological competence. Within the framework of the system of methodical training, they formed a single whole (a set of methodological competences) [2].

The most important part of the methodological preparation of the teacher of biology is all kinds of practices – educational, field teaching and pedagogical. They are the link between theoretical training and practical training of future teachers of biology. In the logic of achieving learning outcomes, it can be viewed as a multi-step process of gradual formation of special competencies among students as they learn. An important step is the stage of pedagogical practice - the application of knowledge and skills, a full understanding of the content of the process of teaching biology in school, their own activities in real conditions, that is, the acquisition of experience [4,106]. At each stage, tasks for the development of special competencies are determined, which correspond to the corresponding levels of professional training of a teacher of biology in a pedagogical university. The results of the study allowed to determine the stages of the formation of special competencies among students enrolled in the direction of methods of teaching biology.

Stage I – the base, where the professional training of biology teachers at level I. At this stage, through understanding the role of the disciplines of the humanitarian, socio-economic, mathematical and natural science cycles, knowledge, skills and abilities are formed, which form the basic basis of special competences, without which their further development is impossible. At this stage of formation of the special competencies of the discipline of the above cycles make the educational process integrated. The main tool of such integration is the content of education, which should be structured in accordance with the modularity of the main educational programs; Stage II is the formative one, at which holistic professional training of biology teachers is carried out with the study of psychological and pedagogical disciplines and the formation of general professional competencies, mastering of which is necessary for the professional development of a teacher, as well as mastering all special disciplines of the basic and variable part of the professional cycle at the third profile level of professional preparation. It can be argued that in the process of this training, both within one discipline and within sections or cycle, there is a simultaneous purposeful development of universal competences formed at Level I of professional training, general professional competencies of Level II and special competencies of Level III, the content of which determines the use of knowledge, skills and abilities in various situations for solving problems of future professional activity. It should be noted that in order

to monitor the level of development of the formed special competences within the framework of individual biological disciplines at this stage it is advisable to organize an intermediate control of the development of the declared special competences in the form of a “cut of current results”. Thus, at the first and second stages of the formation of special competencies of biology teachers, as a result of studying academic disciplines, theoretical and practical knowledge, skills, and cognitive and practical components of special competences are accumulated, which together create the motivational and reflexive aspects of the implementation of special competencies; Stage III – practical and practical, providing students with the acquisition of pedagogical experience and the further accumulation of special competencies based on the improvement of universal, general professional and special knowledge and skills during educational, field training and three-stage pedagogical practice at the III level of professional training. The passage of various types of practices contributes to the accumulation of professional experience, the success of the development at an appropriate level of special competences and readiness for their use by teachers of biology in their professional activities. At this stage, mastered universal, general professional competencies and all components of special competencies become common and begin to work in a complex. Stage IV – the final stage, during which the final state attestation takes place in the form of an interdisciplinary state exam in biology and (or) the performance of graduate undergraduate qualification work, providing final control of the level of development of special competencies and readiness for professional activities. In this case, the final assessment of the level of formation of special competencies should be carried out taking into account all intermediate certification of a graduate of a pedagogical university. The final stage of the formation of special competencies must necessarily be practice-oriented and be interdisciplinary in nature, promote the integration of educational results in the development of special competencies. Thus, the introduction of a competence-based approach to the educational process allowed us to identify three consistent and interrelated levels of professional training of a teacher of biology, each of which identifies the relevant stages in the formation of special competencies.

REFERENCES

1. Dubakov A.V. Formation of the methodological competence of the future teacher of a foreign language: content and organizational and technological aspects // Scientific-methodical electronic journal "Concept". - 2015. - V. 13. - P. 2576–2580. - URL: <http://e-koncept.ru/2015/85516.htm>.
2. Mirnova, M.N. The content of the methodological competence of future teachers of biology and its levels of development. [Text] / M.N. Mirnova // School of the Future. - 2013. - № 3.
3. Shagan, V.S. Pedagogical support of the development of the methodological competence of a college teacher [Text]: author. Diss to. P. N. - 2010. - p. 24.
4. Sukhorukova L.N., Mirnova M.N. Methodical activity of students-biologists as a process of professional and pedagogical training. Yaroslavl Pedagogical Gazette –2014 - № 4, - P. 106.

ESSENCE AND STRUCTURE OF READINESS OF FUTURE PSYCHOLOGISTS TO PROFESSIONAL MOBILITY

Vita Zubko

*post-graduate student of the Department of Pedagogy and Vocational Education,
Vinnitsa State Pedagogical University named after Mikhail Kotsyubinsky*

Abstract. *The article analyses the approaches of various scholars to defining the pattern of the future psychologists' readiness for professional mobility. Based on the study of references for the paper issue the components of readiness of the future psychologists for professional mobility are defined: motivational-axiological, cognitive - gnostic, operational-technologic, personality- reflexive. In accordance with the highlighted components, the following criteria are clarified(the system of values of future psychologists, the professional competence system, on which basis the readiness for professional mobility is formed, level of practical preparedness of the future psychologists for professional mobility, the ability for self- evaluation of preparedness for professional mobility in order to improve it) and the degrees of the professional mobility readiness of the future psychologists that enables to diagnosticate the studying issue.*

Keywords: *professional mobility, future psychologists, readiness of future psychologists for professional mobility, structure of professional mobility, components, indicators.*

Problem statement. The urgency of an issue is determined by the demand of the society and the state in professionals, psychologists in particular, that are ready for professional mobility, are competent and possess the high level of the sociocultural competence. It is obvious that in the modern world the future psychologist is not competitive without well-developed readiness for professional mobility. The possibility for future career promotion, in that case, is quite limited. The ability for self-development is the core for preparedness for professional mobility of future psychologists' progress.

Research and publication analysis. It should be pointed out that the professional mobility issue has been studied through different aspects: K. Aymedov studied the problem through the learning process, L. Amirova - the development of the educator in the system of additional education; N. Anisimova -the formation of students' professional mobility while studying the general skills subjects; N. Bryzhak - professional mobility as vocational quality for the future teacher. A. Vaschenko – the formation of a professional mobility for the future military officers. A. Vinevskaya – the teacher's professional mobility. V. Volodavchyk – the professional mobility of the specialists as a scientifically-pedagogic problem. V. Hrynko – the professional mobility of the upper school teacher. E. Ivanchenko – the future economists' professional mobility when studying at the university. B. Ihoshev – organisational-pedagogical system for preparation of the future specialists in the pedagogical university. S. Kaplina – conceptual and technological basis of professional mobility formation. Y. Klymenko – pedagogical conditions for professionally flexible specialists in the universities of Europe. O. Kozlova-professional mobility of the future educator. T. Pavlysh – the development of the professional mobility for the Information Technology teachers in the system of the scientifically-methodological college functioning. P. Prima - theoretically-methodological foundations for the formation of the professional mobility of the future primary school specialist. L. Sushentseva – the formation of the professional mobility of the future specialists in vocational colleges. I. Khomjuk – the system of professional mobility formation for future specialists in the area of engineering.

The author of the paper considers the readiness of the future psychologists to professional mobility an important professionally significant quality which should be developed while studying at the university. Along with this, the lack of research on the training of future psychologists for professional mobility should be emphasized. Evident is the need to study the essence and the structure of the readiness of future psychologists for professional mobility.

The aim of the paper is to clarify the essence of the concept of readiness of future psychologists to professional mobility' and its structural components.

The main material. Based on the analysis of works on the research problem the author defines 'the preparedness of future psychologists for professional mobility' as a dynamic, integrative quality of the individual, which in the condition of high dynamism of public relations, confirms the internal readiness of the individual to qualitative changes (the content of professional activity); manifests itself in the ability to quickly acquire and generalize new professional skills and abilities(gnostic, interactive, communicative, diagnostic, projective etc.); readiness for decision - making and the ability to adapt in case of changing the tasks of practical psychologist; flexibility of

the behaviour and responsiveness which ensures the efficiency of professional activity and competence at a high level in all spheres of psychological consultancy.

To define the structure of the investigated concept, the author of the paper analyzes the state of the study of the problem. It is worth mentioning that the structure determined by researchers mainly concerns professional mobility, not preparedness for it.

For instance, in the research, the structure of the professional mobility of a teacher, the researcher R. Prima presents as a kind of model, which includes three blocks - the quality of the teacher, process of self-improvement and his activities. At the level of personality qualities, the researcher distinguishes the following: open attitude to changes, ability to self-actualization, self-criticism, sense of purpose, determination, perseverance, independence. At the level of characteristics of ability- the ability to anticipate, achieve success, flexibility, creativity. At the level of self-improvement processes, we talk about a clear idea of their capabilities (ideal and real), the ability to correlate the real situation in the employment market with their goals, mobilize efforts to change the situation, predict possible results, be prepared for changes (12).

Having analyzed the structure of professional mobility, N. Latusha distinguishes the following main components: active-preparedness of activities; mastering of new forms of activities, as a basis for vocational and pedagogical activities; adaptability - the ability to adapt to the dominant character of activity, the willingness to life and activity change, the basis of professional-pedagogical flexibility, openness- the propensity to the new, unknown, refusal from stereotypes; communicative ability- the ability to establish new contacts with subjects of the educational activity; creativity- the creative attitude to the environment and personal activity, readiness to its transformation, the foundation of vocational and pedagogical innovation; competence- flexible sense of locality in the profession, readiness to pursue education, self-education, self-development (7).

T. Gordeeva determines the following components of future mobility: personally- motivational (includes motivation on professional mobility, a set of qualities that characterize professional mobility, ability to self-development); cognitive-content (includes a set of professional skills on specialty and special ones on the problem of professional mobility); activity-practical (a set of basic skills that characterize professional mobility). Criteria developed - subject oriented (the formation of motivation for professional mobility and qualities: activity, adaptability, independence, flexibility, ability to self-development); cognitive-analytical (formation of theoretical and practical professional basic skills and special skills with the professional mobility problems, critical and logical thinking), behavioral-operational (formation of skills, information, communication, reflection, interpersonal interaction (4).

Determining the formation of students' professional mobility as a complex psycho-pedagogical phenomenon, V.Mischenko regards occupational mobility as an integrative quality of personality that comprises the cognitive component of competency – the ability and 'knowledge' basis of professional mobility, which are directly related to the graduates' ability to independently acquire various kinds of professional knowledge; the motivational component – the formed internal need for professional mobility, which includes the aspiration for effective career growth based on the knowledge acquired at the universities in various fields of science and the full-fledged vocational guidance of students and graduates; reflective and assessed component- awareness of the personality of the potential of his or her professional mobility, formed on the basis of reflection of readiness for such mobility (9, p.56-57).

Professional mobility is the integrative quality that combines the formed inner personal need in changes and developed cognitive abilities and certain personal qualities as well as skills and abilities that determine readiness for decision-making within changes in professional activity.

According to A. Lvov professional mobility, on the one hand, is preparedness and on the other hand, the ability to manifest activity in the change of professional functions due to the realization of the productive necessity. Referring to the criteria of professional mobility the author also includes value-motivational criterion which characterizes the ability to understand own needs in the field of possible professional spheres of activity, the motivation of success achievement, self-development; self-installations, self-realization, and career growth; optimistic reality perception of the objective necessity of changing the profession; prognostic- characterizes the ability to predict own professional activity and its possible changes and consequences; operational- the ability to design professional activities, master algorithms, techniques, and methods for solving professional issues and challenges that emerge; reflexive- describes the ability to realize and evaluate adequately personal professional opportunities and actions (8).

O. Nikitina includes the following aspects which indicate the readiness for the manifestation of professional mobility: active and subjective criteria.

Activity criterion is characterized by openness to changes; ability to plan actions, design own professional development and achievement of professionally significant skills in solving professional

tasks. The subjective criterion is characterized by the reflexive index (the ability to assess the situation and evaluate own capabilities), focus on overcoming of difficult situations (needs, motives, outlook, attitudes, goals), volitional characteristics (determination, perseverance, independence, initiative). The subject-subjective interaction in the process of professional formation (11).

According to B. Zelinsky, the category of 'professional mobility', is a complex concept, which simultaneously characterizes the quality of the individual that provides the internal mechanism of human development through the formation of main, general professional competencies; the activity of the individual, determined by events that change the environment that results in the self-realization of the individual profession and life; the process of self-transforming as well as living and professional environment. (5)

Relying on modern psychological and pedagogical research, Y. Muzychenko highlights the following criteria for the formation of the components of vocational and pedagogical mobility of the future teacher: value-motivational- the vocational and pedagogical orientation; creative- creative activity; active- technological readiness; reflexive- the ability to self-knowledge (10, p.18).

O. Bezpalko determines such components of professional mobility of the social teacher as personal (flexibility of mind, sociability, emotional stability, open-mindedness, positive thinking, volitional potential, pliability, persistence, high working ability, creativity); instrumental (social activity, professional initiative, risk-taking, the desire to self-development); active (define the goals of the activity and strategies for their implementation, contact with representatives of different age and social groups, make decisions in non-standard situations, independently solve professional problems, adequately assess own professional achievements) (1).

Scientists emphasize that in the value component of preparedness for professional activity of a psychologist there should be formed deep morality, which is the spiritual basis of the individual; universal values that became personally significant; life purpose orientations (the loss of the latter leads to the objectification of the content of the activity, then it loses the creative character and only indirectly remains associated with universal values). Value component is directly connected to reflexive. Formation of a clear reflexive position is connected with self-actualization and perception of the individual himself as the leading subject of effective professional activity, which is an important factor in the process of professional development. Reflexive component of creativity readiness is directly related to the structure of professional self-awareness and includes self-knowledge and self-understanding (2).

In scientific researches, the author of the paper has found only a few variants of the structure of readiness for professional mobility of specialists of certain professions (N. Holovnya (3), L. Kabur (6)). Let us characterize these approaches.

Preparedness of future music teachers for professional mobility according to L. Kabur consists of four components: cognitive, motivational, active and personal, these components determine appropriate criteria of readiness for professional mobility associated with motivation, knowledge, skills, abilities, each of which has specific signs of the formation. The criterion of the cognitive component of professional mobility the researcher defines the understanding of its essence, features, and requirements that professional mobility brings to a focus before the individual (indicators: the degree of formation of metacognitive awareness; the degree of awareness of the essence of professional mobility, the degree of formation of generalized knowledge about musical and pedagogical activities). The criterion for the manifestation of the motivational component is determined by the desire for professional mobility and creative self-realization (indicators: the degree of development of interest in music and the means of musical education, the degree of formation of the installation to improve the musical and pedagogical process, the measure of the formation of own position as a teacher and musician). The criterion of the active component is the ability to demonstrate professional mobility in the musical and pedagogical activity in general. The indicators of the criterion are the level of self-regulation and reflexion; the level of mastery of teaching-educational and musically-creative activities; the level of knowledge of enlightening and organizational- educational activity; the level of awareness of scientific and methodological activity. The criterion for a personal component is the presence of personal qualities and the formation of a positive I-concept. The indicators of the criterion are the formation of a positive I-concept; the measure of the formation of musical and pedagogical abilities; the measure of leadership and organizational qualities; the degree of formation of the ability to navigate the informational space (6).

The readiness to demonstrate the mobility of a future specialist involves subjective and activity criteria according to N. Holovnya. The subjective criterion is characterized by a reflexive indicator of the students' experience (the ability to assess the current situation and evaluate own capabilities) and the orientation of overcoming a difficult situation (needs, motives, world outlook, settings, goals), volitional features (determination, persistence, self-control, autonomy, initiative), the need for subject-subjective interaction in the process of professional formation. The activity criterion

is characterized by such indicators as openness to changes, the ability to focus, planning, designing own professional development and achieving professionally important competencies in solving pedagogical tasks; the ability to find the most optimal way out of difficult situations and to reason the choice of decision, the quality of the validity of the phenomena of professional activity, the active manifestation in the specially modeled conditions, awareness, breadth, intensity, stability of the direction to achieve high results of activity. (3)

Conclusions. Based on the analysis of the above-mentioned studies, the structure of the readiness of future psychologists for professional mobility is considered as a set of stable relations between its main components: motivational-axiological, cognitive, operational-technological, personally-reflexive.

It should be pointed out that in accordance with certain components we have developed criteria of the readiness of future psychologists for professional mobility and their indicators, the complex application of which will enable to effectively determine the level of the students' quality of the study: the system of value paradigms of future psychologists; the system of professional knowledge, on the basis of which the readiness for professional mobility is formed; the level of practical readiness of future psychologists for professional mobility; the ability to self-assess preparedness for professional mobility in order to increase its level.

Thus, the identified components, criteria, indicators and levels (indifferent, basic, productive) of future psychologists' readiness for professional mobility will provide an opportunity to carry out with scientific reliability a monitoring study of the readiness of future psychologists for professional mobility in order to substantiate the organizational and pedagogical conditions for the formation of the investigated quality and their experimental verification.

REFERENCES

1. Bezpalko O. V. Components of Professional Mobility of Future Social Teachers / O. Bezpalko // Scientific Journal of NPU named after M.P. Dragomanov. Series 11 "Social Work. Social pedagogy": Collect.of works. – Publ.No 14. - Part. 2. - K.: NM Drahomanov NPP, 2012. - p. 73-80.
2. Brygadyr M. Features of the preparation of future psychologists / Maria Brygadyr <http://www.pulib.sk/web/kniznica/elpub/dokument/Bernatova10/subor/Brygadyr.pdf>
3. Holovnya N. Levels and criteria of the readiness of the future teacher for professional mobility / N. Holovnya / Pedagogy of higher and secondary schools. 2014. – Publ.No 41. – p.31-36.
4. Gordeeva T. Y. Pedagogical conditions of formation of professional mobility of future social workers: author's abstract. dis... Candidate of ped Sciences: 13.00.04 - Theory and Methods of Professional Education / T. E. Gordeeva. - Pereyaslav-Khmelnytsky 2015. – p. 20.
5. Zelensky B. R. The category "professional mobility" in the psychological and pedagogical discourse [Electronic resource] / B. R. Zelensky // Pedagogy of the formation of a creative person in higher and secondary schools: Collect.of works. sciences / Classical. private univ. - Zaporizhya, 2016. – Publ No. 51. - P. 158-163. - Access mode: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Pfto_2016_51_24 (application date: 10.01.18). - Title from the screen.
6. Kabur L.M Criteria and level of readiness of future teachers of music for professional mobility / Kabur Liudmyla Nikolaevna // Problems of modern pedagogical education: Collect.of scient. works / MONMS Ukraine, MONMS ARC, RVNZ KSU (Yalta); Ed. O. V. Gluzman [and others]. - Yalta: RVB KSU, 2000 - P. 23-39.
7. Latusha N.V. The concept of "Professional mobility" in the pedagogical aspect / N.V. Latush // Scientific notes of the Vinnytsia state. ped univ. named after M. Kotsyubinsky. Series: Pedagogy and Psychology [Collect. of scient. works]. - Vinnytsya, 2014. – Publ.No. 42, Part 2 - P.6-9.
8. Lvov A. Y. Organizational-pedagogical conditions of formation of professional mobility of students of the pedagogical university: diss. ... Candidate ped Sciences: 13.00.08 / A. Y. Lvov. - St. Petersburg, 2011. – p.215
9. Mishchenko V.A. Integrative approach to the formation of professional formation of professionalism at university graduates / VA Mischenko // Ped. images. and science. 2009. - No. 8. - p. 56-62.
10. Muzichenko Y. Professional Mobility of a Teacher in the Formation of a European Educational Space / Y. Muzychenko // Path of Education. 2007. - No. 3. - p. 17-21.
11. Nikitina Y.A. Pedagogical conditions for the formation of professionalism of the future teacher: diss. ... Candidate ped Sciences: 13.00.01 / Nikitina E. A. -Irkutsk, 2007. – p. 199
12. Prima R. M. Theoretical and methodical principles of formation of professional mobility of the future specialist of elementary education: author's abstract. dis ... Dr. Ped. Sciences: 13.00.04 / R. M. Prima; South Ukrainian National Pedagogical University named after K. D. Ushinsky. - O., 2010. – p. 42
13. Frytsiuk V.A. Essence and structure readiness for professional self-development of future teachers / East European Scientific Journal. - Warsaw, Poland. # 12, 2016. - part 2 - P. 20-24.

ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ ВИЩОЇ ОСВІТИ В УКРАЇНІ: СУЧАСНИЙ ПОГЛЯД НА КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОГО ФАХІВЦЯ З ГОТЕЛЬНО-РЕСТОРАННОЇ СПРАВИ

к. п. н., доцент, Земліна Ю. В.,
викладач Ліфіренко О. С.,

Київський національний університет культури і мистецтв, м. Київ, Україна

Abstract. Today's requirements are expanding the scale and growth of education, improving the quality of training specialists, and most importantly - the comprehensive development of man as a person and his creative abilities. Modern education must meet the demands of personality, social needs and world achievements of mankind. The development of enterprises of the hotel and restaurant industry in Ukraine necessitates the provision of this industry by specialists who meet international standards. The article deals with the issues of the formation of competitive specialists for hotel enterprises within the framework of higher professional education. An overview of modern approaches to the interpretation of the concept of "hotel and restaurant business" as a type of economic activity and the sector of economy, outlines the concept of hotel and restaurant business as a sectoral economic system. The dominant features of the hotel-restaurant business functioning and the features of state regulation of its development are determined.

Keywords: hotel business, competition, competitiveness, personality competitiveness, competence, modernization, specialist in hotel service, regulation, mechanisms.

Постановка проблеми. В сучасних умовах конкурентоспроможність фахівців є одним із вирішальних чинників забезпечення конкурентоспроможності підприємств, а формування конкурентоспроможного молодого фахівця в рамках навчальних закладів вищої професійної освіти набуває найважливішого сенсу роботи цих установ.

Сучасне суспільство вимагає наявності такого фахівця, який здатний до прийняття нестандартних рішень, постійному самонавчанню й самовдосконаленню, умінню гнучко адаптуватися в життєвих мінливостях. Тому увага вчених усе частіше приділяється проблемі такого педагогічного впливу, який повинен максимально сприяти становленню кваліфікованого й затребуваного фахівця.

Аналіз досліджень і публікацій з даної проблематики. У вітчизняній педагогічній науці спостерігається тенденція до зростання кількості наукових праць у пошуках різноманітних підходів, механізмів, аспектів конкурентоспроможності у сфері освіти, в тому числі і випускників навчальних закладів на ринку праці.

У сучасних наукових дослідженнях: В. Калініченко, О. Грішнова та ін. проблема формування конкурентоспроможності фахівця розглядається в соціальному, економічному, організаційному та педагогічному аспектах. Робляться спроби розкрити сутність поняття «конкурентоспроможний спеціаліст»; визначити умови формування такого фахівця, до якого висувають підвищені професійні вимоги: компетентність, мобільність, самоорієнтація; розкрити сутність конкурентоспроможності фахівця як готовності до конкурентної професійної діяльності.

Конкурентоспроможний фахівець розглядається в цьому випадку не тільки як професіонал, але й як особистість, яка володіє певними якостями, тобто беруться до уваги не тільки високі результати його діяльності, але і здатність вистояти і перемогти в конкурентній боротьбі. Всі ці дослідження, безперечно, сприяють накопиченню знань з досліджуваної проблеми.

Метою статті є дослідження аспектів підготовки конкурентоспроможного фахівця з готельного обслуговування в освітньому процесі вищого навчального закладу, специфіка професійного становлення конкурентоспроможного фахівця.

Виклад основного матеріалу. Конкурентоспроможність фахівця з готельного обслуговування розглядається як інтегральна характеристика особистості, що виражається в сукупності особистісних, професійних якостей, що визначають успішність професійної роботи в готелях відповідно до вимог та запитів роботодавців і ринку праці.

Процес формування конкурентоспроможності майбутнього фахівця з готельного обслуговування реалізується через послідовність трьох взаємопов'язаних етапів:

- мотиваційно-ціннісний етап формує у студента ставлення до майбутньої професійної діяльності як особистісної та соціальної цінності, уявлення про сутність, значущість та функції конкурентоспроможності, а також потреби у професійно-особистісному зростанні;

- когнітивно-діяльнісний етап сприяє оволодінню студентом відповідним обсягом знань, умінь і навичок, професійними функціями менеджера, освоєння досвіду, необхідного конкурентоспроможному фахівцю, розвитку здібностей вирішувати навчальні та професійні завдання на рівні інновацій і творчості;

- рефлексивно-перетворюючий етап спрямований на саморегуляцію поведінки і діяльності, усвідомлення та оцінку студентами своїх дій у процесі навчально-виробничої діяльності, актуалізацію особистісних якостей, що відображають конкурентоспроможність, розвиток здібностей проектувати свій професійний розвиток [1].

Виявлення сутності поняття «конкурентоспроможність фахівця» потребує уточнення змісту таких понять, як «конкуренція», «конкурентоспроможність», «конкурентоспроможність особистості». У результаті аналізу вищезазначених термінів, досліджених різними авторами, було встановлено, що:

- конкуренція – це суперництво між виробниками товарів і послуг за ринок збуту, завоювання певного сегмента ринку, змагання за максимальне збільшення власних переваг у володінні обмеженими благами. Конкуренція виступає рушійною силою розвитку суб'єктів, що беруть участь в процесі, і супроводжується їх взаємним розвитком, зміною їх поведінки, діяльності, відносин, установок;

- конкурентоспроможність – це комплексна діяльнісна характеристика конкуруючого суб'єкта (об'єкта), що виражається у здатності відповідати потребам ринку праці, і здатність витримувати конкуренцію, протистояти конкурентам. Конкурентоспроможність може виявлятися тільки в конкуренції;

- конкурентоспроможність особистості – це інтегральна характеристика якостей особистості, що визначає її здатність здійснювати дану діяльність ефективніше інших, вигідно відрізняє особистість від інших учасників конкуренції [1].

За своєю сутністю конкурентоспроможність асоціюється з успішністю людини як у професійній, так і в особистісній сферах. У науковій літературі дане поняття співвідноситься з такими категоріями, як професійна компетентність, соціальна компетентність, особистісна компетентність, що дозволяють фахівцеві бути більш успішним на ринку праці порівняно з іншими, що володіють аналогічною підготовкою.

Зміст конкурентоспроможності майбутнього фахівця визначається низкою внутрішніх і зовнішніх параметрів. До внутрішніх параметрів відносяться індивідуальні схильності, здібності і задатки, риси характеру, професійно значущі якості, що дозволяють студентам ефективно опанувати обрану професією і здійснювати в майбутньому різноманітні професійні функції [3].

До групи зовнішніх параметрів входять нормативні та соціально-організаційні. Нормативні задають відповідність всіх характеристик фахівця вимогам галузевого освітнього стандарту вищої освіти, вимогам роботодавців і вимогам суспільства як комплексного споживача професійних послуг. Соціально-організаційні визначаються корисністю конкретних професійних послуг та потребою в них різних соціальних структур споживачів. Соціально-організаційні параметри вимагають від випускників здатності гнучко орієнтуватися на ринку праці і бути готовими до продовження освіти, до перекваліфікації, самоосвіти і саморозвитку.

Конкурентоспроможність випускників – майбутніх фахівців багато в чому визначає й конкурентоспроможність самих вищих навчальних закладів (ВНЗ). Як свідчить аналіз спеціальної наукової літератури, кожен дослідник пропонує своє трактування категорії «конкурентоспроможність ВНЗ», але більшість авторів погоджуються, що найбільш вдало її описують В. Лазарев і С. Мохначев. Так, конкурентоспроможність ВНЗ – його комплексна характеристика за визначений період часу в умовах конкретного ринку, що відображає перевагу закладу перед конкурентами за рядом визначальних показників – фінансово-економічних, маркетингових, матеріально-технічних, кадрових і соціально-політичних, а також здатність ВНЗ до безкризового функціонування і своєчасної адаптації до умов зовнішнього середовища, що постійно змінюються [4].

Для забезпечення мети – підготовки висококваліфікованого фахівця, необхідно докорінно змінити саме ставлення студента до навчання. Найсучасніші педагогічні технології, засоби і форми навчання не забезпечать потрібного рівня знань, умінь та навичок студента,

якщо він не займе активну особистісну позицію, а його пізнавальна діяльність не буде вмотивованою і цілеспрямованою.

Тому навчально-пізнавальна діяльність студентів повинна знаходитися у центрі модернізації та вдосконалення навчально-виховного процесу навчальних закладів освіти.

Конкуренція обмежує можливості використання неякісної праці та допомагає робити конкурентоспроможним фахівця на ринку праці [2].

Висновки. Висококваліфіковані кадри є запорукою успішного бізнесу. Специфіка роботи фахівців у сфері готельного бізнесу вимагає різноманітних знань, умінь, практичних навичок в технології гостинності для надання різноманітних послуг гостям. Затребуваність фахівця на ринку праці формується при вивченні спеціальних дисциплін і практичної роботи у сфері готельного обслуговування (різноманітні види практик, сезонні стажування тощо).

Процес навчання, набуття вмінь і навичок фахівцем з готельного обслуговування повинен тривати протягом усього трудового життя, оскільки в сфері готельного обслуговування не можна домогтися успішного і стійкого розвитку без новітніх технологій та інновацій.

ЛІТЕРАТУРА

1. Словник політичної економії [Политическая экономия. Словарь. – М. : Политиздат, 1983. – 188 с.
2. Грішнова О., Шпирко О. Конкурентоспроможність персоналу підприємства: критерії визначення та показники вимірювання / О. Грішнова, О. Шпирко // Україна: аспекти праці. – 2004. – №3. – С. 3-9.
3. Калініченко В. Працевлаштування випускників вищих навчальних закладів в контексті соціального партнерства [Електронний ресурс] / В. Калініченко // Теорія і методика професійної освіти, Додаток № 1, 2012 р. – С.1-7. – Режим доступу: www.tmpе.gb7.ru/docs/dod/12kalinichenko.pdf.
4. Про підвищення рівня працевлаштування випускників вищих навчальних закладів [Електронний ресурс]: Розпорядження Кабінету міністрів України від 27.08.2010 р. № 1726-р. – Режим доступу: www.uapраво.net/akty/postanoviosnovni/akt8tuot1h.htm.

ВИХОВАННЯ ЕСТЕТИЧНИХ ЦІННОСТЕЙ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ ЗАСОБАМИ ДИТЯЧОЇ ЛІТЕРАТУРИ

*Н. В. Іовхімчук, Канд. філол. наук, доцент кафедри філології та методики початкової освіти,
Н. П. Гайволя, асистент кафедри філології та методики початкової освіти,
Україна, Луцьк, Східноєвропейський національний університет імені Лесі Українки*

Abstract. *The article deals with the problem of the formation of aesthetic values among students of children's literature. Involving junior schoolchildren in fiction as a word of art, developing and educating students through its meaning is one of the most important and complex problems of a modern school. The art of words allows us to reveal the rich artistic and cognitive abilities of our students, to teach students to perceive the world around them through a literary work, to receive a profound aesthetic pleasure from the reading.*

The education of aesthetic tastes at classes should interest students in artistic material, promote the atmosphere of relaxation in the class, creative approach to the analysis of the work, ensuring the emotional and aesthetic perception of the text, the development of artistic (figurative) thinking, the complex influence of the word art on the development of students' creative activity.

In our work we attach importance to the art of a word that can appeal to a person's experience, to the mind and feelings of a person, his tastes and ideals. For the perception of fiction, it is important to refer to an artistic signal that will change or excite the perceiver. In order to perceive correctly and appreciate any object, it is necessary to understand, firstly, the emotional impression from the perceived, and secondly, knowledge, information about the evaluated and give it an argumentative analysis based on the emotional and personal attitude to the estimated the object. Emotions are the first and direct form of knowledge and evaluation, they capture important objects and phenomena for a person in terms of their aesthetic value.

Keywords: *values, aesthetic values, aesthetic value meaning of artistic work, artistic image.*

Вступ. Залучення молодших школярів до художньої літератури як до мистецтва слова, розвиток та виховання учнів її засобами – одна із важливих і складних проблем. Мистецтво слова дозволяє розкривати перед учнями багаті художньо-пізнавальні можливості, навчати школярів сприймати через літературний твір навколишній світ, одержувати від читання глибоку естетичну насолоду.

Проблема формування в учнів естетичних цінностей залишається актуальною. Дослідження науковців (Н.В. Ігнатенко, Л.Г. Коваль, І.В. Крицька, Н.Є. Миропольська, Л.І. Олефіренко, Л.А. Руденко, О.П. Рудницька, М.М. Шпак та інших) підтверджують думку про те, що учням молодшого шкільного віку властиві особливі передумови для активного розвитку естетичних оцінок, суджень. Проблема формування у молодших школярів естетичних цінностей розглядається у працях методистів (Н.М. Бібік, С.І. Дорошенко, О.Я. Савченко, В.О. Мартиненко, Н.Ф. Скрипченко та ін.). Проте на сучасному етапі розвитку національної української школи в методичному і науковому арсеналі вчителя відсутні ґрунтовні праці про специфіку естетичної оцінної діяльності учнів. Окремі прийоми і методи, які використовуються в шкільній практиці, не завжди дають бажаний ефект.

Критичний аналіз науково-методичної літератури дає підставу зробити висновок про відсутність методичної системи, яка передбачає: практичне ознайомлення учнів початкових класів на рівні уявлень з окремими літературознавчими поняттями, доступними для засвоєння у початковій школі; використання оптимальних методів і прийомів роботи з текстом художнього твору, спрямованих на вдосконалення естетичних цінностей.

Результати дослідження. Виховання й освіта в системі загальноосвітніх закладів передбачають цілеспрямоване залучення всіх дітей до цінностей культури, освоєння ними форм і методів спілкування з культурною спадщиною минулого й сучасності, формування навичок творчої діяльності й усвідомлення загальнолюдських цінностей.

Цінності виникають на основі співвідношення людини і світу, відтворюючи значущість чогось для особистості. Носієм цінності може бути будь-яке явище, яке перебуває у взаємодії з суб'єктом. Потреби вимагають задоволення, тому предмети, що можуть їх задовольнити, стають цінними для людини, суспільства. На думку Д.М. Джоли, цінність – це не сам предмет чи його природні властивості, а відношення відповідності їх потребі людини. Предмет не є цінністю, він – цінний, тобто такий, який задовольняє певну потребу. Цінність виникає лише в суспільній практиці, при виконанні нормативно-регулятивної функції, проявляється в

конкретних ситуаціях, що виникають з приводу ставлення до різних явищ матеріальної чи духовної культури, і зумовлена об'єктом (носієм цінності) та суб'єктом (людиною з її потребами), тому із зміною одного з компонентів відношення змінюється і цінність [5, с. 27].

Отже, кожна потреба вимагає для свого задоволення особливих предметів, тому кожне відношення характеризується специфічною цінністю. В естетичному відношенні основними термінами для позначення цінного є “краса” і протилежне – “потворне”. Єдність форм і змісту в природі, суспільному житті, а також і в художній літературі відображається в естетичних категоріях прекрасного, потворного, комічного, трагічного.

У “Короткому словнику з естетики” “естетична цінність” визначається як така, що “має тісний зв'язок з іншими видами цінностей, взаємодіючи з якими, вона визначає свою специфіку, що обумовлено характером естетичного ставлення людини до дійсності – безпосереднім, безкорисним, почуттєво-духовним сприйманням, орієнтуванням на змістову форму, її пізнання та оцінку” [6, с. 91]

Отже спираємось на позиції науковців, котрі розглядають твори мистецтва – художню цінність – як різновид естетичної цінності. У роботах Є.В. Волкової, Л.Н. Столовича, Р.П. Шульги обґрунтовується синкретична природа художньої цінності, яка є носієм позаестетичних та естетичних компонентів. Позаестетичні цінності – це відображення у творах мистецтва моральних, релігійних, політичних і навіть економічних цінностей. Отже, стає зрозумілим, що поняття “художня цінність” є ширшим і складнішим від поняття “естетична цінність”, оскільки воно містить не тільки естетичну та художню інформацію, а й відображає складне поєднання естетичних та позаестетичних цінностей.

Підводячи підсумок, скажемо, що художнє пізнання є вищою і одночасно особливою формою у порівнянні з естетичним пізнанням. Наше розуміння цього питання полягає у тому, що художня цінність, будучи різновидом естетичної цінності, має свою особисту специфіку, може вживатися як у широкому, так і вузькому значеннях. У широкому значенні художня цінність визначається як продукт художньої діяльності особистості, який складається з діалектичної взаємодії естетичних та позаестетичних компонентів.

У вузькому значенні “художня цінність” являє собою емоційний, чуттєво-психологічний, ідейний зміст художнього твору, що складається із системи образів та значень і відображає ступінь майстерності автора у процесі обробки життєвого матеріалу. Отже, ціннісно значущими стають ті якості, які виникли в результаті художньої обробки певного матеріалу. Ці якості (єдність змісту і форми, композиційна довершеність, гармонійність, виразність, художня правдивість, актуальність тощо) набувають естетичної цінності і вказують на довершеність художнього твору, вияв таланту й майстерності автора.

Ця ідейно-емоційна єдність відображається в художньому образі. Митець у своєму творі передає не тільки те, що об'єктивно існує, але виражає своє суб'єктивне ставлення, дає йому оцінку. Художній твір, як певна цінність, проникнутий оцінним ставленням художника, який створив його.

Так, художній образ, вказує Д.М. Джола, повинен одночасно і відображати естетично цінні явища дійсності і виражати оцінку їх автором. Тому художній твір має для задоволення естетичної потреби подвійні можливості. Люди знаходять в ньому і відтворені цінності самого життя, і красу високоорганізованої, доцільної художньої “конструкції”, форми, яка свідчить про майстерність її творця, про його досконале володіння певними матеріалами і уміннями гармонійно об'єднати і передати в них інформацію про світ і про себе, про наявне і бажане. Внаслідок цього мистецтво є найбільш концентрованим вираженням естетичного ставлення людей до дійсності [5, с. 42].

З іншого боку, сприймаючи художній твір, людина не тільки пізнає його, але також дає йому естетичну оцінку. Вона проникає в подану автором оцінку зображуваних явищ, переживає почуття, усвідомлює ідею твору. Виникає контакт між автором та читачем. Одночасно кожна індивідуальність залежно від життєвого та естетичного досвіду, особливостей нервової системи, загального розвитку по-своєму сприймає явище мистецтва слова, дає йому свою естетичну оцінку.

Естетично-ціннісне знання – це знання про надчуттєві властивості естетичного предмета. Саме завдяки цій властивості предмет діє на людину емоційно в естетичному досвіді. В результаті його оцінювання отримуємо естетично-ціннісне знання, тобто усвідомлення естетичної цінності певного предмета, хоча оцінюємо не саму цінність, а предмет, у якому вона втілена.

Сучасні філософи (І.Ф. Волков, Л.А. Зеленов, В.С. Корнієнко, С.Х. Раппопорт, В.А. Салеев, Л.Г. Юлдашев та інші) переконливо доводять, що процес становлення художньої оцінки являє собою первинний емоційний відгук на сприймання художнього твору. В подальшому це відношення поглиблюється, розширюється, уточнюється. Так виникає і оформлюється художнє судження – кульмінація оцінки. В обґрунтованих оцінних судженнях ми усвідомлюємо для себе і показуємо іншим, що сприймаємо, як оцінюємо, якими критеріями користуємося.

Аналіз літератури дозволяє зробити висновок: художня оцінка характерна лише для творів мистецтва. Естетична оцінка стосується широкої та багатогранної сфери естетичного, що міститься у різноманітних видах діяльності людини. Разом з тим, художня оцінка є ширшою і складнішою, оскільки вона відображає не тільки естетичну та художню інформацію, а й складне поєднання естетичних та позаестетичних цінностей – утилітарних, моральних, релігійних, політичних і т. д.

Сприймання художнього твору є складним психічним процесом, який передбачає наявність здатності пізнати, зрозуміти зображене та твір в цілому як єдність форми і змісту, проникати в образну умовність твору. Аналіз психолого-педагогічної літератури та власні спостереження показують, що сприймання художнього твору молодшими школярами є не тільки пізнавальним, а й естетичним актом.

Пізнавальне сприймання – це форма чуттєвого пізнання дійсності, під час якого відображаються та фіксуються суттєві якості предмета (явища, об'єкта), що спостерігається. У процесі естетичного сприймання відображаються, насамперед, ті властивості, що надають об'єкту естетичної значущості. Пізнавальне споглядання не викликає емоційного ставлення до предмета чи явища. Під час естетичного сприймання людина не може втриматись від емоційної оцінки об'єкта, відповідно до власного бачення, потреб, інтересів, бажань [3, с.15]. Ця оцінка висловлюється у формі словесного естетичного судження з використанням епітетів, метафор, порівнянь: “Уся галявина була всипана квітами. Під сонцем вони променилися, гойдалися і мерехтіли. Трава була така соковита, що здавалося, ось – ось бризне смарагдом, який розлілється, заливаючи землю...” [4, с. 135].

Естетичні цінності ми визначаємо як логічний умовивід щодо естетичної значущості об'єкта або його якостей. Воно виникає лише на певному етапі естетичного сприймання конкретного предмета чи явища. Спочатку об'єкт привертає увагу людини, іноді відразу важко пояснити, чому саме. Під час подальшого споглядання в результаті аналітико – синтетичної роботи мислення впливає висновок - оцінка. Емоції виступають своєрідним процесом відображення, який інформує про цінність всього існуючого, тобто служить чуттєвим виразником оцінки. Різні емоційні ставлення до предметів і явищ (сміх, захоплення, почуття жалю, смутку тощо) є реакцією на їх естетичну цінність, тому вони називаються естетичними почуттями або переживаннями.

У психології естетичне почуття визначається як відображення цінності сприйнятого людиною предмета у формі емоційної оцінки. Почуття як оцінка носить суб'єктивний характер і свідчить про те, яким здається предмет людині. Цей результат залежить від точності, глибини, цілісності, істинності сприйняття предмета (Л.С. Виготський, В.А. Крутецький, І.П. Павлов, П.М. Якобсон та ін.).

Пізнання людиною дійсності потребує від неї поєднання розумових та емоційних сил. Для того, щоб оцінити предмет всебічно, необхідно піднятися над емоційно-конкретним досвідом, тобто піддати цей досвід теоретичному аналізу. Відбувається корегування емоційної оцінки розумом, завдяки чому вона стає не тільки емоційною, а й інтелектуальною. Результатом інтелектуальної оцінки є оброблення мисленням емоційно-оцінної інформації, що становить якісно новий етап у пізнанні дійсності.

Життєвий досвід, наукові дослідження переконують у тому, що почуття є найяскравішою формою вираження ставлення людини до інших живих істот, предметів об'єктивної дійсності, творів мистецтва. Емоційний стан людини, характер почуттів, які вона переживає, допомагає визначити цілий ряд симптомів: її зовнішній вигляд, міміка, пантоміміка, інтонація мови, слова, дії, вчинки. Психологія, філософія, естетика однастижно твердять, що найбільші можливості для вираження почуттів має мова людини. Як відомо, жива розмовна мова складається із сполучень звуків певної висоти, вони вимовляються з певною силою, інтервалом, з певною інтонацією. Остання є одним із наймогутніших засобів вираження оцінного ставлення людини до того, про що вона говорить. Інтонація здатна передавати найтонші відтінки емоційної оцінки, які не доступні смислового значенню висловлювання. П.М. Якобсон зазначав: “Фонетичний бік мови, інтонація, темп, у якому вимовляються слова, наголоси для виділення потрібних слів, підвищення і зниження голосу, характер і тривалість пауз, темброве забарвлення слів тощо – все це служить тому, щоб передати в словах наші почуття” [8, с. 50]. В.О. Василенко зазначає, що відтінки вимови є важливим засобом передачі оцінної інформації, вони компенсують обмеженість слів, що мають виключно оцінний зміст. Без емоційних відтінків як засобу передачі оцінної інформації мова не змогла б успішно виконувати комунікативну функцію, подібно до того, як вона не змогла б передавати пізнавальну інформацію без наявності в слові об'єктивного змісту [2, с. 154].

На інтелектуальному рівні вираження естетичної оцінки здійснюється за допомогою понять та суджень. Естетичне судження ми визначаємо як доказову, аргументовану, обґрунтовану, ідейно-емоційну оцінку естетичних явищ суспільного життя, природи,

мистецтва. В оцінних судженнях суб'єкт подає коротку або розгорнуту характеристику об'єкта, наголошуючи на його перевагах та недоліках, висловлює своє ставлення до них.

У процесі розвитку у молодших школярів оцінних суджень, формування у них естетичної оцінки художнього твору на уроках читання маємо враховувати й вікові особливості дітей, які визначають сензитивні періоди для спілкування з мистецтвом слова. У зв'язку з цим особливу увагу звертаємо на вікові та психологічні передумови адекватної оцінної діяльності молодших школярів.

Розглядаючи естетичне сприймання в молодшому шкільному віці, ми не ставимо своїм завданням охопити всі напрямки цієї багатоаспектної проблеми. У пропонованій роботі нас цікавить процес сприймання художнього твору дітьми молодшого шкільного віку як основа розвитку в них естетичних цінностей. Отже, для того, щоб твір мистецтва міг відігравати покладену на нього виховну, розвивальну місію, потрібно, щоб він, по-перше, був усвідомлено сприйнятий, по-друге, щоб герої, картини, зображені у ньому, викликали відповідні емоції, певні почуття, тобто необхідно поєднувати понятійне та чуттєве у процесі безпосереднього сприймання.

Л.І. Беленька, досліджуючи можливості дітей молодшого шкільного віку щодо естетичного сприймання художньої літератури, стверджує, що головними сторонами психіки, які визначають його, є емоційна сфера, мислення та уява [1, с. 4]. Н.Д. Молдавська вважає, що психологічною основою процесу читання і сприймання літературного твору є образна конкретизація і образне узагальнення [7, с. 34]. Отже, емоційність, творча активність, образність та конкретність мислення, особливості уяви створюють сприятливий ґрунт для розвитку естетичного повноцінного сприймання, а також зумовлюють внутрішню готовність дитини до нього.

Вважаємо, що адекватно зрозуміти художній текст – це не лише відтворити його зміст. Результат адекватного сприймання літературного твору полягає у важкій праці, напруженій роботі почуття і думки. Завдання читача – “розкодувати” текст письменника, тобто зрозуміти не тільки ті конкретні події та явища, що ним описуються, але й ті, котрі не названі, а лише припускаються. Внаслідок емоційно забарвленого сприймання, адекватного авторському, в учня починає формуватися власне ставлення до сприйнятого, його оцінка, розвивається здатність відчувати задоволення, отримувати насолоду від прочитаного.

Переживання учнів з приводу прочитаного є більш складними і вже можуть усвідомлюватися дитиною. Це означає, що до їхньої емоційності залучається мислення. Дослідження Л.І. Беленької аргументує, що дев'ятирічний читач може піднятися над ситуацією, прожитися співпереживанням героєві. До восьми-дев'яти років діти вже можуть узагальнювати прочитане у межах конкретного образу, а до кінця навчання в початковій школі їхнє узагальнення виходить за рамки конкретного образу [1, с.10].

Процес естетичного сприймання разом із слуховими та зоровими актами включає в себе мислення, увагу, пам'ять, уяву, оцінку сприйнятого і судження про нього. Тільки тоді просте пасивне споглядання стає активним складним естетичним сприйняттям.

Естетичне сприймання завжди носить оцінюючий характер. Здібність до оцінювання сприяє розвитку сприймання. А це означає, що оцінка властива будь-якому етапу сприйняття. Навіть на початковому етапі пасивного сприймання ми висловлюємо оцінку через емоційні переживання у вигляді первинного враження “подобається – не подобається”, “погано – добре”. На раціональному рівні чуттєва оцінка поглиблюється, уточнюється, а інколи й змінюється у зв'язку з розширенням знань про об'єкт оцінки, різнобічним його аналізом, формуванням цілісного ставлення про те, що оцінюється.

Разом із розвитком здібностей до оцінювання формуються й естетичні поняття та судження. Дослідженням провідних психологів та педагогів доведено, що у молодших школярів завжди виникають перші непостійні судження про прекрасне, перші естетичні оцінки, які в процесі навчально-виховної роботи на уроках читання постійно закріплюються, розширюються, уточнюються. Під час читання художніх творів важливо, щоб діти яскраво і виразно сприйняли художні образи, адже через них передається багатство змісту, відбувається вплив на розвиток особистості.

Через художні образи діти збагачують свої почуття, емоції, пізнають різноманітність навколишнього світу. Водночас відбувається їх загальний мовленнєвий розвиток. Художній твір є основою сучасного уроку читання, організація роботи над яким є складною справою кожного педагога. Це зумовлено тим, що в кожному класі протягом навчального року діти ознайомлюються з творами, різними за жанром, обсягом, складністю. Це в свою чергу потребує від учителя творчого підходу до кожного уроку читання.

Завершальним, підсумковим етапом цілісного осягнення художнього твору є формування у молодших школярів його естетичної оцінки. Для того, щоб оцінити художній твір, необхідно пройти всі три ступені його осягнення: усвідомити твір цілісно на рівні первинного сприймання, на основі первинного синтезу проаналізувати його і завдяки цьому

глибше осягнути зміст прочитаного. Така послідовність (первинний синтез – різнобічний аналіз – глибокий синтез, тобто узагальнення високого рівня) опрацювання змісту художнього твору й зумовлює певні особливості в організації роботи над текстом нового твору, що позначатиметься на формуванні у молодших школярів його естетичної оцінки.

Однією з найважливіших якостей уроків читання є їх емоційність. Якщо вчитель не звертатиме належної уваги на розвиток емоційної сфери дітей, то художній твір не залишить відбитку в душі дитини і навчально-виховна мета уроку не буде досягнена. Визначаючи послідовність роботи над текстом твору, у процесі експериментально-дослідного навчання важливого значення з метою постійного підтримування інтересу в учнів до сприйнятого ми надавали чергуванню завдань та вправ аналітичного і синтетичного характерів. В експериментальній роботі обов'язковою вимогою до проведення уроку було врахування видо-жанрової специфіки літературного твору та його своєрідності. Відповідно до особливостей тексту, визначався підхід до планування уроку, вибір засобів та способів навчання. Розуміння вчителем ідеї твору допомогло правильно сформулювати і подати запитання і завдання до тексту, які сприяли б усвідомленню дітьми головної думки твору.

У навчання на етапі аналізу художнього твору важливе значення має збереження цілісного емоційного враження від сприйнятого твору. Важливо було наблизитися до емоційно-образного змісту художнього твору, збудити в дітей почуття, відтворюючи та творчу уяву. У процесі аналізу ліричного твору особлива увага звертається на образи, картини, створені поетом, не порушуючи цілісного враження від твору велися спостереження за використанням автором зображувально-виражальних засобів літературного мистецтва.

Слід зазначити, що запропонований підхід до пейзажної лірики виправдовує себе у процесі ознайомлення з пейзажними замальовками у прозі (М. Гоголь “Чудовий Дніпро”, О. Гончар “Асканійський степ”, П. Мирний “Зимова ніч” тощо), а також нарисами, що наближені до художніх описів природи (Ю. Старостенко “Надходить літо”, “Червень” тощо).

Літературний твір – це складне ціле, в якому всі компоненти (ідейно-тематичний зміст, сюжет, композиція, зображувальні засоби) взаємодіють між собою. Художній образ у творі поданий у розвитку, а тому він завжди розкривається перед читачем новими гранями. Тому робота над текстом твору повинна починатись із цілісного сприймання, тобто з первинного синтезу.

Зміст творів про відповідну пору року поглиблював знання дітей про картини природи, роботу людей у певну пору року, ставлення до природи, її краси та багатств. Наприклад, у процесі ознайомлення школярів із творами про пори року намагалися привчати дітей через художнє слово бачити художній образ природи з її різнобарвністю, багатством, щедрістю, виховували любов до рідної природи, рідної мови, розвивали образне мислення, мовлення, творчу уяву, пробуджували у дітей захоплення образністю та влучністю слова, формували естетичні уявлення учнів, вчили їх бачити красиве, поетичне як у самій природі, так і в зображенні її письменниками, художниками, музикантами.

Наприклад, перед опрацюванням оповідання О. Копиленка “Зима йде” вчитель вивішує репродукцію картини В.Д. Полєнова “Ранній сніг”. Діти розглядають її, роблять узагальнення – випав ранній сніг і змінив усе довкола. Бесіда за змістом картини: Чому ви зробили такий висновок? (Кущі не встигли ще скинути своє чудове вбрання, видно червоні, жовті, зеленуваті листочки, а на верхівках голих дерев уже лежить сніг. Перший сніг мокрий, лапатий).

У процесі роботи над пейзажними творами (Т. Шевченко “Тече води з-під явора” та інші), художніми описами природи (П. Мирний “Зимова ніч” та інші) та нарисами, що наближені до художніх описів (Ю. Старостенко “Червень”, “Надходить літо” тощо), *слухання музичних творів* було одним із найкращих засобів стимулювання емоційної уяви молодших школярів. Використання цього прийому на етапі першого сприймання художнього твору допомагало створити в учнів відповідний емоційний настрій та викликати адекватні емоційні реакції після сприймання. У процесі вивчення теми про пори року використовувалися технічні засоби навчання, зокрема платівки з музикою П.І. Чайковського “Пори року”, М.В. Лисенка, А. Вівальді, грамзапис пісні В. Самійленка “Вечірня пісня”, Т. Шевченка “Рече та стогне Дніпр широкий” та інші. У процесі роботи над творами природничої тематики нами використовувалась добірка музичних творів про природні явища.

Після первинного сприймання художнього твору проводилася бесіда емоційно-оцінного характеру. Запитання спрямовані перш за все на виявлення емоційного враження дітей від сприйнятого, визначення їх емоційної реакції та на розуміння ними загального змісту твору. На етапі обміну враженнями перед учнями були поставлені запитання, спрямовані на:

1. Висловлення особистісного враження від твору в цілому:
 - Чим сподобався тобі вірш?
 - Що ти відчув, прослухавши вірш?

- Чи сподобалась тобі картина, намальована поетесою? Чому? (Л. Костенко “Берізки по коліна у воді”);
- На які роздуми наштовхує тебе це оповідання? (А. Хорунжий “Плакучий бук”);
- Спробуй описати свої почуття, викликані станом природи (П. Тичина “Зима”).

2. На розуміння загального змісту твору:

- Як природа зустрічає перший місяць літа? (Ю. Старостенко “Літо прийшло”);
- Що вабить погляд поетеси у рідному краї? (Л. Українка “Красо України, Подолля!”);
- Між ким відбувається розмова в оповіданні? (Н. Забіла “Ластівки”);
- Чим сподобався поету зимовий ранок? (Я. Щоголів “Зимовий ранок”).

3. Визначення загального настрою художнього твору, емоційного стану автора:

- Який настрій вірша? Чи відповідає він осені? (Л. Костенко “Осінні хмари, сірі, як слони”);
- Які почуття передає поетеса у вірші? Подумай, чим вражає її краса міста (М. Познанська “Зацвіли каштани”).

4. Словесний опис образів уяви та власних почуттів від сприйнятого твору:

- Яким ти уявляєш собі Діда Мороза, а якою – Весну? (П. Воронько “Дід Мороз і Весна”);
- Опиши, якою ти уявляєш собі берізку (Л. Забашта “Берізка”);
- Яким ти уявляєш собі літній день? Що відчуваєш? (Л. Забашта “Урожай”).

Такі запитання і завдання сприяли формуванню дитячого сприймання, визначенню особистісних вражень від сприйнятого, розвитку в дітей образного та логічного мислення, оперативної та довготривалої пам'яті, відтворюючої та творчої уяви, збагаченню естетичних смаків школярів.

Повноцінне сприймання твору та формування у молодших школярів його естетичних цінностей тісно взаємопов'язані між собою. Ця взаємодія мала місце на кожному етапі уроку. Особливо інтенсивно це відбувається на етапах аналізу та вторинного синтезу. В експериментальному навчанні завдання аналітичного і синтетичного характеру були тісно взаємопов'язані між собою.

Важливе місце у процесі роботи над текстом художнього твору займали запитання і завдання, спрямовані на аналіз та оцінювання емоційної сфери героїв твору, автора та засобів їх вираження, а також усвідомлення та вираження власних почуттів та переживань, викликаних змістом художнього твору.

1. Визначення настрою, який передають окремі слова та вирази у художньому творі. Пояснення того, що хотів підкреслити ними автор:

- Які слова у першій строфі вірша допомагають створити сумний настрій? (О. Олесь “Лебедіні зграї”);
- Яким настроєм пройняті перші дві строфи вірша? Чи змінюється цей настрій в останній строфі? (Я. Купала “Листопад”);
- Які слова у вірші передають грізний настрій природи? (Т. Шевченко “Реве та стогне Дніпр широкий...”).

2. Визначення емоційного стану автора, героїв твору. Знаходження слів (виразів, речень), які передають їхні почуття:

- Якими словами у вірші автор передає свої ніжні почуття до рідної сторони? (Л. Глібов “Стоїть гора високая”);

Пропоновану систему роботи над художніми творами слід розглядати як частину загальнометодичної системи навчання читання в початковій школі, яка сприяє розв'язанню найважливішого завдання – формування умінь естетично оцінювати художні твори, покращуючи якісні характеристики естетичних оцінних суджень молодших школярів.

Висновки. У результаті з проблеми дослідження було з'ясовано місце та роль естетичних цінностей, визначено структурні компоненти естетичної оцінки, обґрунтовано педагогічно-методичні умови розвитку у молодших школярів умінь естетично оцінювати художні твори.

ЛІТЕРАТУРА

1. Беленькая Л. И. Ребенок и книга / Л. И. Беленькая. – М.: Книга, 1999. – 167 с.
2. Василенко В. А. Ценность и оценка / В. А. Василенко. – К.: Наук. думка, 1994. – 160 с.
3. Выготский Л. С. Педагогическая психология / Л. С. Выготский. – М.: Педагогика-Пресс, 1996. – 536 с.
4. Волкова Е. В. Произведение искусства – предмет эстетического анализа / Е. В. Волкова. – М.: Изд-во МГУ, 1976. – 286 с.
5. Джола Д. М. Теорія і методика естетичного виховання школярів: [Навч. – методич. посібник] / Д. М. Джола, А. Б. Щербо. – К., 2008. – 390 с.
6. Краткий словарь по эстетике: [Кн. для учителя] / Под ред. М.Ф.Овсянникова. – М.: Просвещение, 1983. – 223 с.
7. Молдавская Н. Д. Литературное развитие школьников в процессе обучения / Н. Д. Молдавская. – М.: Педагогика, 1996. – 224 с.
8. Якобсон П. М. Психология художественного восприятия / П. М. Якобсон. – М.: Искусство, 1994. – 86 с.

ЦЕЛИ И ЗАДАЧИ ЗООЛОГИИ В ОБЩЕОБРАЗОВАТЕЛЬНОЙ ШКОЛЕ

Ш. К. Мардонов, д.п.н., профессор Чирчикского ГПИ, Узбекистан

М. Х. Бекмурзаев, соискатель Джизакского ГПИ, Узбекистан

Abstract. *The article is devoted to the study of the goals and objectives of zoology in a general education school. The goal of biological education in general is the preparation of a biologically and ecologically competent literate person.*

Keyword: *biology, zoology, personality culture, biological science, molecular biology, biotechnology goals and objectives of biology.*

В последние десятилетия значительно расширилось использование достижений биологической науки в различных областях социальной жизни, существенно возросла ее роль в формировании культуры личности и общества в целом. В настоящее время биология стала основой для определения оптимальных способов воздействия человека на природу, для разработки мер в целях сохранения и укрепления здоровья человека, увеличения продолжительности его жизни. Исследования в области молекулярной биологии и биотехнологии показали, что на основе познания возможно не только изменение и преобразование природы, на ее сохранение и даже воссоздание. Сегодня стало возможным получение генетических копий существующих индивидов млекопитающих и идентификации личности на основе изучения хромосомного набора клетки. Взаимодействие биологии с другими сферами культуры порождает новые области знания: биоэтику, биополитику, биоэстетику.

Основные задачи современной биологии следующие: выявление общих свойств живых организмов, объяснение причин их многообразия, раскрытие связей между строением организмов и условиями окружающей среды, выяснение проблем возникновения и развития жизни.

Проблема достижения целей биологического образования стоит особенно остро, потому что каждому человеку жизненно важно принимать участие в решении экологических задач, заботиться о своем здоровье, учитывать проблемы экономики в общественной и практической деятельности. Решение этих целей позволит выполнить социальный заказ общества – подготовку высокоразвитых людей способных к активной деятельности в народном хозяйстве, в том числе, участию в тех сферах, где используются знания о биологических системах.

Качество биологического (зоологического) знания имеет принципиально важное - базисное значение, так как является естественнонаучной основой, смыслообразующим элементом нового биологического, экологического мировоззрения.

Роль биологии в системе школьного образования обусловлена ее значением в формировании общей культуры подрастающего поколения, воспитании творческой личности, осознании своей ответственности перед обществом за сохранение жизни на Земле. Следовательно, школьный курс биологии должен занять достойное место в естественнонаучном образовании и нравственном воспитании детей, так как знакомит учащихся с основными биологическими законами и учит их сохранять неповторимую красоту природы, грамотно относиться ко многим экологическим проблемам, имеющим жизненно важное значение.

Цель биологического образования вообще – подготовка биологически и экологически грамотного человека, который должен понимать значение жизни как наивысшей ценности, уметь строить свои отношения с природой на основе уважения к жизни, человеку и окружающей среде, а также владеть экологической культурой, ориентироваться в биологической и пограничных с ней областях знания, знать биологические термины, понятия, теории и навыки их практического применения.

Более конкретно изучение биологии (зоологии) в 7 классе направлено на достижение следующих целей:

- освоение знаний о животных, как части живой природы, присущих им закономерностях - строении, жизнедеятельности и средообразующей роли животных, о роли животных природе и в практической деятельности людей;

- овладение умениями применять биологические знания для объяснения процессов и явлений живой природы, жизнедеятельности животного организма;
- использование информации о современных достижениях в области биологии и экологии, работа с биологическими приборами, инструментами, справочниками, проведение наблюдений за биологическими объектами, постановка биологических экспериментов;
- развитие познавательных интересов, интеллектуальных и творческих способностей в процессе проведения наблюдений за живыми организмами, биологических экспериментов, работы с различными источниками информации;
- воспитание позитивного ценностного отношения к живой природе, собственному здоровью и здоровью других людей, культуры поведения в природе;
- использование приобретенных знаний и умений в повседневной жизни для ухода за домашними животными, заботы о собственном здоровье, оказания первой помощи себе и окружающим; оценки последствий своей деятельности по отношению к природной среде, собственному организму, здоровью других людей, для соблюдения правил поведения в окружающей среде, норм здорового образа жизни, профилактики заболеваний.

З.А. Абитова, Н.А. Асаналиева в качестве цели биологии (зоологии) называют передачу учащимся сведений, добытых биологической наукой, а целью самой биологической науки считают непрерывный поиск новых знаний о природе [1, с.10].

Самой главной особенностью современного биологического образования в школе является то, что его основные цели и задачи направлены на развитие личности учеников, обеспечением их прочными и осознанными знаниями о живой природе (структурно-функциональных и генетических основах жизни, разнообразии организмов основных царств, их жизнедеятельности, эволюции, экосистемах и пр.), формирование и развитием на их основе научного мировоззрения и научной картины мира как части общечеловеческой культуры, ценностного отношения ко всему живому, генетической грамотности как основы сохранения психического, физического и нравственного здоровья человека, стремления к трудовой деятельности в области медицины, сельского хозяйства, биотехнологии, рационального природопользования и охраны природы [2].

Основные цели и задачи биологического образования в современной школе реализуются через учебные программы и учебники, разработанные на основе документов Министерства народного образования и, прежде всего, базисного учебного плана средних общеобразовательных учреждений, обязательного минимума содержания среднего (базового) и среднего (полного) образования и требований к обязательному минимуму содержания основного общего образования, выразившего суть Государственного образовательного стандарта. Названные документы направлены на сохранение единого образовательного пространства и единых требований к уровню биологического образования в Узбекистане.

Биология, и, соответственно, зоология как ее часть, более других предметов тесно связала с гуманной сущностью человека, на что указывают в своих работах Т.В. Барсукова, И.М. Люнькова, Л.В. Нирова [3,4,5]. Биологические науки помогают школьнику наглядно видеть и понимать естественную связь всего живого и определить место человека в богатейшем и разнообразном мире природы. Отношение к биологии как к второстепенному предмету на протяжении длительного временного периода отрицательно сказалось на образовательно-воспитательном процессе.

В современный период бурного расцвета биологической науки и особенно ее разделов – генетики, микробиологии, биопсихологии, биокибернетики – педагогический процесс определенным образом реагирует на запросы времени – например, в Государственном образовательном стандарте, программах по биологии предусматриваются более глубокое и современное понимание учащимися генетических разделов биологии, бионики, более широкий выход биологического материала на экологические проблемы, использование элементов теории информации применительно к биологическим процессам, благодаря которым появляется возможность создавать новые виды живых организмов и управлять нервной деятельностью человека. Это обстоятельство ставит перед школой первостепенную задачу – воспитание будущего поколения людей в гуманных традициях, которые не позволили бы использовать достижения науки во вред отдельному человеку, природе и человечеству в целом.

Выявление гуманистической сущности биологической науки, ее отношения к человеку как к объекту познания, общения и творчества является одной из важнейших задач биологического образования.

Однако биологическое образование не использует в полной мере заключенного в нем общеобразовательного и методического потенциала. Его недостаток состоит в обезличенности (в своей значительной части) биологического содержания, его фактической отчужденности, в большинстве случаев, от учащихся. Фактически в школьной практике существует противоречие, когда учебный курс, призванный вскрывать глубинные смыслы жизни не только природы, но и человека, представляет собой сферу обезличенных объективных значений. Возникает задача выведения биологического содержания с уровня объективных значений на уровень личностных смыслов, включающих не только объективные значения, но и субъективные к ним отношения. Данная задача по сути своей является гуманитарной, а процесс "очеловечивания" биологического образования, его личностной ориентации, обогащения смыслами и можно квалифицировать как гуманитаризацию данной предметной области. По сути своей этот процесс является интегративным, поскольку предполагает взаимодействие, синтез разнохарактерных понятий и соответственно разных педагогических воздействий с общим выходом в познавательную, мировоззренческую, мотивационную, нравственную сферы.

В такой форме школьный курс зоологии, построенный на биологической основе и раскрывающий в своей области единство теории и практики, занимает важное место в деле воспитания у учащихся активного внимания к окружающей их природе и формирования современного научного мировоззрения.

ЛИТЕРАТУРА

1. Абитова З.А., Асаналиева Н.А. Методология преподавания биологии в средней школе // Естественные и математические науки в современном мире: сб. ст. по матер. XLV междунар. науч.-практ. конф. № 8(43). – Новосибирск: СибАК, 2016. – С. 5-13.
2. Никишов А.И. Теория и методика обучения биологии. - М.: КолосС, 2007. -304 с.
3. Люнькова И.М. Педагогические условия гуманитаризации содержания образования на основе культурологического подхода к преподаванию биологии: Дис. ... канд. пед. наук: -Москва, 2000. - 142 с.
4. Барсукова Т.В. Дидактические основы гуманитаризации биологического образования: На примере 6-7 классов. Дисс. ... кандидат педагогических наук: Ростов-на-Дону, 1997. – 170 с.
5. Нироева Л.В. Активизация познавательной деятельности школьников // Актуальные проблемы методики преподавания биологии и экологии в школе и ВУЗе. Сборник материалов Международной научно-практической конференции, 8-10 ноября 2007 г. –Москва, 2007. – С.89-90.

ОСВІТНЯ ІНКЛЮЗІЯ ЯК СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНИЙ ФЕНОМЕН

Пісняк В. С.

Україна м. Умань Уманський державний педагогічний університет ім. Павла Тичини

Abstract. This article is devoted to the definition of theoretical and methodological approaches in inclusive education as a socio-pedagogical phenomenon, to reveal the tendency of its development, to substantiate the model of training of future teachers for work in conditions of educational inclusiveness. Inclusive education as a social phenomenon involves the formation in society of a special culture of relations for disability, to people with special educational needs. The main task in this case is the creation of conditions, the implementation of which ensures socialization and maximum possible self-realization of persons with disabilities. In science there is no single view on the methodological basis of inclusive education. The most well-grounded approach is constructivist. Each of them allows to consider educational inclusion as a systemic phenomenon developing.

Keywords: educational inclination, children with special educational needs, integration, exclusive, segregation.

Вступ. Впровадження інклюзивної освіти передбачає створення інноваційних освітніх технологій у контексті форм індивідуального підходу та моделей надання спеціальних освітніх послуг для дітей з особливими освітніми потребами.

В Україні формується нова філософія державної політики щодо дітей з особливими освітніми потребами, вдосконалюється нормативно-правова база відповідно до міжнародних договорів у сфері прав людини, реалізуються та поширюються моделі інклюзивного навчання дітей у загальноосвітніх навчальних закладах.

Увага до проблем дітей з особливими освітніми потребами має суспільну значущість, яка зумовила необхідність розробки цілеспрямованих дій для створення сприятливих умов інтеграції в систему сучасних суспільних відносин.

У цій статті ми ставили за мету розкрити зміст поняття «освітня інклюзія» на основі вивчення позицій різних авторів, визначити ціннісну значимість спільного навчання дітей з нормальним і порушеним розвитком, виділити різні підходи до трактування поняття «інклюзивна» освіта.

Однією з важливих для суспільства характеристик освіти є її доступність для ряду соціальних груп, що мають «невигідні» стартові умови. Серед них особливе місце займають діти з особливими освітніми потребами.

Дані офіційної статистики і спеціальних досліджень свідчать про прогресуюче погіршення стану здоров'я дитячого населення [1; 2] Нині в Україні таких осіб близько 12% від загальної кількості дітей віком до 18 років. Це свідчить про масштабність проблеми і визначає необхідність надання даній категорії дітей як освітніх, так і соціальних послуг, що дозволяють реалізовувати особливі освітні потреби.

Існують системи, що забезпечують навчання і виховання дітей з ООП в умовах інтернатних освітніх установ, проте практичний досвід показує, що в результаті навколишнє життя, освітнє середовище відділяють і дистанціюють таких дітей. Здобуттю якісної освіти за межами інтернатної (закритої) установи такими дітьми перешкоджають не тільки множинні структурні обмеження, але і соціальна нерівність, ексклюзія і сегрегація.

Аналіз актуальних досліджень. Проблемі підготовки сучасного вчителя до роботи з дітьми, що мають особливі освітні потреби, присвячено багато досліджень вітчизняних та зарубіжних науковців, зокрема Є. Агафонової, М. Алексєєвої, С. Альохіної, В. Бондаря, М. Гордона, Л. Гречко, І. Демченко, О. Денисової, Л. Журавльова, В. Зарецького, В. Засенка, А. Колупаєвої, О. Кутепоної, О. Леханової, С. Митник, Н. Назарової, В. Поникарової, Н. Попової, Л. Савчук, Т. Сак, В. Синьова, О. Суворова, О. Таранченка, В. Тарасун, В. Тищенко, О. Хохліної, А. Шевцова, А. Шеманова, О. Ямбург, Л. Яценюк та інші.

Сучасні вітчизняні та зарубіжні дослідники відзначають проблему соціальної виключеності і поділу особливих категорій дітей, таких як діти-інваліди та діти з ООП (О. Акімова, Р. Діменштейн,

Е. Екжанова, Р. Жаворонков, А. Живицький, Е. Кутепова, І. Ларикова, І. Лошакова, W. Barsch, S. Carrington, J. Corbett, G. Itterstad, A. Moran, R. Robinson і ін.). Так, Д. Зайцев, стверджує, що традиція сегрегації дітей на основі рівня психофізичного розвитку виступає потужним фактором подальшого поглиблення диференціації і нерівності, суперечить цінностям цивілізованого суспільства, порушуючи права людини [3]. Автор зазначає, що будь-яка жорстка освітня система «виштовхує» частину дітей у зв'язку з неготовністю до задоволення їх індивідуальних потреб. В такому випадку прогресують процеси ексклюзії (виключення) і сегрегації (поділу).

Є. Холостова і Н. Дементьєва вказують, що «... в теоретико-методологічному сенсі кожна особа має ті чи інші відхилення від середньостатистичної норми, і за рахунок цього є самостійною, відмінною від інших особистістю ... Кожен індивід має ті чи інші особливі потреби, до яких суспільство повинно пристосовувати свої зовнішні умови... Все соціальне життя організується як безперервний процес компромісів в організації функціонування між особистістю і соціумом, індивідом, групою і суспільством. При цьому повага до прав особистості передбачає в той же час визнання прав спільності» [4, с. 49].

В даний час підтримка програм із забезпечення соціальної інтеграції дітей з ООП, їх рівного доступу до освітніх послуг в дитячих садах і загальноосвітніх школах нарівні з їх однолітками, є показником зрілої соціальної політики сучасного суспільства, що розвивається.

М. Малофєєв робить акцент на тому, що введення в людську спільноту дітей з відхиленнями у розвитку є основним завданням і закономірним етапом всієї системи спеціальної (корекційної) допомоги [5]. Вчений пояснює необхідність такого підходу до освіти неординарних дітей соціальним замовленням, яке досягло певного рівня економічного, культурного, правового розвитку суспільства і держави. На думку автора, «етап цей пов'язаний з переосмисленням суспільством і державою свого ставлення до інвалідів, не тільки з визнанням рівності їх прав, а й усвідомленням суспільством свого обов'язку забезпечити таким людям рівні з іншими можливості в різних сферах життя, включаючи освіту» [5, с. 67].

Аналогічна позиція представлена в міжнародних і вітчизняних нормативно-правових документах. Так, держави-учасники Конвенції про права інвалідів «визнають право інвалідів на освіту» та при реалізації цього права забезпечують інвалідам «нарівні з іншими доступ до інклюзивної, якісної і безкоштовної початкової і середньої освіти в місцях свого проживання» (ст.24, п. 2) [6].

В Україні початок інтеграційних процесів «особливих дітей» у масову шкільну систему почався з 90-х років минулого століття. У 2001р. Міністерство освіти і науки України, Інститут спеціальної педагогіки АПН України та Всеукраїнський фонд «Крок за кроком» започаткували науково-педагогічний експеримент «Соціальна адаптація та інтеграція в суспільство дітей з особливостями психофізичного розвитку шляхом організації їх навчання у загальноосвітніх закладах». Основна мета якого є розробка і реалізація механізму інтеграції дітей з особливостями психофізичного розвитку в загальноосвітні навчальні заклади, рання інтеграція цих дітей в соціальне середовище з урахуванням їхніх типологічних та індивідуальних особливостей. Остаточно інклюзивна освіта стала підтримуватись законодавчою базою України з 2010 року, коли до Закону України «Про загальну середню освіту» були внесені зміни, згідно з якими загальноосвітні навчальні заклади могли повноправно створювати спеціальні та інклюзивні класи для навчання дітей з особливими потребами.

Таким чином, державна політика по відношенню до дітей з особливими освітніми потребами, закріплена в нормативно-правових документах, ставить перед професійним педагогічним співтовариством завдання зміни звичних, що склалися десятки років уявлень про форми і зміст навчання даної категорії дітей.

Розглядаючи різні дефініції інклюзивної освіти, ми виділили основні напрямки, яких дотримуються вітчизняні і зарубіжні дослідники:

- інклюзивна («включає») освіту як соціально-педагогічний феномен, орієнтований на зміну системи освіти в цілому і формування інклюзивного суспільства (М. Гордон, Л. Давидова, Е. Данилова, В. Зарецький, Е. Ковальов, М. Колокольцева, В. Лопатіна, М. Семаго, Н. Семаго, М. Староверова, Д. Шевельова та ін.);

- інтегрована (інклюзивна) освіта як закономірний процес розвитку системи спеціальної освіти і зближення його з загальною освітою, (Л. Волкова, А. Дмитрієв, Е. Екжанова, Д. Зайцев, М. Малофєєв, Н. Назарова, М. Нікітіна, Б. Пузанов, Л. Уфімцева, Н. Шматко та ін.).

Характеризуючи перший напрямок, уявімо деякі авторські позиції.

Так, Н. Борисова зазначає: «... інклюзивна освіта двояка за своєю природою: з одного боку, співвідноситься з освітньою політикою та соціальним розвитком держави; з іншого боку, вирішує свої специфічні завдання, поза прямим зв'язком з контекстом загальної освітньої політики. Витоки такої подвійності лежать в тому, що ідеологія інклюзії є частиною руху за громадянські права соціальних меншин, забезпечення рівних прав і доступу до освіти і, тим самим, – по суті, політичним процесом, який вбудовується в освітній процес» [7; с. 104].

У дослідженнях Є. Данилової позначається, що сама система інклюзивної освіти є ефективним механізмом розвитку інклюзивного суспільства, тобто, розвиваючи систему інклюзивної освіти, тим самим ми сприяємо розвитку інклюзивного суспільства - суспільства для всіх / суспільства для кожного [8].

В. Лопатіна вважає, що інклюзія стає еволюційним переходом від жорстких форм отримання освіти, до яких відносяться сегрегація і поділ дітей, до м'якого включення нових змінних в освітній простір школи та соціуму [9].

Про соціальний ефект інклюзивної освіти йдеться і в публікаціях Г. Іттерстад: «... інклюзія передбачає, що всі на рівних беруть участь і в навчальному, і в соціальному спілкуванні. І тепер уже система сама повинна змінитися, щоб пристосуватися під потреби інваліда» [10, с. 43].

Представлені авторські позиції дозволяють виділити основні характеристики освітньої інклюзії як соціально-педагогічного феномена:

- освітня інклюзія - історичний процес переходу від ексклюзії (виключення), сегрегації (поділ) і інтеграції (з'єднання) до інклюзії (включення), що веде до розвитку інклюзивного суспільства;

- освітня інклюзія як соціальний феномен включає наступні складові: філософські основи, цінності та принципи інклюзії, індикатори успіху (зарубіжними дослідниками трактується як міцна основа - «скелет» інклюзії), реалізація в місцевих умовах і культурному середовищі (з позиції зарубіжних вчених позначається як «плоть» інклюзії), постійна участь і критична оцінка того, - хто повинен брати участь, яким чином вони повинні брати участь, коли і в чому (зарубіжна трактування -« кров» інклюзії) [11; 12; 13];

- в інклюзивну процесі сама система освіти підлаштовується під потреби дитини з ООП, враховуючи індивідуальні особливості розвитку кожної дитини;

- інклюзивне середовище забезпечує розвиток всіх суб'єктів інклюзивного освітнього процесу (в тому числі дітей з ООП і їх нормо-типових однолітків);

- винятковою особливістю інклюзивної освіти вважається її ідеологія, яка виключає будь-яку дискримінацію дітей, забезпечуючи рівне ставлення до всіх людей, але створюючи особливі умови для дітей з ООП.

Висновки. Освітня інклюзія являє собою соціальний феномен, обумовлений суспільно значущими змінами, такими як розвиток концепцій прав людини і рівних можливостей, антидискримінаційним рухом і трансформацією поглядів на освіту дітей з ООП. Чи правомірно говорити про інклюзію як про педагогічне явище, де кожна дитина незалежно від психофізичних та інших особливостей, включена в систему загальної освіти, навчається разом зі своїми здоровими однолітками і отримує специфічну педагогічну підтримку та корекційну допомогу, пов'язану із задоволенням його особливих освітніх потреб. Розгляд інклюзивної освіти в якості соціально-педагогічного феномена призводить до певних соціальних ефектів, які полягають в наданні дітям з ООП можливості соціалізації та самореалізації, а нормо-типовим дітям – придбання нового соціального досвіду, морально-гуманістичних установок на прийняття і активна взаємодія з особами, які мають проблеми у здоров'ї.

ЛІТЕРАТУРА

1. Корекційна педагогіка в початковій освіті: навчальний посібник для студ. серед. пед. навч. закладів / Г.Ф. Кумарина, М.Е. Вайнер, 226 Ю.Н. В'юнкова [та ін.]; під ред. Г.Ф. Кумариної. – Москва: Видавничий центр «Академія», 2003. – 320 с.
2. Назарова, Н. М. Порівняльна спеціальна педагогіка: навчальний посібник для студентів закладів вищ. проф. освіти / Н.М. Назарова, Е.Н. Моргачева, Т.В. Фуряєва. – 2-е вид., – Москва: Видавничий центр «Академія», 2012. – 336 с.
3. Зайцев, Д. В. Інтегрована освіта дітей з обмеженими можливостями / Д.В. Зайцев // Соціологічні дослідження. – 2004. – № 7. – С. 127-131.

4. Холостова, Е. І. Соціальна реабілітація: навчальний посібник / Є.І. Холостова, Н.Ф. Дементєва. – 6-е вид. – Москва: Дашков і К, 2008. – 860 с.
5. Малофєєв, Н. Н. Інтегроване навчання в Росії: завдання, проблеми і перспективи / Н.Н. Малофєєв // Особлива дитина: дослідження і 228 досвід допомоги. – Москва, 2000. – Вип. 3: Проблеми інтеграції і соціалізації. – С. 65-73.
6. Конвенція про права інвалідів [Електронний ресурс]: <http://www.rg.ru/2012/10/24/konvencia-site-dok.html>
7. Борисова, Н. В. Соціальна політика в галузі інклюзивної освіти: контекст лібералізації и російські реалії / Н.В. Борисова // Журнал досліджень соціальної політики. – 2006. – Т. 4, № 1. – С. 103-120.
8. Данилова, Е. В. Інклюзивна освіта як довгострокова стратегія [Електронний ресурс] // Соцполітика – інформ.-аналіт. портал. – 2007. – URL: <http://socpolitika.ru/rus/conferences/3985/3986/3988/document4065.shtml>
9. Інклюзивна освіта / упорядн.: С.В. Альохіна, Н.Я. Семаго, А.К. Фадіна. – Москва: Шкільна книга, 2010. – Вип. 1. – 272 с.
10. Іттерстад, Г. Інклюзія – що означає це поняття і з якими проблемами скитається норвезька школа, перетворюючи її в життя? / Г. Іттерстад // Психологічна наука і освіта. – 2011. – № 3. – С. 41-49.
11. Інклюзивний дитячий садок. Збірник статей / авт.-упорядн. М. Прочухаєва. – Москва: ЦОУО ДО г. Москви, 2009. – 228 с.
12. Інтегроване навчання дітей з обмеженими можливостями в суспільстві здорових дітей / Ф.Л. Ратнер, А.Ю. Юсупов. – Москва: ВЛАДОС, 2006. – 175 с.
13. Інтегроване навчання дітей з обмеженими можливостями психофізичного розвитку: хрестоматія / авт.-упорядн. М.В. Швед. – Вітебск: Вид-во УО «ВГУ ім. П.М. Машерова», 2007. – 157 с.

ПРЕПОДАВАНИЕ ПРЕДМЕТА ЕСТЕСТВОЗНАНИЯ ДЕТЯМ С ОГРАНИЧЕННЫМИ ВОЗМОЖНОСТЯМИ С ПОМОЩЬЮ ПАЗЛОВ

Г. И. Салгараева, А. Б. Халык, Н. М. Алмабаева

Казахстан, Алматы, Казахский государственный женский педагогический университет

Abstract. *In this article the methods of teaching of natural science children are examined with limit possibilities. Teaching of object by means of the programs, IT of facilities, and also methods, puzzles, tests by means of that it is possible to educe problems in educating and remove them. Creation of puzzles is in the program Jigsaw puzzle.*

Keywords: *natural science, puzzles, IT of facilities, programs, methods.*

Введение. В этой статье мы хотим продемонстрировать ход работы в программе Jigsaw puzzle. Особенности программы, а также выделить особенности использования пазлов в процессе преподавания предмета естествознания.

Пазл – это игра, которая разрезана на мелкие рисунки. Пазлы считаются играми на развитие восприятия, так как ученик, либо пользователь с помощью мелких рисунков собирает одну полную картину.

В процессе преподавания предмета естествознания наиболее эффективно использовать пазлы. Как говорил Сюнь-цзы: «...Цель учения – достичь наибольшего удовлетворения в получении знаний». Цитата великого китайского мыслителя объясняется тем, что человеку приносит счастье не то что он делает или сделает, а то что будет ли польза от его труда кому-нибудь другому. Работа с ограниченными возможностями многим может казаться трудной, но любая работа если она по душе человеку, то эта работа должна приносить больше удовольствия нежели страх потерять работу или лень работать.

Коррекционные школы ко II виду относятся дети слабослышащие или позднооглохшие. Предмет естествознания служит для того, чтобы дети узнавали много информации об окружающем мире. Целью преподавания естествознания является – помогать окружающей среде, относиться бережно к животным и растениям, следить за чистотой и т.д. Методика преподавания естествознания относится к системе педагогических наук и опирается на основные дидактические принципы, применительно к своеобразию изучения природоведческого материала. Объектом ее изучения является процесс преподавания курса естествознания (природоведения) в начальной школе. Важным средством развития и воспитания детей является содержание начального естествознания [1].

В настоящее время в магазинах для детей можно встретить 3d пазлы, но с помощью программы Macromedia Flash 8 можно создать и самим головоломки. Для этого нужно установить на компьютер программу и воспользоваться функциями объектов Actions Goto или Play. Для начала проведения урока нужно использовать не сложные картинку, так как для детей с ограниченными возможностями будет трудно освоиться с этой техникой и собрать их воедино будет тяжело. Во время создания пазлов нужно учесть то, что для начала картинку нужно разбить на 3 – 4 частей и выбрать не сложный рисунок. Нужно помнить то, что рисунок должен касаться темы урока. На уроках естествознания процесс обучения можно провести интересным, благодаря играм, упражнениям, заданиям. При использовании IT средств ваш урок улучшить знания учащихся, ученики с лёгкостью смогут выполнить задания на проведённые темы.

Преимущества данного метода следующие:

- у детей раскрываются творческие способности на уроке,
- подключается воображение.

Весь материал у учеников складывается наглядно в одну общую картинку, где они могут отследить, как одно понятие связано с другим. Отсюда метод «пазлы» можно так же считать одним из методов визуализации [2].

Перед тем как создать пазл нужно выбрать тему урока. К примеру «Ознакомление с природой». Для того чтобы ознакомиться с ходом работы программы Jigsaw puzzle нужно установить программу на компьютер или на смартфон. Пока программа устанавливается на ваш компьютер или смартфон вы можете скачать картинку касательно нашей темы. К примеру, мы взяли рисунок бабочки (рис.1).

Рис. 1. Объект работы в программе Jigsaw puzzle.

После установления программы Jigsaw puzzle на рабочем столе открывается рабочая среда программы. По середине рабочей области находятся 5 готовых работ. Эти работы автоматически появляются на рабочей области, потому что автор программы сделал различные пазлы по умолчанию, которые могут использоваться в работе. Готовые работы позволяют пользователю потратить меньше времени на выполнение нового проекта (рис. 2).

Рис. 2. Рабочая область программы Jigsaw puzzle.

С левой стороны рабочей области программы Jigsaw puzzle находится окно, которое помогает пользователю создать пазл, альбом, возможность зайти в галерею, инструкция использования программы, параметры программы и выход из программы (рис. 3).

Рис. 3. Функции программы Jigsaw puzzle.

Если пользователь хочет узнать о времени создания пазла, либо альбома, сколько пользователей собирали его пазл, за сколько времени они выполняли данную задачу и т.д. всю информацию можно узнать в окне, которая расположена внизу с левой стороны (рис. 4).

Рис. 4. Информационный блок о пазлах и альбомах.

Для того чтобы начать работу с пазлом нужно нажать на кнопку «New Puzzle». На рабочей области выйдет окно с вопросом с Интернета, с компьютера или с камеры компьютера или смартфона. Кнопка «Local» обозначает то что пользователь хочет загрузить изображение с компьютера или со смартфона. Кнопка «Internet» предоставляет возможность загрузить изображение из интернета. С помощью кнопки «Scan» у пользователя откроется камера на компьютере или на смартфоне. Благодаря этой кнопке пользователь может автоматически сфотографировать элемент для работы (рис. 5).

Рис. 5. Загрузка изображения в программу Jigsaw puzzle.

После выбора кнопки загрузки изображения на экране открывается рабочая область с пазлом. В данной рабочей области появляется готовый пазл, который разделен по умолчанию на 16 частей (рис. 6).

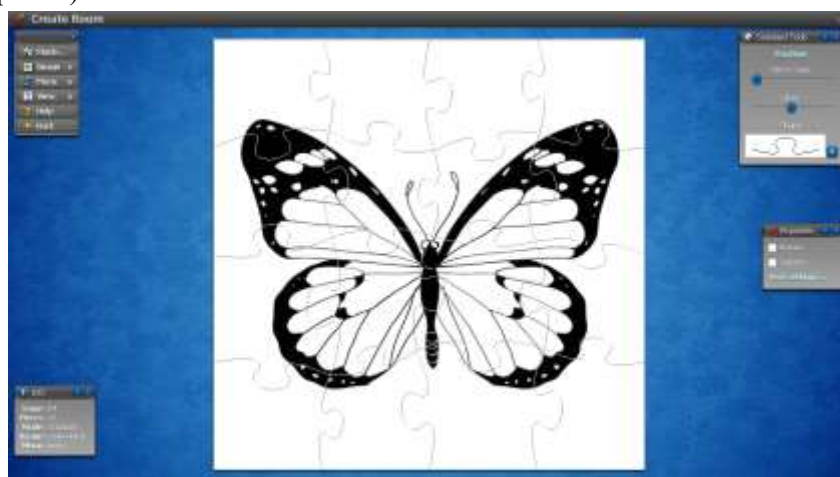

Рис. 6. Применение редактирования создаваемому пазлу

В области редактирования пазла открывается окно «Standard Tools», с помощью которой можно изменить количество частей для разделения, форму пазла (10 видов), регулировку форм пазла и т.п. У окна «Standard Tools» есть преимущество, которым является форма пазла. Например, границы соединения пазлов может быть круглой, линейной, дугообразной,

треугольной, с двойной дугой и т.д. Кнопка регулирования «Random» даёт возможность деление рисунка на несколько частей. Самое минимальное число частей – 4. (рис. 7).

Рис. 7. Окно редактирования пазла «Standard Tools»

После выполненных редактирований нужно нажать на кнопку «Back», которая находится окошке с левой стороны 6 функция. На экране выйдет уведомление о том, что вы хотите сохранить свою работу или нет. Выбираете соответствующий вариант (рис. 8).

Рис. 8. Готовый проект.

Для экспорта проекта нужно нажать на правую кнопку мыши и выбрать пункт «Export». после выбора функций для пользователя появляется окно для выбора места сохранения проекта (рис. 9-10).

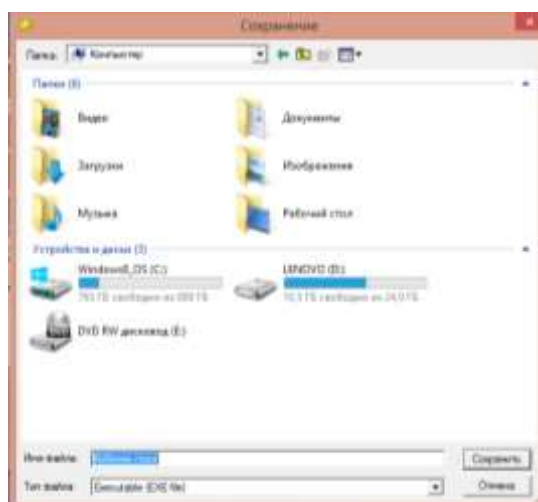

Рис. 9. Экспорт готового проекта

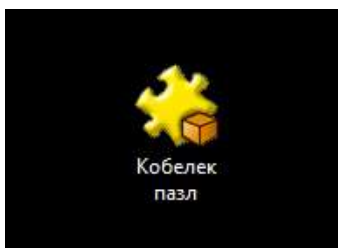

Рис. 10. Пазл «Кобелек»

Весь материал у учеников складывается наглядно в одну общую картину, где они могут отследить, как одно понятие связано с другим. С помощью пазлов, компьютерных игр, тестов, познавательных игр можно улучшить качество знаний учащихся, а также интерес к предмету.

ЛИТЕРАТУРА

1. Салғараева Г. И., Халық А. Б. Преподавание предмета естествознания детям с ограниченными возможностями с помощью IT средств. Материалы VIII Международной научно-методической конференции «Математическое моделирование и информационные технологии в образовании и науке», посвященная 90-летию Казахского национального педагогического университета имени Абая. Издательство «Ұлағат». 2018 г., 230-233 с.
2. Григорьева Г. И. Методика преподавания естествознания. Гуманитарный издательский центр ВЛАДОС, 2001.

ТЕХНОЛОГІЇ МОДЕРАЦІЇ ЯК СОЦІАЛЬНА СКЛАДОВА У ВИКЛАДАННІ ДИСТАНЦІЙНОГО КУРСУ «ЗАГАЛЬНА ТА НЕОРГАНІЧНА ХІМІЯ»

К. фарм. н., ас. **Чан Т. М.**,
К. фарм. н., доц. **Коваль А. О.**,
К. фарм. н., доц. **Криськів О. С.**,
К. фарм. н., доц. **Антоненко О. В.**,

Україна, м. Харків, Національний фармацевтичний університет, кафедра неорганічної хімії

Abstract. Familiarizing students with technology while studying chemistry will expand their knowledge and help them develop the skills that will make them competitive. Active learning is promoted by student activities and facilitating student engagement. Using technology, teachers can implement chemistry, and students can visualize abstract concepts and test new concepts that have been studied in chemistry. Virtual chemistry cannot fully replace the students' skills acquired through laboratory work, but it gives a real insight into how laboratories work using recently studied chemistry concepts.

The systematic application of the moderation technology in the distance course "General and Inorganic Chemistry" will increase the motivation of higher education graduates and the steady activation of cognitive motives, preserving a living interest in education.

Keywords: professional competence, pedagogical technologies, technology of moderation-learning, cognitive load theory, chemistry educational applications, distance learning.

Вступ. Велику увагу дослідників привертають питання гуманітарних технологій, у тому числі технологій модерації у сфері освіти. Ідея технологічного підходу у навчанні передбачає певні обмеження свободи учасників освітньої діяльності. Технології в певному сенсі застерігають здобувачів вищої освіти від хаосу, стихійності та непередбачуваності результатів освіти. Оскільки здобувачу вищої освіти самостійно планувати навчання (а тим паче, дистанційне) не раціонально, то трансляція культури та універсального характеру модераційної компетенції викладача цілком доречно. Насамперед технологія модерації – це сукупність соціально-економічних, педагогічних, психологічних та інших методів впливу на здобувача, з метою надання йому допомоги у формуванні певних ціннісних установок, соціальних потреб, навичок адаптації до умов, які постійно змінюються; сприйняття та інтерпретації інформації; організації інтерактивного спілкування тощо.

Модерація – один з видів супроводу (поряд з консультуванням, супервізією, професійними тренінгами). Модерація спрямована на розкриття внутрішнього потенціалу особистості і допомагає зробити актуальним те, що має значення. Вона дозволяє організувати взаємодію викладача із здобувачем на основі довіри, взаєморозуміння та співпраці, тобто забезпечити людинознавчу технологічність.[1]

Для викладача хімії, модерація, як педагогічний феномен, використовується в різних галузях освітньої практики: очній, заочній та дистанційній формах навчання (підготовка модераторів). У цьому напрямку здійснюються напрацювання, що розкривають різні аспекти інтегративного та універсального характеру модераційної компетенції викладача дистанційного курсу «Загальна та неорганічна хімія». Для професійної діяльності викладача дистанційного курсу модерація – це спосіб системного, структурованого проведення семінарських та лабораторних занять науковою та, водночас, доступною хімічною мовою, з метою ефективності підготовки, проведення та підбиття підсумків дистанційного навчання, а також досягнення найбільш повного залучення усіх учасників у навчальний процес та розробку плану дій проведення дистанційного курсу.

Впровадження електронних навчальних ресурсів у викладанні хімічних дисциплін у вищій школі не завжди призводить до покращення засвоєння студентами матеріалу.

Вплив інформаційних і комунікаційних технологій (ІКТ) привніс багато змін у систему освіти. ІКТ, у тому числі комп'ютерні програми, мобільні технології та системи запису і зв'язку, стали важливими і дуже значимими елементами навчання [1]. Проте, ефективно впровадження ІКТ в усі сфери освітньої діяльності, як і раніше залишається критичним пріоритетом.

Результати дослідження. Освіта формує нове мислення, нове бачення сенсу життя, допомагає вихованню людини з активною життєвою позицією [2].

Перед сучасною системою освіти стоїть актуальне завдання – виховання соціально активної, відповідальної, мобільної особистості, здатної до осмислення життя, перетворення суспільства, з позитивним ставленням до праці, яка вмє визначати стратегії особистого життя, нести відповідальність за вибір стратегії і способів досягнення результатів, прихильну гуманістичним цінностям тощо [6].

Це зумовлює необхідність побудови дистанційного навчального процесу таким чином, щоб у ньому було здорове соціальне середовище, яке дасть змогу створювати умови для розвитку всіх згаданих якостей і рис особистості. Перетворення освітнього процесу має здійснюватися таким чином, щоб у ньому здобувач вищої освіти займав активну позицію та пізнавав, помилявся, шукав шляхи виходу зі складних навчальних і соціальних ситуацій, вибирав та відчував відповідальність за свій вибір [3].

Це відкриває дещо інші сторони професійної діяльності викладача дистанційного курсу, у функції якого входять різні сторони педагогічної діяльності, що сприяє реалізації соціалізуючої функції навчального процесу. Це функції не зберігача і передавача інформації, а організаційні, які і допомагають і спонукають до активної позиції здобувача у процесі навчання та соціальної взаємодії здобувач-викладач. Актуальним питанням є підготовка педагога предметника, як фасилітатора, супервізора, консультанта, модератора, організатора, проектувальника навчальної діяльності здобувачів вищої освіти. Все це підкреслює організуючу, соціалізуючу функцію в діяльності педагога, спрямовану на надання допомоги в проектуванні, побудові та реалізації індивідуальних життєвих маршрутів, що впливають на успішність в побудові соціальної взаємодії, що і змушує звертати увагу на питання технологій: гуманітарних, соціальних, інноваційних і т. д [5, 15].

Педагогічні технології, останнім часом, привертають увагу у плані дистанційного навчального процесу. На жаль, у практиці освіти питання застосування згаданих технологій залишаються практично нереалізованими. За останні роки помітно збільшилась увага до окремих різновидів гуманітарних технологій: модерації, супервізії, коучингу. Гуманітарні технології, в діяльності викладача дистанційного курсу «Загальна та неорганічна хімія», тобто здійснення різних форм соціального впливу на здобувача вищої освіти в ході організації «позааудиторної» роботи, мають бути зорієнтовані на організацію діяльності щодо забезпечення необхідного рівня для відповідного соціального становлення особистості, збереження і досягнення відповідного соціального статусу, засвоєння необхідного обсягу навчального матеріалу та досягнення достатнього рівня знань з предмету. Процес становлення гуманітарних технологій і їх різновидів, включаючи технологію модерації, також можна розглядати як результат соціального впливу [7].

З перекладу терміну «модерація» («пом'якшення», «стримування», «помірність») будь-які педагогічні знахідки викладача дистанційного курсу «Загальна та неорганічна хімія», які він міг би використовувати у процесі організації самостійного навчання здобувачів, можуть полегшити та допомогти їм у засвоєнні даної навчальної дисципліни. Адекватний, урівноважений і ефективний вибір електронних освітніх ресурсів на основі інформаційних та комунікаційних технологій є важливим етапом вбудовування нових електронних засобів навчання у традиційні системи. Вибрані навчальні ресурси мають відповідати змісту навчального плану і одночасно легко сприймаються студентами. Термін «електронний ресурс навчання» включає: цифровий тип реєстрації даних, обробки та подання; комп'ютерне обладнання та програмне забезпечення для моделювання, планування і контролю; електронне середовище для спілкування, включаючи соціальні мережі і засоби зв'язку. Ці педагогічні знахідки відносять до технологій модерації. З урахуванням індивідуальних особливостей здобувачів вищої освіти одні і ті ж методичні знахідки для одних можуть бути полегшуючою технологією, а для інших навпаки [8]. Це свідчить про індивідуальні технології модерації. Вони вписуються в теорію особисто-орієнтованого навчання. Так пропонуючи здобувачам-дистанційникам алгоритм вивчення однієї із тем (наприклад, «Номенклатура неорганічних сполук»), викладач повинен використовувати зразки-відповіді виконання певних завдань, різноманітних карток-інструкцій, коригувальні картки різного змісту, тестові завдання та вірні відповіді до них з поясненням «чому саме так». У темах, з яких передбачене виконання виконання віртуальних лабораторних робіт із спостереженнями та висновками (наприклад, теми з хімії елементів та їх сполук) – це свідчить про технології модерації з урахуванням надання можливостей самоорганізації здобувачів-дистанційників у навчальній діяльності [9]. Термін технології модерації в дистанційному навчальному процесі у курсі «Загальна та неорганічна хімія» має значення узагальнюючого терміну, який об'єднує усі методичні знахідки та напрацювання викладача, спрямовані на полегшення засвоєння знань здобувачами «позааудиторно» [10].

Сьогодні все частіше мову ведуть про педагога-модератора, як професіонала, який наділений компетенціями, котрі дають можливість здійснювати допомагати, полегшувати процес самоорганізації дистанційного вивчення курсу «Загальна та неорганічна хімія».

Важливим напрямком є також привнесення у діяльність викладача «медіа-середовища» та «медіа-технологій», які можуть бути засобами реалізації технологій модераторії при організації дистанційного навчального процесу з дисципліни, забезпечуючи ефективність інтерактивної взаємодії в системах «викладач загальної та неорганічної хімії – здобувач вищої освіти», «здобувач-здобувач у процесі вивчення загальної та неорганічної хімії», «здобувач – група здобувачів, які вивчають дисципліну».

Педагогічне завдання – не тільки розвиток і виховання в здобувачах вищої освіти прийнятних для сучасного демократичного суспільства соціальних норм, соціальної поведінки, всіх соціальних складових, що характеризують соціальну взаємодію, а й використання дидактичних можливостей навчальних предметів, в аспекті вирішення завдань соціалізації та пов'язаних з цим проявів (соціальна зрілість, соціальна адекватність, соціальна терпимість, соціальна моральність, соціальна відповідальність тощо).

На особистість здобувача орієнтований компетентнісний підхід, який відображає компетенції, які мають бути сформовані у нього в процесі навчання. На їх основі здійснюється оцінювання рівня професійної підготовки здобувачів вищої освіти. У свою чергу, професійні компетенції викладача дистанційного курсу включають здатність не тільки розробляти і реалізовувати навчальні програми, вирішувати завдання виховання, а також вміння розробляти, застосовувати сучасні методики та технології для забезпечення якості навчально-виховного процесу [11]. Таким чином, педагогічні цілі – це не дії викладача, а професійні уміння та практичні навички набуті здобувачем вищої освіти.

Стає все більш поширеним для університетів та інших вищих навчальних закладів підтримка навчальної діяльності з платформами електронного навчання. Діапазон використання поширюється від простого обміну до більш складних форм спілкування. Крім того, платформа електронного навчання – це також основний засіб спілкування, який, подібно до веб-сайтів, повинен залучати користувачів.

Існує широкий спектр діяльності, що складається з електронного навчання, від простих додатків, які підвищують аудиторну діяльність до повної дистанції – онлайн і дистанційного навчання [7]. Якщо в перші дні електронного навчання системи були орієнтовані на вирішення добре визначених проблем (мали визначену мету), а їх зміна і безперервна адаптація означали велику кількість робочих і матеріальних ресурсів, то сьогоднішні дослідження орієнтовані на системи, які розширюються та пристосовуються до будь-яких ситуацій.

Швидка еволюція інформаційних та комунікаційних технологій створює нові можливості для мультимедійного навчання починаючи від способів надання контенту до способів вираження цього змісту.

Модель передачі знань у класичному (невіртуальному) навчальному процесі ґрунтується на поданні інформації викладачем з подальшою пропозицією проблемних питань, які здобувачі повинні вирішувати на основі наданої інформації.

Що стосується стратегій навчання, їх слід вибирати так, щоб мотивувати здобувачів, сприяти поглибленню інформації, заохочувати взаємодію, забезпечувати ефективний навчальний контекст, зворотний зв'язок і надавати підтримку під час навчального процесу.

Очевидно, що технологія сама по собі не гарантує кращого навчання. Але при ефективному використанні технологія може допомогти зосередити увагу при залученні та підтримці інтересу здобувача.

Викладачі дистанційного курсу «Загальна та неорганічна хімія», які впроваджують таку систему навчання, розробляють проекти, які конкретно відповідають потребам здобувачів вищих навчальних закладів у вивченні даного предмету [12].

Наприклад, під час простого пошуку у мережі Internet відповідей на конкретні запитання із дистанційного курсу «Загальна та неорганічна хімія», здобувачі заглиблюються у віртуальний світ молекул, молярних мас і рівнянь, проте, використовуючи таку інформацію не кожен із них може самонавчатися і тому викладач стає посередником між віртуально наданою інформацією з предмету та засвоєнням необхідних знань і вмінь. Викладач-дистанційник проводить диференціацію студентів, виявляючи слабких, та надає додатково необхідні матеріали, рекомендації та інструкції [13].

Впровадження електронних навчальних ресурсів у викладанні хімічних дисциплін у вищій школі призводить до покращення засвоєння студентами матеріалу.

На даний час використання електронних ресурсів в галузі науки і освіти посилює і підтримує процес навчання, так як людина може придбати нові знання в більш гнучкому і адаптованому стані, ніж за традиційним методом.

Тим не менше, більшість електронних ресурсів використовують для поглибленого вивчення деяких розділів хімії в спеціальних курсах блоку професійної підготовки, коли застосування комп'ютерних технологій може бути розцінене як основна або навіть єдина монотехнологія. У той же час, наявні електронні ресурси мало вивчені щодо повноти охоплення університетської програми із «Загальної та неорганічної хімії». Керівна концепція викладача полягає в залученні здобувача спостерігати і одержувати дані, а потім за допомогою цієї інформації, робити висновки і виводити хімічні принципи. Віртуальні лабораторії – один з найефективніших способів залучення здобувачів до активного навчання [10]. Вони дозволяють у реальному часі виконати лабораторну роботу, записати рівняння реакцій та перевірити правильність виконання досліду. Це і є перехід від навчання, орієнтованого тільки на викладача, до навчання, орієнтованого на результат самостійної роботи здобувача [14].

Для викладачів хімії, які використовують лекції та підручники як основний навчальний інструмент, додавання комп'ютерних технологій до навчання є необхідним для поглиблення знань та подальшого успіху здобувачів. Навчання на дистанційному курсі дозволяє набувати онлайн-навички грамотності, що є найважливішим критерієм активності у сучасному світі технологій. Викладач дистанційного курсу створює цілу систему онлайн-дисципліни, яка включає доступ до відео, навчальних посібників, вікторини, розумні об'єкти та програми, що відповідають вмісту.

Крім розгляду технологічних питань, є принципи юзабіліті, які повинні спиратися на педагогічну теорію, яка є дизайнером у розробці відповідних програм. На даний час значного поширення набула теорія конструктивізму, яка підкреслює, що навчання є особистим процесом, що характеризується розвитком знань і розуму людини, формуванням і уточненням понять. З конструктивістської точки зору, здобувачів необхідно заохочувати взяти на себе відповідальність за своє навчання, створюючи при цьому відчуття володіння досвідом навчання [14].

Перш за все, в електронному навчанні, юзабіліті визначається здатністю мультимедійного об'єкта підтримувати або включати конкретну пізнавальну мету. Поняття, такі як робоча пам'ять, пізнавальне навантаження, теорії виробничої системи знань і навчання, самопояснення поведінки, стають важливими міркуваннями для навчального дизайнера, який повинен навчитися використовувати технологію ефективно і розумно, а не просто тому, що він доступний і здається захопливим. Людський розум обмежений у кількості інформації, яку він може обробляти. Оскільки комп'ютерне навчання може швидко перевантажити ці обмежені можливості, важливо, щоб навчальний дизайнер (викладач) розумів принципи когнітивної науки і як вони застосовуються до ефективного навчального дизайну для мультимедійного навчання та самонавчання.

Висновки. Досвід, набутий протягом певного часу за допомогою інструментів інформаційних та комунікаційних технологій дав достатньо доказів того, що онлайн навчання є дійсний, сучасний педагогічний підхід для викладачів вищої школи та університетів, який у певній мірі може призвести до підвищення якості освіти і представити реалістичну стратегію переконання молодих людей підходити до робочих місць у науці та техніці як до реальної життєвої перспективи.

Так сучасна система електронного навчання повинна виконувати вимоги: підтримувати освіту на широко використовуваній веб-платформі з низькою вартістю, збирати і доставляти навчальний матеріал швидко, на декількох мовах, вимірювати ефективність освітньої діяльності, поєднати поняття «клас здобувачів» з поняттям «освіта через Інтернет / електронне навчання», централізувати та автоматизувати адміністративну діяльність, бути портативними і впроваджувати стандарти AICC, IMS, SCORM [16].

Наведене вище свідчить про те, що мета навчального процесу – не просто закласти в голови студентів заданий об'єм знань, але й подбати про те, щоб ці знання були актуальні і зробити все необхідне, щоб здобувач зміг свідомо та ефективно застосовувати їх у своєму житті. Такий підхід диктує необхідність принципових змін орієнтирів та завдань педагогіки, формування нового ставлення до здобувачів, використання у вищому навчальному закладі сучасних форм та методів навчання, впровадження ефективних освітніх технологій.

Сьогодні технологія модерації – це ефективна інтерактивна технологія. Ефективність модерації визначається тим, що використовуються активні прийоми, методи та форми організації пізнавальної діяльності спрямовані на активізацію аналітичної та рефлексивної діяльності здобувачів вищої освіти, на розвиток дослідницьких і проектувальних умінь, на розвиток комунікативних здібностей.

Згадані факти дозволяють зробити висновок, що системне застосування технології модерзації на дистанційному курсі «Загальна та неорганічна хімія» підвищить мотивацію здобувачів вищої освіти та стійку активізацію пізнавальних мотивів, збереження живого інтересу до навчання протягом усього навчального року. Інтерес здобувачів до предмету, зростання мотивації до його вивчення змінює і ставлення викладача до предмета і до організації своєї діяльності у цілому. Викладач стає на шлях постійного самовдосконалення, становлення активної професійної та життєвої позиції. Технологія модерзації забезпечує створення та впровадження у вищому навчальному закладі, системи мотивування учнів, у дистанційному курсі із загальної та неорганічної хімії.

ЛІТЕРАТУРА

1. Постоян, Т.Г. (2014). Освітні технології: навч. посібн. Одеса, вид. Букаєв В.В., 204.
2. Kolomiets, A., Kolomiets, D., Gromov, Ye. (2017). Implementation of the latest world-class scientific achievements in the training process of future teachers. *Nauka i osvita*, 8, 72–77.
3. Matviichuk, L., Kukhar, L., Hnedko, N. (2017). Examining factors of using information and communication technologies for e-learning organization. *Nauka i osvita*, 6, 68–73.
4. Буров, О. (2015). Технології й інновації в діяльності людини ери інформації: інформація і технології. *Інформаційні технології і засоби навчання*, 49(5), 16-25. doi: <http://dx.doi.org/10.33407/itlt.v49i5.1274>.
5. Співаковський, О. Вінник, М. Тарасіч, Ю. (2014). Побудова ІКТ інфраструктури ВНЗ: проблеми та шляхи вирішення. *Інформаційні технології і засоби навчання*, 39(1), 99–116. doi: <http://dx.doi.org/10.33407/itlt.v39i1.996>.
6. Eberlein, V., Moog, R., Platt, T., Varma, P. (2008). Pedagogies of engagement in science: A Comparison of PBL, POGIL and PLTL. *Biochemistry and Molecular Biology Education*, 36, 262-273.
7. Vishnumolakala, V., Southam, D., Treagust, D. (2017). Students' attitudes, self-efficacy and experiences in a modified process-oriented guided inquiry learning undergraduate chemistry classroom. *Chem Educ Res Pract*, 18, 340-352.
8. Oguz, A., Arabacioglu, S. (2011). Overviews on Inquiry-Based and Problem-Based Learning Methods. *Western Anatolia Journal of Educational Sciences*, 307, 303-309.
9. Potkonjak V., Gardner M., Callaghan, V. (2016). Virtual laboratories for education in science, technology and engineering: A Review. *Computers and Education*, 95, 309-327.
10. Dalgarno, B., Bishop, A., Adlong, W., Bedgood, D. (2009). Effectiveness of a Virtual Laboratory as a preparatory resource for Distance Education chemistry students. *Computers & Education*, 53, 853-865.
11. Левітін, Є. Я., Рой, І. Д., Криський, О. С. (2014). Використання елементів дистанційного навчання в курсі «Загальна та неорганічна хімія», Формування сучасної концепції викладання природничих дисциплін у медичних освітніх закладах : матеріали наук.-практ. інтернет-конференції, м. Харків, 22–23 травня 2014 р. ХДМУ, 52–55.
12. Norton, S. (2006). The use of design practice to teach mathematics and science. *International Journal of Technology and Design Education*, 18, 19-44.
13. Левитин, Е. Я., Рой, И. Д., Крыськив, О. С. (2016). Особенности методического обеспечения курса «Неорганическая химия» в системе дистанционного образования, Дистанційне навчання – старт із сьогодення в майбутнє : зб. наук.-метод. пр. II всеукраїнської конференції з міжнародною участю, м. Харків, 19 травня 2016 р. ХНУ імені В. Н. Каразіна, 204–206.
14. Kristen, K.V., Malinda, W.G., Monica, D., Kendra, M. (2017). Pedagogical Methods and Technology Used in Chemistry Secondary Education. *Mod Chem appl*, 5, 223. doi: 10.4172/2329-6798.1000223.
15. Cooper, M., Stowe, R. (2018). Chemistry Education Research – From Personal Empiricism to Evidence, Theory, and Informed Practice. *Chemical Reviews*, 118(12), 6053-6087. doi: 10.1021/acs.chemrev.8b00020.
16. Богомолов, В.А. (2007). Обзор бесплатных систем управления обучением. *Educational Technology & Society*, 10(3), 439–459.

**Proceedings of the
XI International Scientific and Practical Conference
Social and Economic Aspects of Education in
Modern Society**

(Vol.2, March 22, 2019, Warsaw, Poland)

MULTIDISCIPLINARY SCIENTIFIC EDITION

Indexed by:

Passed for printing 17.03.2019. Appearance 22.03.2019.
Typeface Times New Roman.
Circulation 300 copies.
RS Global S. z O.O., Warsaw, Poland, 2019